

TV-15

Štev. 24

XXVIII.

6. decembra
1990

Cena: 12 din

YU ISSN 0353-4405

TV-15 je oznaka za osrednjo partizansko kurirsko postajo v Občicah v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

150 let fotografije na Slovenskem

(2. in 3. del)

Dve razstavi ki so ju odprli v Ljubljani pred dnevom republike in blokom prazničnih dni, zaokrožata celovit pregled 150 let fotografije na Slovenskem. Prvi del razstave, ki je bil na ogled lansko jesen, je zajel obdobje od začetkov fotografije do prve svetovne vojne, zdaj pa nam drugi in tretji del te razstave ponujata pogled v obdobje med obema vojnoma in v čas od končane druge vojne do danes. Prizorišči sta Razstavišče Riharda Jakopiča in Mestna galerija ljubljanska.

Samo upamo lahko, da ne bo večletno težaško delo številnih avtorjev in širšega kroga sooblikovalcev te trilogijske razstave po tem, ko se bodo vrata razstavišč zaprla, potonilo z razstavo vred v pozabo. Bati se je namreč, da kljub laskavim pohvalam in številnim čestitkam k razstavi, utegne obsežen fotografski fundus spet obtičati v zaprašenih umetnostnih skladiščih, če ne bo slovenska kulturna srenja temu odpomogla s primerno novo inštitucijo, razstaviščem ali pa priključitvijo te bogate dediščine h kakšni že sedaj benevolentni ustanovi. (Več o razstavi na 11. strani) (fotografija: Mario Magajna, Osvoboditev Trsta, 3. maja 1945)

B. Ž. J.

Kaj se gre vojaški vrh?

Poleg priprav na slovenski plebiscit je v minulih dneh vzbudil največ odzivov intervju zveznega sekretarja za ljudsko obrambo generala Veljka Kadijevića. Za sedanje procese demokratizacije v Jugoslaviji so njegova razmišljanja vsaj čudna, če že ne nesprijemljiva, zlasti če jih ocenjujemo v luči vse močnejših zahtev po depolitizaciji vojske. General se je v pogovoru z Miroslavom Lazanskim odločno postavil v bran socializma, federacije in vojske, pri tem pa posebej poudaril, da je največja nevarnost za Jugoslavijo oblikovanje nacionalnih vojsk. Zanj pa so to tudi enote teritorialne obrambe, se pravi sama zasnova splošne ljudske obrambe, kot je nastala okrog leta 1968, po vdoru sovjetskih čet in sil varšavske pogodbe na Češkoslovaško. S tem v zvezi je napovedal, da bodo razorožene vse oborožene formacije zunaj enotih in

z ustavo ŠFRJ definiranih oboroženih sil, tisti, ki so poskrbeli za njihovo konstituiranje pa se bodo morali zagovarjati po zakonu. Glede političnih stališč JLA pa je menil, da so armadi še najbližja stališča Zveze komunistov – gibanja za Jugoslavijo. Sam osebno pa je pozdravil nastanek takšne partije splošne jugoslovanske in socialistine usmeritve.

Vsi domači odzivi na njegovo izjavo, tako v Sloveniji kot na Hrvaškem, pa tudi v Srbiji so si enotni v oceni, da je šlo pri tem intervjuju za načrten in premišljen pogovor z dvojnimi namenoma. Zvezni sekretar se je verjetno hotel z njim vključiti v volilne priprave v Srbiji in podpreti tiste sile, ki se zavzemajo za nadaljevanje starega političnega sistema v Jugoslaviji, z njim pa je nadaljeval tudi svojo politiko, ki jo je začel pred slovenskimi volitvami z obiskom nekaterih enot v naši

republiki in tako jasno povedal, da armada spremlja dogodke. Zanimiv je podatek, da zvezno predsedstvo kot najvišji vojaški povelstveni organ o intervjuju ni razpravljalo in si je tako Veljko Kadijević samovoljno prilastil vlogo, ki gre samo predsedstvu. Na to so se najprej odzvali na Hrvaškem, kjer so se odločili, da bodo njihovi poslanci v zvezni skupščini zahtevali generalov odpoklic, ker je bil Veljko Kadijević izvoljen v zvezno vladu kot hrvaški predstavnik. Tudi hrvaški predsednik Franjo Tuđman je generalove izjave ocenil za samovoljne in nelegitimne.

Na velik odmev je generalov intervju naletel tudi v tujih časopisih in radijskih ter televizijskih postajah. Povsod so ga ocenili predvsem za grožnjo Hrvaški in Sloveniji ter za podporo preživeli silam v Srbiji.

N. N.

Iz vsebine

2. stran: Pogovor z Markom Hrenom

3. stran: Pred sejo RO ZZB NOV

10. stran: O dogajanjih v nekaterih delih
Jugoslavije16. stran: S pogovora s Slovenskimi
krščanskimi demokrati

Ko bodo bralci TV-15 dobili ta izvod časopisa v roke, bo najverjetneje že znano, kdaj bo plebiscit o neodvisni in samostojni Sloveniji. Znale bodo tudi nekatere druge podrobnosti, npr. o tem, kolikšna naj bi bila udeležba in koliko volilcev se mora izreči za, da bo plebiscit uspel. V času nastajanja tega prispevka je gotovo le to, da plebiscit bo, na podlagi javnomnenjskih anket pa je mogoče tudi z gotovostjo napovedati, da bo uspel. Toda tudi potem, ko bodo znane vse podrobnosti glede plebiscita oz. »pravila«, bo poglavitna uganka ostala – to je kaj bodo Slovenija in njeni državljani s plebiscitom pridobili.

Načeloma ni mogoče nasprotovati niti plebiscitu niti osamosvajanju Slovenije,

sleku in analizah stanj in možnih posledic, smo se odločili predlagati plebiscit za samostojno in neodvisno Slovenijo in če bo taka vaša volja, bomo ta cilj znali in zmogli udejaniti!« V tem primeru, če bi slovenske oblasti tako ravnale, bi lahko bili veliko bolj prepričani, da nas plebiscit ne pelje v neznanje in da oblasti vedo, kaj delajo.

Črv dvoma vendarle ostaja, pa ne samo zaradi vtisa, da gre pri vsem skupaj za politično igro. Zelo pomemben razlog so tudi težave, ki spremljajo odraščanje parlamentarnega deteta na Slovenskem in oblikovanje sodobne, demokratične družbene skupnosti. Tem težavam zelo dejavno botrujejo oblastni krogi, ki so pod očitnim pritiskom jastrebov znotraj vlada-

Odločitev za demokratično in ekonomsko uspešno Slovenijo

toda ko govorimo o plebiscitu, kot najbolj demokratični obliki izražanja hotenj naroda po lastni državnosti, velja upoštevati opozorilo dr. Danila Türka, da si »samo resnični naivneži lahko zamišljajo, da že razglasitev rezultatov plebiscita pomeni prehod v novo državnost«. Uspešen plebiscit lahko sicer pomembno poveča legitimnost oblasti, kar je veliko, kot pravi dr. Türk, ji s tem na eni strani razveže roke pri sprejemanju ukrepov, ki vodijo v vzpostavljane državnosti Slovenije, na drugi strani pa okrepi njene pogajalske pozicije v Jugoslaviji in mednarodni skupnosti. Toda sam rezultat plebiscita formalno nikogar – razen slovenske oblasti – ne obvezuje. Po plebiscitu niti Jugoslavija niti svet ne bosta dolžna spoštovati rezultatov, kar pomeni, da ne bosta dolžna spoštovati demokratično izražene volje ljudstva. S tem sicer ne napovedujemo, da je ne bosta spoštovala, toda kot kaže zgodovina, tudi to ne bi bilo prvič in slovenski narod v zgodovini ne bi bil prvi, ki bi se mu godila taka krivica. Zaradi utvar, ki se pojavljajo v javnosti ob »kampanji plebiscit«, je to morda dobro vedeti – tudi zato, da bomo vsi skupaj poplebiscitno obdobje preživljali brez mačka, ki ponavadi nastopi po vsaki pijanosti.

Sam plebiscit tudi ne bo bistveno olajšal položaja slovenskih oblasti, v določenih trenutkih ga utegne celo še poslabšati, če bo javnost nestrpno zahtevala takojšnjo uresničitev predplebiscitnih obljub. Da je pobuda za plebiscit prišla iz političnih in ne oblastnih krogov, da je republiška vlada pripravila nekakšno analizo posledic in najpomembnejših nalog poplebiscitnega obdobja šele potem, ko je v skupščini in med strankami že tekla razprava o tem, kdaj naj bo plebiscit, in da so nekateri oblastni organi dokaj zadržano sprejeli pobudo o takojšnjem plebiscitu, vse to daje vtis – ki je sicer močno razširjen – da gre pri tem plebiscitu predvsem za slovensko notranjepolitično igro, ne pa toliko za rezultat treznega in poglobljenega razmisleka. Ali je ta vtis točen ali ne, je težko reči, vsekakor pa bi imel predlog za plebiscit drugačno težo, če bi z njim prišli dan vlada, skupščina ali predsedstvo. Če bi torej slovenske oblasti prišle pred javnost s sporočilom npr. take vsebine: »Dravljani Slovenije, po tehtnem razmi-

joče koalicije. Zatekanje k moratorijem, težnje po prenosu političnih razmerij v javne ustanove, kadrovske vpletanje v gospodarstvo, gašenje požarov v njem, ipd. nas prepričujejo, da smo prišli šele do »ho-ruk demokracije«, ki z resnično demokracijo nima kaj dosti zveze. Novoizvoljene oblasti tudi po več kot pol leta dajejo občutek nemoči in neznanja in se zato zatekajo k začasnim, izrednim rešitvam, demokracija in trajnejši ukrepi za ureditev slovenske držube pa naj bi počakali na ugodnejše čase. Vptije na Markovića in vse kar je povezano z Beogradom je vsaj deloma izraz te nemoči. Ne more namreč biti Beograd kriv za vse krče, ki jih Slovenija po volitvah doživlja. Tudi po plebiscitu in tudi po popolni osamosvojitvi se bo Slovenija spopadala z enakimi dilemami in problemi kot se danes. Tudi lastna valuta ne bo rešila problema nelikvidnosti in podkapitaliziranosti slovenskega gospodarstva, brezposelnosti, sestave gospodarstva, problemov financiranja javnih služb. Lahko sicer reši, a za kratek čas in z inflacijskim tiskanjem denarja. Tudi po plebiscitu bo treba iskati načine, kako privatizirati gospodarstvo, kje dobiti denar za to, kako privabiti tuji kapital, ki pa nas spet ne sme povsem pokupiti ipd.

Ker bomo, kot kaže, v prvem obdobju imeli svojo vojsko, jo bo treba plačati, prav tako tudi zunanjo diplomacijo. Ali bo vse to stalo manj, kot nas stane zdaj?

Ni torej le vprašanje ali bo Slovenija samostojna ali ne. To je pomembno, vendar nič bolj, kot vprašanje, ali bo življenje v novi državi znosno ali ne. Ali bo torej slovenska Država delovala po demokratičnih pravilih ali ne, ali bo uspešno reševala razvojna vprašanja ali ne, ali bo učinkovita ali ne? Če se torej na plebiscitu odločamo za samostojno in suvereno Slovenijo, mora to hkrati pomeniti, da se hkrati odločamo tudi za demokratično in ekonomsko uspešno Slovenijo. Če predplebiscitno obdobje je preizkus demokratičnosti slovenske družbe in države. Tudi zdaj, tik pred »usodnimi odločitvami« morata delovati kot demokraciji pritiče. Boljševistična »enotnost za vsako ceno« lahko poplebiscitni Sloveniji samo škodi.

Drago Balazič

Marko Hren

Vzgoja za kulturo miru – sova kot simbol modrosti

»Svoje predloge smo posredovali vsem nastajajočim strankam«

Pred nedavnim se je v javnosti pojavila publikacija M-zin, ki javnost opozarja in seznanja s »projektom Metelkova«, z idejo o izpraznjenih vojaških objektih v središčih urbanih naselij, konkretno pa o izpraznitvi številnih vojaških objektov v ljubljanskem mestnem središču in njihovi novi namembnosti za potrebe kulture. Poiskali smo mirovnika Marka Hrena, da bi nam o tem in številnih drugih akcijah slovenskih mirovnikov povedal kaj več, da bi nam približal tematično, s katero se ta čas ukvarja Gibanje za kulturo miru.

Za začetek pa našega sogovornika predstavimo: star je 31 let, diplomirani matematik, zdaj nadaljuje študij sociologije kulture na FF. V rosnih gimnazijskih letih je s skupino somišljenikov na Šubičevi gimnaziji že začel z akcijami za prebujanje mirovniškega gibanja. Je član mednarodne organizacije War resisters international, ki ima sedež v Londonu in je tudi vodja ene od njenih številnih komisij – tiste, ki vodi dialog med Vzhodom in Zahodom, sicer pa član sveta te mednarodne organizacije. Popolnoma se je posvetil temu svojemu delu in zato tudi postal svobodni kulturni delavec, da ga neposredne delovne obveznosti konkretne službe ne bi ovirale in utesnjevale. Trenutno živi z družino od prej prislužnih prihrankov ter ženine plače in pravi, da za iznajdljivega in mislečega človeka nikoli ne bo zmanjkalo možnosti tudi za nujen zaslužek. Sicer pa, kot boste lahko spoznali iz pogovora, posvečanje mirovništvu in kulturi miru terja celega človeka.

ziv, vendar izkušnje v svetu kažejo na težnjo po uvajanju mirovnih tem zlasti v družboslovne predmete.

Imamo redna posvetovanja z vzgojiteljicami iz vrtcev, veliko pišemo in delujemo na najrazličnejših področjih. Osmo leto že pripravljamo poletna srečanja v Trebnjem – zadnji dve poletji skupaj s Centrom za mladinsko prostovoljno delo. V okviru teh poletnih projektov smo organizirali vrtec za vaščane, opravili smo raziskavo o nasilju v družinah, pa raziskavo o socioloških in politoloških vidikih nasilja (države, sistema, medijev). Prejšnja

predloge posredovali tudi vsem nastajajočim strankam. Nekatere so naše predloge prevzele domala v celoti, nekatere deloma. (V celoti Liberalno-demokratska stranka, deloma pa Zeleni). Uspelo nam je v Skušnini Republike Slovenije, da je bila ustanovljena komisija za mirovna vprašanja, na ravni mesta Ljubljane je bila pri izvršnem svetu oblikovana posebna skupina. Sam sem tudi član sveta za obrambo pri predsedstvu RS kot predstavnik kulture nenasilja in miru.

Obrambni minister Janša je še pred volitvami podpiral nadstrankarsko pobudo za Slovenijo kot demilitarizirano deželo, v kateri smo se zavzeli za ustanovitev ministrstva za mir, za mirovni raziskovalni inštitut in za nekakšno prehodno obdobje, ki naj ne bi bilo daljše od petih let-do popolne ukinitve vojske na slovenskih tleh. Ves ta proces naj bi

Na volitvah smo nastopili kot neodvisni kandidati. Večino smo samofinancirali, imeli pa smo tudi sponzorje. Zdaj deluje naš center kot stalna dejavnost, zaenkrat še v sklopu Centra za mladinsko delo in je bilo njegovo delo za leto 1990 sprejeto kot prednostna naloga. Sicer pa si vsak posamični projekt išče lastno finančno strukturo.

Kaj pa projekt Metelkova?

Naš center je ta projekt konceptualno spodbudil, pridružil pa se mu je še 50 zainteresiranih združenj, skupin in posameznikov.

Se sploh spuščate v tematiko na relacijah Slovenija–Jugoslavija?

Seveda se. Dejstvo je, da Jugoslavija ne bo nikoli več, kar je bila. Mala napihovanja balonov so sicer stalni arzenal groženj – na primer to, da generali ustanavljajo

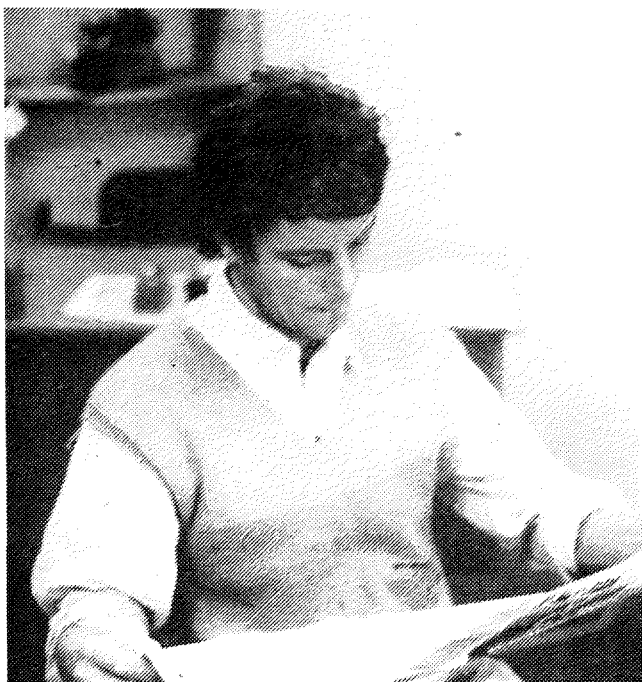
Marko Hren se je prijazno odzval našemu vabilu in nas obiskal v redakciji

leta so bili poletni tabori še v okviru Alpe-Jadran, in so delovali v celi vrsti sektorjev, vsi pa so bili povezani v globalni projekt mirovne vzgoje.

Za ljudi, ki niso vključeni in organizirani v šolskem sistemu, lahko pripravimo pogovore (smo se pripravljali pogovarjati) o mirovnih temah na našem sedežu, na Mestnem trgu 13. Le najaviti se je treba prej (tel. 224-666). Tam lahko zainteresirani pregledajo tudi katalog predavanj, ki jih nudimo vsem – šolam, strankam, gasilcem, vsakomur, ki je zainteresiran. Zdaj imamo na voljo dva ducata tem in ducat predavateljev: Tomaž Mastnak, Gregor Tomc, Darja Lavtižar-Bebler, Tonči Kuzmanič, Stojan Sorčan in Marko Hren. Po potrebi tudi izobražujemo mlade nabornike o njihovih pravicah.

Kaj pa bi lahko rekli na temo oblasti, ki po volitvah nič več glasno ne govori o mirovni politiki? Kako mirovniki ravname ob tem?

Mi vnašamo mirovne vsebine povsod in v vsakršnih okoliščinah. Mi smo svoje

...in si ogledal TV 15

spremljale enote slovenske teritorialne obrambe in zagotavljale, da do izpraznitve vojaških objektov tudi res pride. Seveda pa bistvo te pobude predstavlja suvereno državo in gojenje intenzivne ter globalne politike miru, z jasnimi projekti ukinjanja vojske.

Kaj od tega se že uresničuje?

V osnutku nove slovenske ustave sta predstavljena dva enkovredna predloga: Slovenija z vojsko in Slovenija brez vojske. Vlada je sprejela pobudo za ustanovitev mirovnega inštituta-ta je že v ustanavljanju.

Kako pa se financirate, kako ste se na primer mirovniki financirali ob volitvah?

svojo stranko – vendar je to svetovna neumnost prve vrste. Vojska je servis. Politizacija vojske pa je katastrofa, osmešila se bo pred vsem svetom. Jaz tudi menim, da predstavniki vojske ne sodijo v skupščino. Skratka, mi se še kako ukvarjamo z Jugoslavijo. Imamo tesne stike s številnimi ljudmi po vsej Jugoslaviji. Z nekaj sto njimi smo sklenili individualne mirovne pogodbe. Gre za najrazličnejše ljudi, navadno znane v javnosti. S to akcijo mislimo tudi nadaljevati. Nismo »cepljeni« na Slovenijo, naš projekt je, kot sem že rekel, globalen in ga tudi razumemo širše, tako, da sega prek vsakršnih meja. Nas se »cepivo« odklanjanja drugih narodov oziroma pripadnikov katerekoli druge narodnosti – ni prijelo. Nam je ključno širjenje medsebojnega zaupanja.

Tale ex libris smo si sposodili iz M-zina

Je torej katera od vaših tem za predavanja tudi nacionalizem?

Tudi.

Kaj pa militantnost, ki se zrcali v početju ljudi, v množicah?

Res je, to je tudi eden od vzrokov za polarizacijo med Vzhodom in Zahodom v Jugoslaviji. Nacionalna obarvanost na obeh straneh je pa dodatek. Mirovniki se zavzemamo za govorjenje o pravnih razlogih za drsenje v revščino, ne pa za iskanje vzrokov zunaj nas. To medsebojno obtoževanje pa vodi tako v militarizacijo duha kot tudi v militarizacijo na vseh drugih ravneh. To potem aktivira inštitucije represije in vse se giblje v začaranem krogu – in vselej znova se gradijo vojaški mehanizmi. Zato mi predlagamo demilitarizacijo Slovenije. Sicer nam bo Slovincem to pehanje požrlo ogromno časa in razvojnih sil.

Prepričan sem, da v zagonskih letih slovenska vojska, kakršnakoli že bo, ne bo cenejša od sedanje, (če govorimo o stalni vojski).

Vendar pa modela mirovne države o katerem govorite, v svetu še ni?

Je. Kostarika na primer. Nekateri seveda na tak odgovor pripomnijo, da je to policijska država – vendar pa je, treba vedeti, da je med policijo in vojsko bistvena razlika – kajti vojska vselej predpostavlja zunanjo agresorja.

Pa se vrtna k projektu Metelkove, ki je bližnji in konkreten. Kako daleč ste s tem?

Z občinskimi in mestnimi oblastmi smo se že sestali večkrat in izrazili so veliko razumevanje za projekt. Sestali pa smo se tudi z ljudmi iz armade. Ugotovili smo, da si vojska že nekaj let prizadeva zapustiti objekte sredi Ljubljane. Kaže pa, da so imeli doslej prevelike zahteve po kompenzaciji – česar jim republika in mesto nista mogla zagotoviti. Gre predvsem za šest objektov v središču Ljubljane.

In še o vašem delu v mednarodni mirovni organizaciji – kaj počne vaša komisija za stike med Vzhodom in Zahodom?

Zdaj je na tem področju zmeda. Pred nekaj leti pa je bila dejavnost zelo močna. Komisija se je imela nalogo povezovati z neodvisnimi skupinami, ki so se zavemale za demilitarizacijo. Zdaj moramo iskati ljudi in vezi znova.

Kaj pa pri nas, ste mirovniki že navezali kakšne neposredne stike z ZZB NOV?

Kot z organizacijo še ne. So pa v naše delo povezani posamezniki. Eden naših najstarejših članov je na primer slikar Vladimir Makuc.

Tako. Sklenjen je pogovor z Markom Hrenom. V času ko to pišem, so po plave novega deževja spet odnesle nekaj brvi na že poplavljenem območju, potres je zatresel domala vso Jugoslavijo, v Srbiji se pripravljajo zelo burno na volitve. Kadjević je razburil javnost s svojimi izjavami... V tej deželi vse vre in mirovniki so nam še kako potrebni.

Pogovarjala se je
Bojana Žokalj-Jesih

Iz poročila o delu izvršnega odbora republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

Prve izkušnje novega delovanja

Poročilo, ki ga je o delu slovenske borčevske organizacije v preteklem obdobju pripravil izvršni odbor, v začetku poudarja, da so bila prizadevanja usmerjena predvsem v uresničevanje nove vsebine, ki jo je narekovala sprememba iz dotedanje družbenopolitične organizacije ZZB NOV Slovenije v enotno, samostojno, nestranksko organizacijo vseh udeležencev NOV na območju Republike Slovenije. ZZB NOV Slovenije se je z novimi programskimi usmeritvami in novim statutom preoblikovala v družbeno organizacijo in prenehala biti politična organizacija in sestavni del parlamentarnega sistema. Želi pa vzdrževati redne stike z nosilci nove večstranske parlamentarne oblasti v vseh vprašanjih, ki zadevajo izročila NOB in položaj borcev.

To je bilo tudi obdobje izredno dinamičnih družbenih sprememb v Sloveniji, ki so zahtevale od ZZB NOV Slovenije jasne opredelitve do posameznih družbenih vprašanj in konkretnih odgovorov ter aktivnosti na izjave časa. Tako se je morala slovenska borčevska organizacija v tem času opredeliti do pomiritve in sprave.

Posebno pozornost je izvršni odbor namenil pripravi za pravno svečanost v Kočevskem Rogu. Svoja stališča je predstavil na razgovorih s predsednikom Predsedstva Republike Slovenije Milanom Kučanom in nadškofom Šuštarjem.

Vodstvo organizacije je v tem času opravilo tudi pogovore s predstavniki Stranke zelenih Slovenije, Napredne narodne stranke centra, Stranke demokratične prenoje, Socialistične stranke Slovenije, Liberalne demokratične stranke Slovenije in Krščanske demokratske stranke. Razgovori so bili konstruktivni in so se nanašali na delovanje ZZB NOV Slovenije v novih pogojih političnega pluralizma, družbeni preobrazbi Slovenije, pomiritvi in spravi, svetovnem slovenskem kongresu, ustavi Republike Slovenije, demilitarizaciji Slovenije, obeležitvi 50. obletnice ustanovitve OF in vstaje slovenskega naroda ter o nekaterih drugih vprašanjih. Želeli so zvedeti, tudi za njihova stališča o NOB. V glavnem so se vsi strinjali o njegovem pozitivnem pomenu.

V pogovorih z vodstvom Stranke demokratične prenoje in Socialistične stranke Slovenije so predstavniki borčevske organizacije menili, da stranki nista dovolj jasno povedali svojega stališča o preteklosti in se nista odzivali na številne napade, žalitve in negiranje NOB in poveljnega razvoja Slovenije. Pozneje sta bili glede tega bolj jasni.

Se posebna pozornost pa je v tem obdobju veljala naslednjim aktivnostim:

zavračanju poizkusov prevrednotenja našega narodnoosvobodilnega boja v državljansko vojno, krepitvi procesov demokratičnih sprememb in slovenske suverenosti in državnosti, vzpostavljanju novega, demokratičnega in enakopravnega dogovarjanja o nadaljnjih oblikah skupne-

ga življenja jugoslovanskih narodov in narodnosti, opredelitvi do občutljivih vprašanj ukrepov Republike Slovenije na področju obrambe in odnosov Republike Slovenije do JLA, opredelitvi do osnutka slovenske ustave, urejevanju vprašanj, ki zadevajo zdravstveno in socialno varnost borcev in vojaških invalidov, udeležencev NOB, krepitvi sodelovanja izvršnega odbora RO ZZB NOV Slovenije z občinskimi odbori ZZB NOV in medobčinskimi sveti ZZB NOV, problematiki časopisa TV-15, položaju ZZB NOV v srstvih informiranja, obeležitvi 50. obletnice napada na Jugoslavijo, ustanovitvi OF in vstaje slovenskega naroda in naši aktivnosti v delu Zveznega zbora ZZB NOV Jugoslavije.

Komisija za informiranje

Komisija je spodbudila organiziranje borčevskih skupin za informiranje pri občinskih odborih ZZB NOV, ki bi bile sposobne zaznavati, evidentirati, analizirati in odgovarjati na napade na vrednote NOB. Komisija tudi sodi, da ne bo mogla učinkovito delovati če bo vse skupaj ostalo na amaterski osnovi. Razviti se bo morala v strokovno vodeno, dokummentacijsko-informativno službo, oprto na računalniško zbiranje, hrambo in uporabo podatkov.

Menila je še, da je sprotno zavračanje napadov sicer nujno, vendar je nezadostno in neaperspektivno. Morali bi biti bolj ofenzivni. Zato bo pripravi idejno-politična izhodišča za kratkoročno reagiranje na napade. Hkrati pa se bo zavzela za pospešeno izdajanje nekaterih že pripravljenih zgodovinskih del. Komisija tudi ugotavlja, da se strokovnjaki – zgodovinarji ne čujejo bolj vključiti v njeno delo ali se udeleževati javnih razprav.

Komisija za pravno pomoč

Izvršni odbor RO ZZB NOV Slovenije je ocenil, da bi bilo zaradi vse pogostejšega objavljaja v osrednjih in regijskih sredstvih javnega obveščanja raznih člankov in vesti o posameznih borcih NOV in tudi o NOB nasploh, ki ne pomenijo nič drugega, kot grob napad na nekatere posameznike, enote in organe NOB in s tem kaznivo dejanje zoper njihovo čast in dobro ime, treba imenovati tudi komisijo za pravno pomoč. Sestavljena je iz diplomiranih pravnikov s položenim pravosodnim izpitom, vsi pa imajo za seboj tudi dolgoletno sodno kazensko-pravno prakso.

Na vse napade je sicer treba odgovoriti takoj in kvalitetno ter predvsem dokumentirano v sredstvih javnega obveščanja. V hujših primerih pa je treba storilce takih dejanj tudi sodno preganjati.

Komisija za mednarodne stike in zamejstvo

V času, ko se borci srečujejo s poskusi razvrednotenja NOB je še posebej pomemb-

no mednarodno sodelovanje ZZB NOV Slovenije kot izraz že tradicionalne povezanosti in solidarnosti antifašističnih sil v našem prostoru. V tem duhu so predstavniki komisije in IO RO ZZB NOV Slovenije sodelovali na vseh tradicionalnih proslavah in borčevskih srečanjih.

V začetku novembra je bilo v Sežani tudi že tradicionalno delovno srečanje med delegacijama vodstev VZPI/ANPI za deželo Furlanijo-Julijsko krajino in RO ZZB Slovenije. Tema razgovorov je bilo medsebojno informiranje o aktualni družbeno-politični situaciji pri nas in v Italiji, priprave na 15. srečanje borčevskih organizacij Alpe-Jadran in nadaljnje obsejno sodelovanje dveh organizacij.

Komisija za socialno-zdravstvena vprašanja

Komisija je svoja prizadevanja usmerila predvsem v to, da bi ohranili doseženo raven borčevske zaščite in vseh pridobljenih pravic na osnovi ustave in zakonov na področju zdravstvenega in socialnega varstva.

Svet za izročila in vrednote NOB

Zaradi spremenjenih političnih razmer in ukinitve oz. preobrazbe nekaterih družbeno-političnih in družbenih organizacij (SZDL, ZKS, ZŠMS, Zveza pionirjev, ZPM), je večina skrbi za ohranjanje izročil narodnoosvobodilne borbe zopet prenešana v okviru organizacije ZZB. Objektivno prikazovanje NOB smatra svet kot eno svojih glavnih dejavnosti. Svet je že povezan z nekaterimi institucijami in ustanovami, da bi se skupaj, na strokovnih osnovah loteval problematike izročil NOB. Tudi sestava sveta je prilagojena vsebinski zasnovi sveta, saj so v njem strokovnjaki za varstvo naravne in kulturne dediščine, za muzejsko problematiko, za šolstvo, za publicistiko, zgodovino, udeleženci NOB in tudi mlajši strokovnjaki.

Koordinacijski odbor odborov enot in služb NOV in POS

V ospredju njegovega delovanja je bilo usklajevanje dela odborov v spremenjenih

zbiranje in obdelavo zgodovinskega gradiva ter pripravo monografij. Ugotovil je, da je v zaključni obdelavi že več monografij: Begunje, Poljanska vstaja, Jeseniško okrožje, Litijsko okrožje in monografije posameznih dejavnosti: saniteta v Ljubljani, literatura v NOB in druge.

Komisija za bivše politične zapornike, internirance in izgnance

V okviru komisije deluje sedem aktivnejših odborov posameznih taborišč in sicer: taboriščni odbori Dachau, Mauthausen, Ravensbrück, Rab, Nazzweiler, Struthof in odbor italijanskih zapornic. Komisija je poskrbela za sodelovanje na različnih srečanjih svojih članov in članov drugih sorodnih organizacij.

Glede na aktualna vprašanja o povračilu odškodnine bivšim internirancem v nemških in italijanskih taboriščih, je komisija pridobila ustrezne podatke od pristojnih zveznih republiških organov in obvestila vse občinske odbore ZZB in NOV in prizadete in-

dogajanje v borčevski organizaciji in v družbi na sploh. Njegova aktualnost je nekoliko zmanjšana, saj kot 14-dnevnik ne more dohitevati dohodkov ali pa ti do izida lista že zastarajo. To pa seveda pomembno vpliva na programsko zasnovano lista in njegovo podobo.

Število naročnikov se je v tem letu znižalo za 1860, novih naročnikov pa je le 180. Glede na skupno število cca 80.000 borcev NOV, so še velike možnosti za širjenje lista, kar bi pomenilo tudi trdnjšo in trajnejšo materialno sanacijo lista ter zagotovilo njegovo kvaliteto rast.

Komisija za gospodarska in finančna vprašanja

Področje dela komisije so vse tiste aktivnosti, ki naj prispevajo k rednemu financiranju organizacije in skrbi za racionalno uporabo finančnih sredstev.

Komisija je tudi obravnavala izhodišča za sprejemanje preobrazbe družbene in družne lastnine, načelo lastninenja vzpostavitev tituliranja lastnine, kar ima za posledico preobrazbo družbene lastnine v privatno in javno lastnino. Pri tem je odločno zavrnila težnje po vračanju premoženja sodelavcem okupatorja in domačim izdajalcem v kakršni koli obliki in vračanju zemlje in gozdov veleposestnikom ne glede na bivšega lastnika. Poudarila je, da v procesih lastninenja ne sme priti do cenene razprodaje nacionalnega premoženja domačim kot zlasti tujcem, ter da so dosedanj procesi razprodaje družbenega premoženja, ki potekajo ob kršitvi obstoječe zakonodaje, nesprejemljivi.

Aktivnost slovenskih delegatov v zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije

Pomembne so bile aktivnosti v zvezi s kongresom ZZB NOV Jugoslavije. Izvršni odbor je neposredno pred 11. kongresom ZZB NOV Jugoslavije proučil vse okoliščine in ugotovil, da bi sodelovanje delegatov iz Slovenije pomenilo soglasje z nekaterim delom dokumentov kongresa (deklaracija, statut), kar bi povzročilo preglasovanje naših stališč ali nove spore med borci. Ker ne bi želeli sodelovati pri sprejemanju odločitev, ki bi bile v nasprotju s programskimi načeli in nalogami ZZB NOV Slovenije in uresničevanjem enakopravnih odnosov med republiškiimi borčevskimi organizacijami v organih ZZB NOV Jugoslavije, je izvršni odbor sklenil, da se predstavniki ZZB NOV Slovenije kongresa ne bodo udeležili. To pa ni pomenilo tudi konec vseh stikov z ZZB NOV Jugoslavije. Po kongresu so predstavniki RO ZZB NOV Slovenije sodelovali na štirih sejah predsedstva Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije in na štirih sejah komisij zveznega odbora. Njihovo sodelovanje je bilo uspešno, zlasti odmeven pa je bil prispevek v zvezi z izkušnjami slovenske borčevske organizacije v večstranskem sistemu. Te izkušnje v uveljavljanju političnega pluralizma v naši družbi so vsi udeleženci sprejeli kot koristne usmeritve za svoje prihodnje delo.

Pripravi R. Z.

Nikolaj Pirnat: Grom je planil iz gozdov v doline, junaki so zvihrali v boj, linorez 1944

Komisija se je zavzela za ustrezno urejeno varstvo civilnih invalidov vojne, opozorila je na že znane probleme pri izvajanju zdraviliško-klimatskega zdravljenja borcev NOV, v zvezi z domsko in izvzdomsko oskrbo borcev NOV in vojaških invalidov pa je opozorila na visoke cene oskrbnih dni in na problem neustreznih prostorov ter podprla kvalitetnejše storitve in vse izvzdomske oblike pomoči.

Komisija za zgodovino

Po skupščini je komisija obravnavala in sprejela program knjižnice NOV in POS in knjižnice OF. Opozorila je tudi na dejstvo, da je zaradi pomanjkanja finančnih sredstev njeno delo ogroženo. Brez zadostnih sredstev ne bo mogla zagotavljati pomoči pri pripravi rokopisov.

družbenopolitičnih razmerah. V ta namen se je odločil, da bo po regijah organiziral posvete s člani odborov in jih seznanil z aktualnimi družbenopolitičnimi razmerami v Sloveniji ter z novim položajem organizacije ZZB NOV.

Zaradi spremenjenih družbeno-političnih razmer bo treba po mnenju odbora spremeniti Pravilnik o podeljevanju domicilov enotam in službam NOV in POS.

Aktivisti bivših okrožij OF

Aktivisti bivših okrožij OF so organizirani v 24 okrožnih odborih in osmih odborih po dejavnostih OF.

Odbor je ocenil dosedanje delo, zlasti na področju zgodovinskega ter se dogovoril o bodočem delu in aktivnostih. Okrožnim odborom so bila razdeljena sredstva za

ternirance in taboriščnike. IO je podprl pobudo za ustanovitev društva izgnancev Slovenije in sodelovanje društev z organizacijo ZZB NOV Slovenije.

Naš časopis TV-15

Spremenjena vloga in položaj ZZB NOV v družbi zahteva tudi spremenjeno, aktivnejšo vlogo našega časopisa. TV-15 mora postati notranji povezovalni dejavnik med borci in njihovimi organizacijami; postati mora sredstvo izmenjave mnenj, stališč in pogledov borcev in njihovih organizacij o vseh pomembnih vprašanjih naše preteklosti in sedanjosti; borčevskim organizacijam in borcem naj pomaga oblikovati skupna stališča in poenoteno družbeno delovanje.

Od volilne konference do danes se zasnova časopisa ni pomembneje spremenila, vendar je realno odlikovala

Obletnica ne sme biti stereotipna

Predlog programa za obeležitev 50. obletnice fašističnega napada na Jugoslavijo, ustanovitve OF in začetka oboroženega upora slovenskega naroda proti okupatorju

I.

V prihodnjem letu 1991, bomo obeležili 50. obletnico ustanovitve OF in vstaje slovenskega naroda. To je priložnost, da iz polstoletne časovne oddaljenosti ponovno ocenimo dogajanje v prelomnem letu 1941 in še posebej razmere, v katerih se je znašel slovenski narod po napadu sil fašistične osi Rim-Berlin, po razbitju in razkosanju Jugoslavije, ko so si ozemlje Slovenije razdelili tuji okupatorji. Ohranjena zgodovinska dokumentacija in zlasti tista iz okupatorjevih virov, ne dopušča nikakršnega dvoma o tem, kakšne namere so imeli zavojevalci in s kakšnimi ukrepi so se lotili njihovega uresničevanja. Poznano je tudi, kakšen je bil takrat splošni položaj v svetu in še posebej v Evropi ter položaj na frontah med silami fašističnih osvajalcev in protifašistične koalicije. Samo v tem okviru je mogoče pravično ocenjevati pomen ustanovitve OF in opredelitve v njej združenih zavednih Slovencev za oborožen upor proti okupatorju. Okoliščine, v katerih je nastala OF opredeljujejo tudi njen značaj in značaj celotnega osvobodilnega gibanja. Prav množičnost odziva na ustanovitev Osvobodilne fronte v 1941. letu – v razmerah, ko je bil končni izid vojne še popolnoma negotov – potrjuje, da je osvobodilno gibanje, ki se je s tem začelo, imelo izrazito narodnoosvobodilni značaj. Udeležba in pobudniška vloga komunistov v njem, spričo te širine in spričo dejstva, da so se slovenski komunisti že prej opredelili za boj proti fašizmu in obrambo svojega naroda, ni mogoče ocenjevati kot opravičilo za negativno opredelitev do OF, tistih političnih krogov, ki so se že pred izbruhom vojne odkrito deklarirali za pristaše fašistične ideologije in fašističnih držav. Polarizacija duhov, ki je Evropo razdelila na fašistični in protifašistični tabor že v letih pred vojno, je bila prav v Sloveniji izredno globoka in je med vojno nasprotnike OF privredila na pot narodnega izdajstva in bratrmornega boja. Ne glede na ideološke razloge, ki so jih vodili pri njihovi odločitvi, pa ni mogoče zanikati dejstva, da so se podali v službo tujih okupatorjev in da so še po zlomu fašistične Italije vztrajali v službi nemških vojaških in policijskih enot v boju proti pripadnikom lastnega naroda.

Obeležitev 50. letnice ustanovitve OF in vstaje naj bi zlasti prispevala k utrditvi spomina na povezanost osvobodilnega gibanja Slovenije s protifašističnim gibanjem drugih evropskih narodov in še posebej narodov sosednjih dežel, katerim je zlom nacizma omogočil osvoboditev izpod fašističnega jarma ter prehod v demokratično organizirano družbo. Že v teku boja proti fašizmu so sile protifašistične koalicije v znani Atlantski listini razglasile načelo samoodločbe narodov, ki je odprlo osvobodilni pohod mnogim novim narodom, še pred koncem vojne pa so ustanovile Organizacijo združenih narodov, da bi človeštvu ohranile mir ter ga ubranile pred katastrofo nove stovne vojne.

Boj proti fašizmu je bil epohalnega pomena za ves svet in še posebej za narode Evrope. Slovenci – pripadniki enega najmanjših evropskih narodov – smo s svojim sodelovanjem na strani protifašističnih sil – sicer za ceno težkih žrtev dokazali svojo samobitnost in na kočevskem zboru odpolancev razglasili svojo državnost. Z bojem za svobodo smo uveljavili svojo pravico do samoodločbe, na katero se danes slovenski narod ponovno opira, ko se zavzema za suvereno državnost in enakopravni položaj z drugimi narodi Jugoslavije in Evrope.

II.

Republiški odbor Zveze združenj borcev NOV Slovenije daje svojemu članstvu in vsej slovenski javnosti pobudo, da bi svečano obeležili 50. letnico ustanovitve OF, ki jo bomo – kot pričakujemo – praznovali prihodnje leto prvič tudi kot dan vstaje slovenskega naroda. To pobudo dajemo v imenu borcev in aktivistov in vseh, ki so podpirali osvobodilni boj, bili presehljeni, preganjani, zaprti v ječah in taboriščih in ki so kakorkoli prispevali k zmagi nad fašizmom, še posebej v imenu svojcev padlih in vseh žrtev vojne.

Z namenom, da bi prispevali k dopolnjevanju in utrjevanju zgodovinskega spomina slovenskega naroda in znanstvene resnice, naj program obeležitve vsebuje naslednje dejavnosti:

1. Predsedstvo Republike Slovenije, naj ustanovi odbor za obeležitev 50. letnice ustanovitve OF in vstaje slovenskega na-

roda. Odbor naj bi usmerjal aktivnosti v katerih je udeležena država. Z njimi naj bi zagotavljal, da bo 50. obletnic prispevala k poglobljenemu, znanstvenemu razumevanju in ocenjevanju dogodkov v letu 1941, kot prelomnemu letu v življenju slovenskega naroda.

V ta namen naj predsedstvo R Slovenije podpre sklic mednarodnega znanstvenega posvetovanja s temo: »Slovenija v letu 1941«. Organizator posvetovanja naj bi bila Slovenska akademija znanosti in umetnosti (SAZU) ali akademija skupaj z univerzo in Inštitutom za novejšo zgodovino. Na posvetovanje bi poleg domačih in tujih znanstvenikov, povabili tudi nekaj še živečih akterjev dogajanj v NOB, ki lahko s svojimi pričevanji prispevajo k njegovi osvetlitvi. Posvetovanje bi bilo v maju ali juniju na Brdu ali Bledu.

2. Odbor za obeležitev 50. obletnice bo imela tudi Zveza združenj borcev. Ta naj bi vodil in usmerjal aktivnosti, katerih nosilec bodo organizacije Zveze borcev in se vključeval v aktivnosti drugih dejavnikov. Za uresničevanje svojega programa se bo odbor moral obrniti za finančno pomoč na slovensko skupščino ali vlado.

3. V dogovoru z revijo Borec, naj se med izbranimi udeleženci NOB opravi pismena anketa z delovnim naslovom: »OF iz časovne razdalje petdesetih let«. V njej bi osvetlili dogodke pred petdesetimi leti, zlasti tiste, ki so povezani z ustanovitvijo OF in začetkom vstaje. Pričevanja naj bi osvetlila procese, ki so še premalo raziskani in odgovarjala na nekatera vprašanja iz zgodovinske razdalje petdesetih let, ki zahtevajo dodatna pojasnila akterjev posameznih dogajanj. Skupina zgodovinarjev bo na povabilo uredništva Borec pripravila vprašanja in izbrala ljudi, ki bodo povabljeni, da o njih spregovorijo. Celotno gradivo bi bilo objavljeno v posebni tematski številki revije Borec.

4. Zavzeti se za pospešitev izdaje že pripravljenih zgodovinskih publikacij kot so npr. Zbornik dokumentov narodne izdaje 1. knjiga, Zbornik književnikov borcev, Študija o slovenskem domobranstvu (avtor Mlakar), NOB pod Krimom (avtor Gestrin), Partizansko pesništvo, Vodnik po partizanskih poteh, itd. V pripravi je objava Dnevnika dr. Maksa Šnuderla iz let vojne.

5. Osrednja proslava v Ljubljani. Pred dnevom ali na dan ustanovitve OF naj bi bila v Ljubljani množična prireditve – zborovanje, povezana z vrhunskim kulturnim programom. V tem času naj bi bile v Ljubljani tudi druge kulturne prireditve, kot npr. glasbene, z deli glasbenikov-udeležencev NOB ter likovna razstava del enega ali več likovnikov iz plejade likovnikov – partizanov.

6. Zveza združenj borcev bo dala pobudo muzejem, gledališčem in sredstvom javnega obveščanja, predvsem televiziji in radiu, da bi se odzivali na posamezne zgodovinske datume oz. dogodke iz 1941. leta in da bi v teku celega leta 1991 posvečali več pozornosti zgodovinski tematiki. Zveza združenj borcev bo poskušala po svojih močeh pomagati pri organizaciji dokumentarnih oddaj, okroglih miz in objavah v tisku. Posebno bo treba zagotoviti, da obravnavanje preteklosti ne bo enostransko in da ne bo poglobljalo sovraštva do NOB in maščevalnosti, kar se sedaj dogaja.

III.

Pred Republiškim odborom ZZB NOV Slovenije stoji v prihodnjem letu vrsta odgovornih in zahtevnih nalog v zvezi z obeleževanjem 50. letnice OF in vstaje. V novih razmerah, ko ne moremo računati niti na večjo podporo države, niti na druge vire izdatnejše finančne pomoči, se bo Republiški odbor moral usmeriti predvsem na vsebinske in organizacijske naloge. Pomembno je, da bi vsa delovna telesa takoj naredila program svojih dejavnosti v zvezi z obeleževanjem 50. letnice. K sodelovanju bi morali pritegniti čim širši krog zgodovinarjev, kulturnih delavcev in drugih strokovnjakov, da bi lahko nudili večjo pomoč organizacijam na terenu. Hkrati se mora republiški odbor zavzeti, da oblike obeleževanja 50. letnice ne bi bile le stereotipne proslave in mitingi, ki uspevajo pritegniti le ožji krog enako mislečih, ampak da bi prireditve pritegnile širšo javnost in predvsem mlade ter jim približale atmosfero in dileme usodnega časa boja proti fašizmu.

Z objavo svojega programa daje republiški odbor pobudo tudi vsem združenjem Zveze borcev v Sloveniji, da pripravijo svoj program aktivnosti za 50. letnico OF in vstaje slovenskega naroda. Pri tem pa je izredno pomembno poudariti, da bi morali vsi skupaj to obeleževanje povezovali z obravnavo sodobnih problemov našega življenja in še posebej odnosa do NOB.

Podpis sporazuma o varstvu in vzdrževanju parka – spomenika NOB

Leta 1984. je v občini Ljubljana Bežigrad vznikla pobuda o izgradnji parka narodnih herojev občine. Letos, 26. aprila pa je bil, v okviru praznovanja 27. aprila, Dneva OF, neposredno po prvih večstrankarskih volitvah v Sloveniji, park – spomenik slovesno, z lepim programom, odprt.

V park narodnih herojev je bil poimenovan del velikega travnika poleg osnovne šole Maksa Pečarja na Črnučah, ki je namenjen športnim igram in rekreaciji osnovnošolcev in krajanov. Načrt za preureditev tega dela travnika v park, v katerem je sedem doprskih kipov med narodnoosvobodilno vojno padlih narodnih herojev, je izdelal, zdaj že pokojni, arhitekt Andrej Kovač. Park ima trojni pomen: ekološkega, zgodovinskega in umetnostnega, saj so kipi izdelki akademsko izobraženih likovnikov.

Marjan Keršič je izdelal kip Ivana Bizjaka in Vide Janežič, Stanko Kolenc kip Režeke Dragar, Boštjan Putrih kip Ivana Kavčiča, Anton Segulin kipa Maksa Pečarja in Danile Kumar, Lujo Vodopivec pa kip Franca Ravbarja.

Za izgradnjo parka je skrbel gradbeni odbor, ki je s pomočjo sedaj že odmrlega odbora podpisnikov družbenega dogovora o varstvu spomenikov NOB pri IS skupščine občine, premagoval številne upravne in finančne težave. Z denarjem pa so pomagali tudi črnuški obrtniki in delovne organizacije, posebno Slovenija avto – EDO Velo, ki si je pridobila in preuredila prostore nekdanje črnuške opekarne.

Takoj po otvoritvi parka sta pristojni občinski organ in vodstvo O. Š. Maksa Pe-

čarja iskala rešitve za varstvo in vzdrževanje parka – spomenika. Njihov trud

se je izoblikoval v sporazumu o prevzemu skrbništva, ki bo odslej dolžnost petih

pravnih oseb: IS SO Ljubljana-Bežigrad, SLOVENIJA AVTO EDO VELO, CHEMO LJUBLJANA, osnovne šole Maksa Pečarja in krajevne skupnosti Franca Ravbarja. Izvršni svet skupščine občine, Slovenija avto in Chemo Ljubljana so s skrbništvom prevzeli fi-

nanciranje vzdrževanja parka v enakih delih, osnovna šola in krajevna skupnost pa sta prevzeli načrtovanje vzdrževanja in operativno administrativna dela v zvezi z uresničevanjem letnih načrtov.

Sporazum, ki je zelo konkreten, čeprav ima le 8 členov, določa tudi pristojnost ljubljanskega regionalnega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine in občinskega komiteja za družbene dejavnosti, ki je nadzorni organ izvajanja sporazuma.

Sporazum je bil slovesno podpisan dne 21. novembra 1990, na občini Ljubljana Bežigrad. Pomen tega sporazuma je velik predvsem zato, ker je verjetno prvi take vrste v Ljubljani, sprejet v novem družbenem sistemu in v izredno težki gospodarski situaciji, kar je na slovesnosti, v uvodni besedi, posebej poudaril podpredsednik IS SO Ljubljana Bežigrad, Zlatko Sterle.

Stane Koman

Park narodnih herojev občine Ljubljana-Bežigrad v Črnučah

O dejavnosti borcev v Kočevju in še čem

Plačali so visok davek

Kočevska je bila zadnje mesece pogost gost na časopisnih straneh in radijskih ter televizijskih valih. Vzrok zato so bila zaprta območja, grobišča žrtev dogodkov tik po vojni, spravna slovesnost v Rogu in drugo. Zelo malo ali skoraj nič pa ni bilo povedanega o drugih dogodkih na tem delu Slovenije med vojno in po njej. Nič ni bilo povedanega o tamkajšnji borčevski organizaciji.

Zato smo obiskali predsednika občinskega odbora ZZB NOV Kočevje Naceta Karnečnika, ki nam je odgovoril na nekatera vprašanja.

»Delovanje borčevske organizacije je v občini Kočevje pogojeno z mnogimi posebnostmi, ki jih ne srečamo nikjer drugje v Sloveniji. Sem sodijo zgodovinsko dejstvo kot so: do leta 1941 so bili večinsko prebivalstvo Kočevarji, ki so se kot kolonizatorji pred šesto leti naselili na prostrano ozemlje na območju Kočevja. V šestih stoletjih je tukaj nastalo mešano nemško-slovensko prebivalstvo. Tik pred vojno je tukaj živel 20 tisoč ljudi, od tega jih je bila več kot polovica kočevskih Nemcev. V zimi iz leta 1941 na leto 1942 se je iz Kočevske izselilo 12 tisoč Kočevarjev.

Druga značilnost Kočevske je njena prostranost. Zdaj živi na ozemlju, ki meri 760 km², nekaj več kot 19 tisoč prebivalcev, kar je 25 prebivalcev na km², to je več kot trikrat manj, kot je povprečna naseljenost v Sloveniji.

Tretja posebnost je izredna površinska razgibanost ozemlja in slabo razvita infrastruktura, predvsem prometna, vodna, energetska in druge. Naslednja značilnost je do-

»Med vojno, še posebej leta 1942 sta imela pomembno nalogo Notranjski in Kočevski odred. Ti dve enoti sta spomladi 1942. osvobodili velik del tedanje Ljubljanske pokrajine in tam je nastalo

Predsednik kočevske občinske borčevske organizacije Naceta Karnečnik

prvo ozemlje v okupirani Evropi. Kočevski odred je poleti 1942 v svojem polnem sestavu štel blizu 2 tisoč borcev.

sile, kar je največ pripomoglo, da je število prebivalstva naraslo iz 6 tisoč v letu 1945 na sedanjih 19 tisoč. Kolikor je ostalo še premoženja v zasebnih rokah, ga je odpravila nacionalizacija, zlasti pa popolna kolektivizacija po najstrožjem sovjetskem vzoru. Zasebna pobuda v obrtništvu, trgovini in kmetijstvu je bila popolnoma odpravljena. Industrija, rudarstvo in gozdovi, ki so bili v rokah tujega kapitala pa so bili nacionalizirani že decembra 1946. Odpravljene so bile tudi zasebne delavnice, tudi če je v njih delal samo en zaposlen in niso bile večje od 25 m².

Zaradi kolektivizacije je prišlo v državno last več kot tri četrtine kmetijskih in gozdnih površin. To je bil tudi temelj za ustanovitev velikih državnih podjetij v kmetijstvu in gozdarstvu, ki so dalj časa veljala za vzor socialistične ekonomije.

In kakšna je bila korist od tega?

»Gospodarska in politična centralizacija je povzročila, da je bila Kočevska kaj malo prisotna pri delitvi dohodka in akumulacije, ki so ju dosegli z izkoriščanjem gozdov in rudnika. Po približni oceni je v povojnih letih odšlo iz Kočevske kar 80 milijonov m³ različnega lesa in blizu dva milijona ton premoga. Občinska skupščina je pripravila dva pomembna dokumenta, in sicer Revitalizacija Kočevske in Deklaracijo o Kočevski. Dokumenta izpričujeta resnico o tem delu Slovenije, kot poligonu, kjer so preizkušali metode zmotnega gospodarjenja in dokajšnje nadarjenosti republiških dejavnikov nad lokalno samoupravo. Dokumenta terjata od širše družbene skupnosti vsaj nekaj učinkovite gnotne podpore za odpravo posledic takšnega »patronata« nad Kočevsko. Konkretno naj bi uredili cestne povezave oddaljenih naselij, ki so tudi 60 km oddaljena od Kočevja, telefonijo, vodovode in električno

Zanimiva so demografska gibanja v mestu Kočevje. Zanj je značilna velika centralizacija in koncentracija prebivalstva. Leta 1937 je imelo Kočevje skupaj z Rudnikom 3079 prebivalcev. Danes pa šteje samo mesto brez rudniškega naselja 9.506 prebivalcev. V krogu desetih km od središča mesta pa živi celo 15.000 ljudi, kar je kar 80 odstotkov vsega prebivalstva občine.

napeljavo. Borci povsem podpiramo ta program v vseh tistih delih, kjer lahko tudi sami sodelujemo in nas interesno privablja.

Kako pa deluje borčevska organizacija v Kočevski občini?

»V občini je 1200 borcev, ki so organizirani v 10 krajevnih združenjih in imajo od 60 do 150 članov, le v mestu je 400 borcev. Aktivnost članstva ustreza njihovem starostnemu in zdravstvenemu stanju in so po svojih močeh

še vedno družbeno aktivni. Borci imamo s sedanjimi organi občinske oblasti dobre odnose. Kot predsednik borčevske organizacije sem vabljen na seje predsedstva občinske skupščine in na posvetovanja strank. Deležni smo polnega razumevanja in naklonjenosti, kolikor pač dopušča gmotni položaj nerazvite kočevske občine. Leta 1988 je odšlo na klimatsko zdravljenje 50 naših članov, deset naših borcev pa je na zdravljenje poslal Republiški komite za borce. Lanska in letošnja denarna stiska pa je povzročila, da je bilo klimatskega zdravljenja deležno precej manj upravičencev. Tako lani kot letos jih je bilo na zdravljenju po petnajst. Letos je občinska skupščina namenila 1,8 milijona dinarjev za enkratne denarne pomoči našim članom. Občinske priznavalnine dobiva 140 borcev. Vsi naši člani imajo rešena stanovanjska vprašanja, razen dveh, ki ju bomo rešili letos. V občini imamo tudi 76 spomenikov, obeležij, grobov in grobišč. Za urejanje in vzdrževanje skrbimo borci in šolska mladina. Nekateri spomeniki imajo tudi svoje pokrovitelje. Vsa ta obeležja opisujemo v lokalnem časopisu Novice in to bi bila lahko osnova za izdajo knjige na to temo.

Kako vaši člani gledajo na povojna dogajanja pri nas?

»Razkritje povojnega dogajanja na Kočevskem je med našimi člani in drugim prebivalstvom vzbudilo veliko zgroženost. Borci pa tudi drugi, nismo vedeli za to. Zadevo pa prepuščamo strokovnjakom, še posebej pravnikom in zgodovinarjem. Danes se veliko govori tudi o spravi. Menimo, da ni možna nobena sprava, dokler zgodovina natančno ne opredeli dogodkov, ki so se dogajali v tistih časih. Za to naj ne bo nobenega mešanja med borci za svobodo svojega naroda in tistimi, ki so hoteli zasužnjiti Slovence in vse druge narode Evrope. Na vseh svečanostih ob grobovih padlih borcev NOV smo tudi letos izrazili enako zahvalo žrtvam fašizma in padlim junakom kot doslej. V vrstah kočevskih borcev vlada glede teh vprašanj popolna enotnost.

Prav gotovo ste se vključili v javno razpravo o novi slovenski ustavi. Kaj menite o njej?

Na občinskem odboru smo že razpravljali o predlogu nove ustave in s tem seznanili tudi krajevna združenja. Zavzemamo se za to, da pridejo v besedilo ustave vse pomembne pridobitve NOB, saj so bili z odpravo monarhije postavljeni temelji za sedanji parlamentarizem. Prav tako podpiramo tista določila ustave, oziroma zakonov, ki jamčijo socialno in zdravstveno varnost borcev in človekove pravice.

Kaj vaši člani menijo o nadstrankarski usmeritvi borčevske organizacije?

»Občutek imamo, da se te usmeritve vse bolj prijemajo politično obeležje. Tudi vse naše delo, aktivnosti in praksa imajo veliko političnih vsebin. Kljub temu, da naša organizacija nima podmladka in ne sprejema novih članov, se ne smemo povsem odreči političnemu in družbenemu vplivu, saj bomo tako ohranili ustvarjen ugled borcev in borčevske organizacije.

Bojan Kuntarič

Sprejem v Elizejski palači

»Ko vas vidim, gospe in gospodje, zbrane tukaj, v tej dvorani, se sprašujem – in nedvomno nisem edini, ki si zastavlja to vprašanje – kako je mogoče, da je bilo treba čakati petinštirideset let od osvoboditve taborišč, preden je mogel nek vrhovni predstavnik države organizirati srečanje, kakršno je današnje.«

S temi besedami je François Mitterrand, predsednik francoske republike, droban in očitno utrujen, vendar poln notranjega ognja, začel svoj nagovor predstavnikom nekdanjih jetnikov v nacističnih koncentracijskih taboriščih, 17. oktobra letos zvečer v sprejemni dvorani Elizejske palače, sedeža predsedstva. Stal je pri mikrofONU sredi zgodovinskega, s kristalnimi lestenci razstavljenega prostora in medtem ko so se upirali vanj žarometi televizijskih kamer in oči prisotnih, nadaljeval: »Verjetno je bilo potrebno, da se na svetu zgodi nič koliko stvari, da se nič koliko tega zgodi tudi v duševnostih, preden smo sledili zgledu, ki ste ga vi sami že dolgo dajali, ko ste se v mednarodnih komitejih koncentracijskih taborišč zbirali ne glede na narodnost in brez vsakega diskriminiranja zaradi verovanja ali rase. Prišli ste sem iz vse Evrope, vsaj pa, zdi se mi, iz dvajseterice dežel, ki jih ne morem vseh navesti, ker bi tvegali kako napako; toda zagotovo iz vseh, ki so se bojevale.«

Zbranih nas je bilo kakih dvesto, zastopnikov mednarodnih komitejev matičnih taborišč, in nekaj nacionalnih taboriških delegacij; med njimi tudi sedem Slovencev. Dobrodošlica, ki jo je s svojim globokim, izbrušenim govorniškim glasom izrekal francoski predsednik, je veljala vsem enako. »Ni ravno vsakdanje,« je med drugim dejal, »videti moške, ženske, ki so tvegali svoja življenja zaradi prepričanja. Zaradi ljubezni do domovine, ljubezni do teh ali onih načel, zadevajočih človeške pravice, kaj vem! Verjeti v tisto, kar delaš – kruto ste to preskusili v svojem mesu, svojih čustvih, svojem zasebnem življenju, svojem javnem življenju. Vi veste, o čem govorite. Zato se vam zelo iskreno zahvaljujem, da ste se odzvali mojemu vabilu in uporabili ponujeno priložnost, da se znova srečate medseboj v tej palači, na predsedstvu francoske republike, in tukaj skupno obudite spomin na petinštiridesetletnico svoje in naše osvoboditve.« Spomnil se je potem vseh, ki se iz koncentracijskih taborišč niso vrnili; tistih, ki so jih sicer preživeli, pa potem umrli zaradi posledic taboriškega trpljenja; in vseh drugih, ne glede na vrsto njihovega zasebnega in javnega protifašističnega angažiranja. »Vsak izmed vas ima svojo zgodbo, posebno zgodbo, vredno, da se preda prihodnjim rodovom; in verjemite, da se bom varoval raducirati vas na eno izmed kategorij, ki jih simbolizirajo raznobarni trikotniki in zvezde – tarče, s katerimi so vas zaznamovali vaši krvniki. Vendar vam je vsem skupno, da ste pričre, nenaдомestljive pričre, ker končno bodo prihodnje generacije vedele, za kaj je šlo, samo po pričevanjih, ki jim jih boste vi zapustili.«

Grobna tišina je vladala v dvorani, ko je vrhovni predstavnik ene izmed bojujočih se zavezniških držav z očitno prizadetostjo v glasu obudil spomin na čas velike preizkušnje, na žrtve, ki so bile potrebne za poraz tedanjih nosilcev zločinske nacistične ideologije in na delež, ki so ga prispevali njeni v taborišča zaprti nasprotniki. Nato je Mitterrand spregovoril o zaupanju v prihodnost: »Po vseh teh letih je vaše – in tudi naše – plačilo, da smo prisotni pri rojstvu drugačne Evrope, resnično nove Evrope... To Evropo, spravljeno samo s seboj, pričakujem prav tako kot vi. In res se mi zdi – pa naj pogledamo še tako daleč nazaj v preteklost – da Evropa še nikoli ni imela takšne perspektive miru in sloge, kot se odpira danes pred njo... Reči je mogoče – previdno, ker so človeške nadeje tako krhke – da zdaj stopa čas upanja na mesto časa sovraštva.« Toda: »Še veliko je treba storiti, da preprečimo razvijanje vseh različnih oblik izključevanja, ki si jih je človeški duh s potekom časa zmožen izmisliti: manj spektakularnih, kot so bile tiste, ki ste jih spoznali vi, vendar zahrbtnih, prihuljenih in nevarnih. Spomnite se časov, ko je za pomirjenje vesti zadostovalo kratko malo ignorirati, kar se je dogajalo za bodečimi žicami, tako da je bilo mogoče udobno živeti le nekaj sto metrov od tam, kjer so drugi doživljali najstrašnejše trpljenje. Torej, gospe in gospodje, končujem z besedami: če obstaja kako dnevno povelje, se to glasi: imejte obudi široko odprtje! Temu služi vaše življenje in v tem se zmeraj spet vrača bistvo vašega delovanja, vašega pričevanja. Pred pol stoletja ste bili vi tisti, na katere naj bi spomin za vedno ugasnil v noči in megli, tam ste bili zato, da bi izginili, da bi bili izbrisani in vsakogaršnjega spomina, izbrisani iz poteka zgodovine, skrčeni na nič celo v srcih svojih najdražjih.« In predsednik je končal z besedami: »Ker ste doživeli, kar ste doživeli, je to odslej vgrajeno v našo najglobljo zgodovinsko zavest. To sem vam hotel povedati, gospe in gospodje, v teh nekaj trenutkih, teh nekaj četrt ure, iztrganih iz življenja, ki nas zaposluje, vsakega izmed nas, tam, kjer pač smo; do tega mi je bilo, da bi vas srečal, da bi vam to povedal. In v imenu francoske republike se vam zahvaljujem.«

Govornik je umolknil in nekaj trenutkov ni bilo slišati nič drugega kot pritajen vzdih. Oglušujoče ploskanje, ki je sledilo, je trajalo in trajalo in se kar ni moglo pomiriti. Izražalo je vse: bolečino ob spominu na umrle, ponos zaradi nezlomljive mednarodne solidarnosti, ki jim je v taboriščih pomagala preživeti, občutek zadoščenja, ker so slednjič – slednjič! – iz ust človeka, ki ga spoštujejo, predsednika države, ki se je v zavest človeštva zasidrala kot simbol »svobode, enakosti, bratstva«, dobili priznanje in zahvalo. Na bleščečih se tleh Elizejske palače, ob izbrani zakuski in kozarcu šampanjca so se navezale nekdane in nove prijateljske vezi potem, ko je François Mitterrand, stiskajoč bližnjim taboriščnikom roke, odšel iz dvorane. Samo ena grenka kaplja je kanila v slavnostno razpoloženje: da niso mogli doživeti sprejema in slišati izrečenih besed vsi tisti tisoči, milijoni, katerih prizadevanje, žrtev in trpljenje so vgrajeni v temelje obetajoče se nove Evrope.

R.

*Na Kočevskem je izginilo iz katastra in zemljevida veliko naselij, druga pa so se glede na podatke iz pred vojne precej zmanjšala. Tako je v **Starem logu** pred vojno živel 380 prebivalcev, danes pa jih je še 67. V **Koprivniku** je bilo 72 hiš, v katerih je živel 291 ljudi, danes jih je pa še 108. V **Banji Loki** živi danes 53 prebivalcev, medtem ko jih je pred vojno živel 198, vas je imela 48 hiš in šolo. V **Oslinici** živi danes 79 ljudi, pred vojno pa je imela ta vas 167 prebivalcev. V **Dragi** je pred vojno živel 226 ljudi, danes pa 119. Zelo kričec primer pa je **Mala gora**. Leta 1937 je v tej vasi živel več kot 200 ljudi, danes pa jih je v tej vasi samo 7.*

gajanja med narodnoosvobodilno vojno, zlasti njen krvni davek. Od 8 tisoč prebivalcev, kolikor jih je ostalo po izselitvi Kočevarjev, je konec vojne dočakalo le 6 tisoč ljudi. Dva tisoč ljudi, ali 25 odstotkov je doletela smrt na bojiščih, v internaciji in zaporih. Med temi žrtvami je bilo tudi 55 otrok, ki so umrli v taborišču na Rabu. Iz Kočevske je bilo v taborišču na tem otoku kar 337 otrok.

Kočevska je plačala velik davek tudi v materialnem smislu?

»Od več kot 200 naselij, kolikor jih je imela občina pred vojno, je vojna vihra odnesla več kot 50. Preostala naselja so bila med Roško ofenzivo leta 1942 in tudi kasneje močno porušena in številna skoraj izumrla. To nam dokazujejo uradni podatki iz Krajevnega leksikona Dravske banovine iz leta 1937, podatki iz Krajevnega leksikona Slovenije iz leta 1971 in statistični podatki po občinah z 31. 12. 1989.

Toda kljub temu je bilo narodnoosvobodilno gibanje močno...?

Med NOB je Kočevska nudila varno zatočišče številnim zalednim enotam NOV in političnemu vodstvu. V prostranstvu roškega pogorja so bile skrite številne partizanske bolnišnice, delavnice, tiskarne, ekonomije, vojaške in politične šole in drugo. Samo mesto Kočevje je med vojno doživelo več kot 20 letalskih napadov in tri napade partizanskih enot. Tako je decembra 1943 napadla 14. divizija, novembra 1944 18. divizija in 4. maja 1945 15. divizija NOV in POS. Kočevska pa je dala tudi sedem narodnih herojev in 22 nosilcev spomenice 1941. Danes ima v občini Kočevje imenica osem partizanskih enot. To so Tomšičeva, Cankarjeva in deveta Kočevska brigada, prva brigada VDV, Zaščitna brigada glavnega poveljstva NOV in POS, Kočevski odred, 15. divizije in odbor aktivistov OF Barje-Kolpa.

Kaj se je s Kočevsko dogajalo po vojni?

»Po osvoboditvi se je na Kočevskem začela kolonizacija in priseljevanje delovne

Pariška listina –

zaokrožitev prehojene poti dveh desetletij

Ameriški predsednik George Bush je v svoji tiskovni konferenci po koncu pariškega srečanja dejal, da so z njo zaprli zadnje poglavje hladne vojne. To so državni na prav tak ali nekoliko drugačen način govorili tudi po podpisu helsinške listine in tudi precejkrat po njej. Vseeno pa je bilo obdobje med Helsinkii in Parizom polno konfliktov in hudih, pogosto nepremostljivih sporov. Tako na primer so prav v obdobju 15 let med Helsinkii in Parizom nakopičili največ novega jedrskega orožja, zlasti silno nevarnih raket srednjega dometa SS-20. Te sovjetske rakete so sedaj že odstranili in pravzaprav tudi pozabili. Podobna usoda je doletela tudi ameriške rakete krizarke in rakete Pershing 2. Vrh tega je bilo obdobje med helsinško in pariško listino tudi obdobje grenkega prepira glede človekovih pravic, za katerega se je zdelo, da bo jara kača ideoloških nesoglasij, ki je ne bo mogoče nikoli presekati. Zahod je neusmiljeno bičal vzhodno zatiranje človekovih pravic, pa najsi je šlo za kršenje klasičnih človekovih svoboščin kot so na primer svoboda veroizpovedi, misli, združevanja ali pa za svoboščine, ki so se pojavile šele v zadnjih desetletjih kot na primer združevanja družin čez blokove meje, ustanavljanje političnih strank, pretok ljudi, idej in kapitala.

★ ★

Tako na področju jedrskega razoroževanja kot tudi na področju človekovih pravic je proces Kevsa – konference o evropski varnosti in sodelovanju prinesel epohalen napredek. Seveda pri tem ni bil edini dejavnik, dasiravno je vseskozi spremljal pozitivne

in negativne procese na evropski celine.

Zato ni čudno, da je francoski predsednik François Mitterrand v svojem sklepnem govoru dejal, da je Evropa s podpisom pariške listine stopila v novo obdobje, ki ga

Nekaj utrujenih obrazov s KVSE v Parizu; George Bush, Margaret Thatcher, François Mitterrand in Vaclav Havel.

bodo opredeljevale zlasti skupne vrednote, predvsem pa vrednote demokracije in človekovih pravic. Tudi drugače je bilo v Parizu slišati polno besed o zgodovinski konferenci. Primerjali so jo celo z dunajsko konferenco leta 1815.

Arhitektura Evrope novega obdobja, imenujemo ga lahko tudi obdobje po pariški listini, bo res precej drugačna od stare. Proces, ki ga je zaokročila helsinška listina je s sveta spravil monstruozne rakete srednjega dometa, s podpisom pogodbe o zmanjšanju konvencionalne oborožitve pa tudi več kot 70 tisoč kosov različnega težjega konvencionalnega orožja, zlasti tankov in topniških orožij.

★ ★ ★

Odnosov med evropskimi in severnoameriškimi državami tudi ne bodo več zastrupljale neskončne debate o človekovih pravicah, v katerih

bo Zahod bičal Vzhod, češ da se ne drži načel človekovih pravic, Vzhod pa jo na to defenzivno odgovarjal, češ da gre za notranje zadeve vsake posamezne države. S pariško listino, ki na dolgo in široko govori o človekovih pravicah,

je skupina držav nekdanjega vzhoda pravzaprav slovesno prevzela zahodno pojmovanje človekovih pravic in vse obveznosti, ki iz tega izvirajo. Vzhod se je obvezal, da bo

v Pariz vseeno dal določen pečat. Predstavniki Litve so organizacijskemu komiteju celo predali izvirne podpise 800 tisoč Litvancev, ki so zahtevali samostojno udeležbo njihove dežele na Kevsu.

Podobno kot baltiške države je tudi Slovenija želela samostojno sodelovati na Kevsu. Pripravljalni komitej za pariško konferenco ni sprejel zamisli o samostojnem sode-

lovanju novih evropskih držav, zato se je slovensko politično vodstvo odločilo za sodelovanje v okviru jugoslovanske delegacije. Na zahtevo Slovenije je predsedstvo

Pogodba o konvencionalnih oboroženih silah v Evropi

Podpisnice: 22 evropskih in severnoameriških državah, članic vojaških in političnih paktov;

Značilnosti:

— države podpisnice se obvezujejo, da skupno število konvencionalnih orožij na območju, na katerem velja pogodba ne bo presežlo: 40 tisoč tankov, 60 tisoč oklepnih vozil, 40 tisoč topniških orožij, 13 600 bojnih letal in 4000 jurišnih helikopterjev (dosedanje število je bilo pri vseh postavkah bistveno višje)

— konkretna zmanjšanja in koledarje vsebujejo protokoli in procedura na 110 straneh

— države podpisnice pa si v uvodnem delu vseeno zagotavljajo, »da pogodba nikakor ne bo ogrozila varnostnih interesov katerikoli države

— pogodba ne govori o drugih državah, ki niso članice paktov, pa bi morale ravno tako zmanjšati svojo oborožitev, med njimi je tudi Jugoslavija.

Skupna izjava 22 držav — članic paktov

Poglavitne značilnosti:

— države podpisnice ugotavljajo, da v začetku novega obdobja v Evropi niso več nasprotnice, ampak partnerke, ki stopajo v nove odnose in si vzajemno ponujajo prijateljstvo

— ugotavljajo, da je varnost v Evropi nedeljiva in da je varnost vsake izmed njih neločljivo povezana z varnostjo vseh držav, ki sodelujejo v Kevsu,

— vsaka država ima pravico biti članica vojaško-politične zveze ali ne

sposhtoval tudi vse nadzorne mehanizme za človekove pravice.

★ ★ ★

Seveda pa se bodo pojavili tudi novi spori, ki jih bo treba rešiti v okviru ustanov v prihodnje dosti bolj razvejanega Kevsa kot je bil dosedaj. Evropa se namreč razvija, razvoj pa prinaša nove probleme. Tako so se že na koebenhavskem srečanju o človekovih pravicah z zahtevo po samostojnem zastopstvu v Kevsu pojavile baltiške države. S tem prizadevanjem so nadaljevale tudi v Parizu. Sicer se jim ni posrečil cilj: namreč da bi postale polnopravne članice, vendar pa je zanje uspeh morda že dejstvo, da so organizatorji z njimi ravnali »korektno«, torej, da so se z njimi ukvarjali in njihovim pričakovanjem diplomatskim poskusom celo prilagodili določene organizacijske oblike konference. Tako so morali organizatorji uvesti novo kategorijo udeležencev — namreč povabljeni. Baltiške povabljenke je sovjetski predsednik Gorbačov skoraj izvrgetel iz konference, toda srečanju je njihov prihod

Jugoslavije sprejelo sklep o sodelovanju predstavnikov republik — vendar na lastne stroške. Slovenija je to možnost izrabila, dasiravno je zunanji minister dr. Dimitrij Rupel na konferenci sam podobno kot Baltiki na svoji koži občutil krute realnosti mednarodnih odnosov. Mini-

Delovni pogoji za medije:

Pariz ima sicer nekaj kongresnih dvoran, ki pa so vse v predmestjih in tako je gostitelj smatral, da take dvorane za eminentne goste ne bi bile primerne. Kongresni center Kleber blizu pariške zvezde L'Étoile oziroma trga Charlesa de Gaulla pa je — izvira se iz časov med dvema vojnama in ne ustreza več sodobnim zlasti medijskim in varnostnim zahtevam. Sodobni razvoj medijev je namreč močno pomagal novinarsko srenjo, ki je nikakor ne bi bilo mogoče spraviti v center, čeprav je za delo medijev najbolj primerno, če je vse na istem mestu. Zato so organizatorji improvizirali. Tako je bil osrednji tiskovni center v najetem nekoliko preurejenem gledališču l'Empire, za radijske in televizijske medije so uredili nekaj velikih šotorov pod Eifflevim stolpom, vse skupaj pa je bilo med seboj oddaljeno po nekaj kilometrov. Delegacije, ki niso dobile terminov za tiskovne konference v samem centru Kleber, so jih morale prirejati v hotelih ali gospodarskih predstavništvih.

Tako nam bo pariška konferenca, kljub vsem objektivnim dosežkom ostala v spominu kot za novinarski ceh dosedaj morda najslabše organizirana konferenca takega formata dosedaj. Če temu prištejemo še skoraj neverjetno predimenzionirane varnostne ukrepe (10 tisoč do zob oboroženih policajev z vse Francije), potem je hitro jasno, kakšni so bili v Parizu pogoji dela.

Pariška listina za novo Evropo (sklepni dokument pariškega vrha)

Temeljni poudarki: — demokracija je edina oblika vladavine v Evropi

— svojo voljo narodi izražajo na svobodnih in poštenih volitvah

— posamezniku zagotavlja vrsto konkretnih pravic in svoboščin, ki so se najprej pojavile na evropskem Zahodu, z listino pa jih za svoje sprejema tudi Vzhod

— listina ne govori o novih državah, temveč priporoča predvsem mirne in prijateljske odnose med obstoječimi

— omenja narodne manjšine, ki prispevajo h prijateljskim odnosom med družbami in to ne le samo pravice posameznikov, ki pripadajo manjšinam, ampak pariška listina prvič govori tudi o kolektivnih pravicah narodnih manjšin.

Nove strukture in ustanove Kevsa:

— naslednje srečanje šefov držav in vlad bo leta 1992 v Helsinkih, potem redno vsaki 2 leti

— zunanji ministri se bodo sestajali vsaj enkrat letno

— ustanovili bodo stalni sekretariat Kevsa v Pragi

— ustanovili bodo center za preprečevanje konfliktov na Dunaju

— ustanovili bodo urad za svobodne volitve v Varšavi

— ustanovili bodo parlamentarno skupščino Kevsa, sedež še ni določen

Specializirani sestanki Kevsa:

— seminar o demokratičnih ustanovah v Oslu

— sestanek ekspertov o narodnih manjšinah v Ženevi

— konferenca o mirnem reševanju sporov na Malti

ster je imel možnost, da je razdelil nekaj vnaprej pripravljenih slovenskih materialov, imel je možnost za pogovore ob konferenci, delegacija je organizirala tudi tiskovno konferenco, žal pa ni bilo mogoče doseči zaželenega cilja — to je da bi Kevs Slovenijo priznal kot samostojen dejavnik. Na konferenci se je tudi čutilo, da Sloveniji manjkajo zavezniki. Tako na primer so baltiške države na posebnem sestanku Kevsa v Koebenhavnu nastopale v okviru Svetovnega baltiškega sveta, ki pa je deloval v okviru ameriške delegacije, v Parizu pa so se največkrat naslanjale na skandinavske države, zlasti na Dansko in Norveško: te države so jim tudi omogočile vse javne nastope. Slovenska delegacija ni imela nikakršne zunanje podpore, tako da je bila prepuščena protokolu konferenci in jugoslovanski delegaciji. Ta je proceduralno preprečila tiskovno konferenco v samem kongresnem centru, prav tako pa ji tudi ni bilo po volji dostavljanje slovenskih gradiv tujim delegacijam. Treba je reči, da je slovenska delegacija izrabila vse skromne možnosti, ki so se ji objektivno ponujale, da pa toga struktura Kevsa zaenkrat še onemogoča uveljavljanje lastnih interesov. Jugoslaviji kot »enotni« državi gre seveda še kako na roko načelo primata države tudi nad narodi. Tudi »Evropa svobode in človekovih pravic« pri tem vsaj zaenkrat še ni spremenila načez. Najbrž pa se bo v prihodnosti

pokazalo, da je tako stališče malikovanja države, ki deloma izvira iz klasičnega mednarodnega prava, nesprejemljivo iz več razlogov. Najpomembnejše je prav gotovo, da se osamosvajajo vzhodnoevropski narodi, ki bodo imeli spričo praktično razpadlega prejšnjega družbenega ustroja morda priložnost, da se osamosvojijo tudi mimo logike ustaljenega sistema evropske varnosti in sodelovanje. Tudi helsinška listina je bila v začetku mišljena kot sredstvo cementiranja povojnih dosežkov vzhodnega bloka, toda v 15 letih se je pokazalo da je bila grobar te vojaško politične zveze. Ker je največ sprememb doživela vzhodna Evropa, kamor štejemo tudi jugoslovanski jugozahod, tudi v prihodnosti največ premikov lahko pričakujemo prav tam. Mar bo Zahod potem še lahko preprosto prezrl težnje nekaterih vzhodnoevropskih narodov po svojih neodvisnih državah? Seveda se Zahod boji tudi lastnih problemov. Dasiravno se zdi jo meje med zahodnoevropskimi državami večstoletno stabilne, pa vseeno ni mogoče izključiti možnosti, da bi se tudi na evropskem zahodu prebudila osamosvojitvena gibanja. Tako je bila francoska nacionalna skupščina ravno v času Kevsa prisiljena podeliti statut omejene avtonomije Korziki. Pravico do samoodločbe Združeni narodi formalno priznavajo vsem narodom. Tudi helsinška listina je to pravico vnesla med svoja temeljna načela. Konkretna operacionalizacija pravice do samoodločbe pa bi bila v okviru Kevsa pravica do lastne države. Seveda se bodo obstoječe države temu upirale, toda morda se bo ta odpor postopoma razbliknil. Tudi nasprotje med blokoma glede jedrske konvencionalne razorožitve ter človekovih pravic so se nam včasih zdela nepremostljiva, pa sedaj izginjajo. Sedaj se nam ravno tako zdi nepremostljiva ovira pojmovanje vrhovnosti države v evropskem procesu. Ni pa nujno, da se bo to preprečanje obdržalo za vedno.

Keys bo sorazmerno razvejan sistem, saj pariška listina predvideva celo stalna telesa. Prav te nove ustanove pa bodo za uveljavljanje slovenskih interesov morda celo primernejše kot sedanje mednarodne in evropske ustanove.

Drago Flis

Slovensko gradivo na pariški KVSE

1. Memorandum o krizi Jugoslavije in namenih republike Slovenije

Povzetek: — Jugoslavija od ustanovitve leta 1918 ni rešila nacionalnega vprašanja,

— krizo Jugoslavije v 80-ih in 90-ih letih ogroža politika na Kosovu, kjer kršijo pravice Albancev

— Jugoslavijo in v tem okviru slovenski narod ogroža stalna grožnja z vojaškim udarom

— Jugoslavija je za Slovenijo ovira za slovensko integracijo v evropsko okolje, ki je za Slovenijo logična glede na stopnjo demokracije, človekovih pravic in usmeritev h tržni ekonomiji.

— Jugoslavija lahko obstaja naprej le kot zveza suverenih držav

— Slovenija si prizadeva doseči lastno državnost in suverenost v jugoslovanskem okviru

— želi se integrirati v Evropo, skupnim evropskim ustanovam bi bila pripravljena oddati tudi del suverenosti

— Slovenija želi navezati direktne stike z evropskimi ustanovami kot so Evropski svet, EFTA in OECD,

— če bo politika moči zadušila slovenska prizadevanja, potem bo Slovenija prisiljena doseči svojo suverenost z odcepitvijo od Jugoslavije.

2. Izjava zunanje ministra dr. Rupla o evropski politiki nove slovenske vlade:

Povzetek: — opis slovenske vlade po prvih demokratičnih volitvah po vojni.

— vlada upošteva zahteve ljudi, ki so jo izvolili, po suverenosti, življenjski ravni primerljivi s tisto v sosednjih Italiji in Avstriji in človekovih pravicah.

— novo slovensko vodstvo ni separatistično, ampak evropsko integralistično,

— Jugoslavija je ovira za slovensko integracijo v Evropo in njene ustanove

— izhajajoč iz svojih izkušenj iz mednarodnih odnosov Slovenija predlaga, naj bi v okviru Kevsa ustanovili center za etnične spore s sedežem v Ljubljani

— Slovenija ni le jugoslovanska regija, ampak suveren narod

— v Jugoslaviji je nevarnost vojne, saj bi njen jugovzhodni del raje začel vojno kot pa da bi sprejel pravila sodobne Evrope. Seveda Slovenija želi ostati: noče sodelovati ali biti prisiljena v tako vojno.

Politkomisar Sime zbira in komentira

Pučnikova bomba

Takrat, ko je politično pre-greta dolina šentflorjanska najmanj pričakovala, je strahovito počilo. Razneslo je pravo politično bombo, ki jo je lastoročno vrgel nihče drugi kot spoštovani dr. Jože Pučnik, istočasno šef vladajočega Demosa in slovenske socialdemokratske stranke, ki jo pretresajo močni notranji nemiri.

Dr. Jože Pučnik je namreč povsem nepričakovano na sestanku svojih privržencev (baje jih je bilo okoli 24) na Ptuj sporočil urbi et orbi, da bo 23. decembra plebiscit, na katerem se bo slovenski narod odločal o svoji nadaljnji usodi. Ta zgodovinski sklep je sporočil v stilu, ki močno spominja na papeško nezmotljivost...

Na Slovenskem in še zlasti na Hrvaškem, so bili močno osupli. Zato se prav nič ne čudim, da je neodvisni tednik Demokracija, ki sicer velja za glasilo Demosa, 20. novembra zapisal s slaboprikrilom besom: »Milan Kučan in Demokracija sta bila pretekli teden v enakem položaju. **Oba sta namreč zvedela za plebiscit iz časopisja!** (podčrtal Sime) Pa še govorijo, da je Demokracija režimski časopis.«

Zagrebski Vjesnik, poluradno glasilo hrvaške vlade, pa je na prvi strani 14. novembra objavil članek Čemu naglica z odcepitvijo, iz katerega navajamo:

»Čeprav se o odcepitvi v Sloveniji razmišlja že od volitev dalje, pa je doslej vendarle prevladalo prepričanje, da je treba najprej poskusiti Jugoslavijo urediti kot konfederacijo in, če to ne bo mogoče, se lahko Slovenija še vedno odcepi. Zato je zanimivo vprašanje, kaj je prisililo Slovence, ki so skupaj s Hrvati pripravili konfederalno pogodbo, da so nenadoma najo pozabili in se čez noč odločili za plebiscit in odcepitve.

Demos ne skriva ambicij, da bi s plebiscitom skušal pritiskati na mednarodno javnost, da bi prej priznala slovensko državo. Ta odločitev pa ima tudi svoje notranje razloge. Plebiscit bi bil očitno dobrodošel Demosu, ki je odkar je na oblasti – izgubil precej somišljenikov, sedaj pa naj bi mu jih ta poteza ponovno vrnila. S tem bi ponovno strnili lastne vrste, saj nekateri že vse bolj glasno napovedujejo skorajši razpad vladajoče koalicije«, je zapisal Vjesnik.

Se dlje v svoji kritični oceni je šlo sarajevsko Oslobođenje 13. novembra. V članku Pravi in strankarski potres med drugim navaja, da je izjava Jožeta Pučnika, da bo plebiscit o osamosvojitvi Slovenije 23. decembra, padla z neba, kar pa ne niti ne preseneča, ker se tudi Pučnik obnaša tako, kot da ga je samo nebo poslalo Slovincem.

Sprašuje, zakaj Demos sprejema iniciativo socialistov in zakaj taka naglica, ko pa so predsednik vlade Lojze Peterle in Demosovi strankarski prvaki še pred enim mesecem govorili, da plebiscita niti referendum pred sprejetjem nove ustave ne bo, in ko je tudi Milan Kučan v intervjuju za Oslobođenje izjavil, da bo taka oblika izrekanja sprejeta šele ob ali po sprejetju ustave.

Ob tem sarajevski dnevnik sprašuje, ali sta oba vodilna slovenska politika dobesedno postala ujetnika Demosove politike, oziroma politike, ki jo zagovarja dr. Jože Pučnik, ali pa dr. Pučnik ne upošteva parlamentarnega sistema oblasti, temveč mu le-ta služi samo kot kritje za njegove odločitve. Kot potrditev tega zadnjega navaja sprejem zakona o RTV, potvarjanje volitev za predsedniški položaj v socialdemokratski stranki na Ptuj in Pučnikovo izjavo, da se Demos v nobenem primeru ni pripravljen odpovedati večini in oblasti.

Vse kar se zadnje dni dogaja v Sloveniji, kaže, da Kučan ni samo »predsednik v senci«, temveč da ga, naj se tega zaveda ali ne, vedno bolj silijo v senco človeka, ki je po šestih mesecih začel diktirati obnašanje na sceni. Pučnik dogodkov ne dirigira več iz ozadja temveč je postal samoderžec, ne samo v okviru svoje stranke in koalicije, v kateri je ta stranka, temveč tudi v Sloveniji. Njegove besede postajajo zakon, za katerega je strankarski glasovalni aparat sredstvo za uresničitev volje in potrditev realne politične moči, zaključuje sarajevsko Oslobođenje.

Naj bo že kakorkoli, slovenski demokratično izvoljeni parlament je skoraj soglasno sklenil, da bo plebiscit od 15. decembra do 15. januarja prihodnjega leta. Do takrat pa je volilcem brezpogojno naliti čistega vina (brez fige v žepu!), da se bodo lahko po preudarku zavestno odločali o bodočem življenju slovenskega naroda in njegove države brez ozira na strankarsko opredeljenost. Tokrat bo šlo namreč za dejansko usodno odločitev, ki ne prenese popravnega izpita!

Na znani Trški gori pri Novem mestu (tu je doma odličen cviček!) sta se 22. novembra sestali vodstvi Slovenije in Hrvaške. Iz izjav Milana Kučana in dr. Franje Tudjmana o nadaljnji krepitvi medsebojnih odnosov in sodelovanja je moč zaključiti, da so uspešno arhivirali sila presenetljiv postopek grenadirja dr. Jožeta Pučnika...

Predlog idrijskega Demosa

Slovenski notranji minister spoštovani Igor Bavčar je že nekajkrat povedal, da ne misli objaviti seznama sodelavcev Službe državne varnosti (SDV). Tudi novi šef slovenske SDV dr. Miha Brejc je to potrdil tudi v nedavni televizijski oddaji Žarišče, kjer je ob svojem šefu Bavčarju odgovarjal na vprašanja. To Žarišče je bilo eno boljših.

Dr. Miha Brejc je v intervjuju Demokraciji 20. novembra na vprašanje »Poznane so zahteve po obelodanitvi sodelavcev SDV«? odgovoril: »Če gledamo stvar s pravnega zornega kota, je objavljanje seznama protizakonito. Imamo namreč zakon o varstvu osebnih podatkov, ki takšno objavo preprečuje.«

Videti pa je, da se z gornjimi stališči Igorja Bavčarja in dr. Mihe Brejca ne strinja Demos idrijske občine. Delo je namreč 14. novembra poročalo o zasedanju idrijske občinske skupščine, kjer je Demos nastopil s tremi predlogi, ki so bili sprejeti!

Navajam po Delu in pripominjam, da je že ono podčrtalo?

»**Tretji Demosov predlog oziroma pobuda zadeva ljudi, ki so v preteklosti delovali kot člani udbe. Idrijski Demos predlaga, da bi naredili seznam teh ljudi, za katere domnevajo, da s prehodom v demokracijo še vedno »vda-no služijo nekdanjim oblastnikom in s tem delujejo proti Sloveniji, njeni suverenosti in demokraciji...**

Hkrati je idrijski Demos proti kakršnimkoli sankcijam proti tem ljudem.« (konec navedbe)

Ker se bo zdaj moralo predsedstvo skupščine občine Idrija obrniti na slovenskega notranjega ministra, z zanimanjem pričakujem njegov odgovor. Spodobilo bi se, da bi Delo objavilo ministrov odgovor, kot je prej objavilo predlog idrijskega Demosa. Ni pa nujno, da podčrta ministrov odgovor...

Ker menim, da velika večina Demosovcev idrijske občine ne ve, od kje izvira rod novega šefa slovenske SDV, naj jim zaupam, da se je njegov oče Tomo rodil v Dolenjih Novakih, ki sodijo v idrijsko občino. Stari primorski partizani in aktivisti se ga spominjajo kot »Lojzeta«, ki je aprila 1942 postal sekretar Pokrajinskega komiteja KPS za Slovensko Primorje in Trst in vodil organizacijo vseljskega upora proti osovraženemu fašizmu...

Partija generalov

V znani Krleževi drami Gospoda Glembajevi ima mladi ulanski nadporočnik von Ballocsansky epizodno vlogo, vendar sem si ga zapomnil. Hud moralni problem hoče sila enostavno rešiti – s sabljo! »Schwere Kavalleriesäbel sind dazu ein ganz besonderes Mittel!« (Težke konjeniške sablje so zato čisto posebno zdravilo!)

Na ta prizor sem se spomnil, ko sem zvedel, da so v Belemgradu generali in admirali – aktivni in upokojeni – botrovali ustanovitvi Zveze komunistov Jugoslavije – Gibanja za Jugoslavijo, po njihovih stališčih zakonite naslednice neslavno preminule ZKJ. Pri tem se seveda potegujejo tudi za njeno – po nekkih ocenah več deset milijonov mark – vredno zapuščino...

Navzoči so bili Veljko Kadrijević, Petar Gračanin, Branko Mamula, Stane Brovet, Nikola Ljubičić, Božidar Grubišić, Simeon Bunčić, Blagoje Adžić, Dušan Korać, Dane Petkovski, Stevan Mirković in drugi.

Seveda nista manjkala niti zadnji prvi človek neslavno izginule ZKJ Milan Pančevski (ki pričakuje visoko pokojnino) in po še ne povsem razjasnjeni nenadni smrti Rahmana Morine še preostali poštteni Albanec Ali Shukrija.

Številni poročevalci in tv-reporterji seveda niso mogli prezreti bivše ideologinje srbske partije Mirjane Marković-Milošević (tokrat brez značilnega cveta v temnih lasih) in voditelja Miloševićeve Srbske socialistične stranke Petra Škundrića.

Pozornost je vzbudil tudi upokojeni politik Raif Dizdarević, od katerem so dobro ob-

veščeni vedeli povedati, da je v priprave za ustanovitev nove-stare ZKJ skušal pritegniti tudi Staneta Dolanca, ki pa je modro ostal v Kranjski gori...

Pobudo za ustanovitev ZKJ – Gibanja za Jugoslavijo so vsekakor dali generali, ki so se predtem zato sestajali v Domu garde na beograjskem Topčideru. Tja je pogosto romal tudi lepi, mladi in pametni šef črnogorskih komunistov Momir Bulatović, ki sedaj v sila revni Črni gori dobesedno razmetava velike vsote sumljivega denarja v predvolilni kampanji. Zato me prav nič ne čudi, da je prav titograjska Pobeda prva najavila ustanovitev nove partije.

Nasploh je razporeženje v nabito polni veliki dvorani beograjskega centra Sava (mnogi so spremljali dogajanje zunaj dvorane po televizijskih monitorjih) – aplavz po vsakem geslu, himna, domoljubne in narodne pesmi ter številni miličniki okoli centra Sava – spominjalo na »dobre, stare čase«? neslavno propadle ZKJ...

Vse te ljudi pa je – najsi jim bo to ljubo ali ne – krepko povozil čas, ker se danes ne morejo doumeti, da celo v deželah Vzhodne Evrope armade niso mogli preprečiti zlom komunizma in rojstva demokracije.

Vendar pa ne gre prezreti, da je vrh JLA povsem razkril svoje politične ambicije in krepko stopil na strankarsko prizorišče.

Zato menim, da je Milan Kučan spet zadel žebličko na glavico, ko je po sestanku s hrvaškim vodstvom na Trški gori izjavil: »Slovenija in Hrvaška sta se dogovorili, da bosta obe predstvi pri predsedstvu SFRJ zahtevali, da prepreči vse očitnejšo politizacijo JLA, kar se trenutno kaže v ustanovitvi nove stranke Zveze komunistov Jugoslavije – Gibanja za Jugoslavijo. Prav to utegne biti največja ovira za proces demokratizacije.«

Ob tem naj spomnim na znanega francoskega diplomata Talleyranda: ki je svaril Napoleona: »Sire, z bajoneti se res da marsikaj doseči, vendar na njih ne morete sedeti!«

Čimprej se aktivni in upokojeni generali in admirali zavedo neizprosne dejstva, da se po vseh šivih pokajoče Jugoslavije ne da rešiti v stilu ulanskega nadporočnika Ballocsanskega, tem bolje bo zanje...

Nepredvidni Wiesenthal

Po vsem svetu znani nacistični zločinec Simon Wiesenthal je kot direktor dunajskega židovskega centra po vojni pomagal spraviti pred sodišče več kot tisoč vojnih zločincev. Kljub svojim 82 letom je še vedno zelo dejaven; pred kratkim mu je tudi (z zamudo) dunajska univerza podelila častni doktorat.

V Sobotni prilogi Dela 24. novembra je objavljen njegov intervju, ki sem ga z užitkom prebral. Sicer previdni slovec na nacistične zločince, ki so ga sovražniki že nekajkrat hoteli spraviti pod zemljo, pa je bil tokrat v delu intervjuja zelo nepreviden (navajam): »Na Hrvaškem je bil med voj-

no terorističen režim, neposredno sadistična ureditev, usmerjena k poravnavi starih nacionalnih računov. V Sloveniji, kot mi je znano, ni bilo tako in slovenskih domobrancev ni mogoče primerjati z ustaši. Res pa je, da so domobranci imeli razumevanje za okupatorja, o čemer so tudi pisali. Naš center ima npr. cel fascikel o Ljerku Urbančiču (medvojnem domobranskem propagandistu, po vojni emigriral v Avstralijo), in že samo to, kar je napisal in kar smo iz našega centra posredovali, je zadostovalo, da ni bil izvoljen za liberalnega poslanca v avstralski parlament. Zaradi tega je mimogrede povedano – tudi grozil, da me bo tožil.

Tisti, ki skratka oznanjajo omenjene teze o sodelovanju z okupatorjem, so stari, nestrpní ljudje. Če pa so med takšnimi tudi mlajši, pa pomeni, da ne poznajo zgodovine in da jim starejši niso povedali. Brez svojih pomagačev nacionalsocializmu ne bi

uspelo zavzeti polovice Evrope. Tudi kolaboracija s sovražnikom je seveda imela razne stopnje, v celoti pa jo je treba preganjati. Pri tem gre za čast lastnega naroda; da je treba sodelovanje s sovražnikom preganjati, pa bi morali vedeti že otroci, tudi zato, da se v bodočnosti prepreči, da se spet pojavijo »domobranci«. Kolaboracija s sovražnikom je Rubikon.« (konec navedbe)

S tem odgovorom pa si je po mojem mnenju Wiesenthal povsem brez potrebe nakopal na svojo sivo glavo še danes neupogljive slovenske domobrance na čelu z dr. Tinom Velikonjo in kar je še vedno huje – neugnanega apostola slovenskega domobranstva Iva Zajdelo!

Staremu lovcu na nacistične zločince, ki ga globoko spoštujem, pa iskreno želim, da mu ob tem novem zapetljaju, kateremu se ne bo mogel izogniti, stoji neomajno ob strani sam – Jahve...

Vaš Sime

Pometamo pred svojim pragom

Si Slovenec ali nisi

Do 23. decembra, dne, ki bi bil po ministru Stanetu Staniču primeren za plebiscit tudi po finančni plati, nas loči še borih dvajset dni. Stanič v vladi sicer skrbi za informiranje in ne finance, toda ker ve, koliko plebiscitna reklama stane, mu ne moremo preveč zameriti, če bi rad Slovincem tik pred pričakovano željenim vstopom v neodvisno in samostojno državo prihranil kak dinar. Za težka leta, ki nam jih obljublja naposled v oceni osamosvajanja slovenska vlada, za leta, ko bomo – če bo ljudstvo reklo ja – delali vse za svoj in na svoj račun. Kaj lahko se Stanič zgodi, da bodo za datume pristojni preslišali dobrohotni namig, da naj vendar »šparajo«? in bodo namesto nedelje, ko goduje Viktorija, določili kakšno drugo. Sam je že ovrgel misel, da bi hodili Slovenci na plebiscit dan prej, na soboto, ko se začne zima in ko praznuje svoj dan JLA.

Žugajo nam lastni generali, CIA nas obvešča, da bo Jugoslavija razpadla po vsej verjetnosti čez kakih 18 mesecev in da nas potem bržkone čaka državljanska vojna. Evropska srenja nas svari in sramežljivo zavrača podporo. Sami temni toni, med katere se vse bolj meša gospodarsko razsulo in z njim beda, ki ji vlada ni kos. Razlogi, da mora biti plebiscit takoj, in niso, kakor pač kdo meri namen izrekanja Slovincem za ali proti temu, ali naj Republika Slovenija postane neodvisna in samostojna država. Po vladno da pomeni samostojno slovensko državo, ki ne bo več del federacije, temveč se bo sama odločala, ali in kako se bo povezovala z drugimi državami. Da pomeni oslombo na lastno oblast, zaupnico, prinaša sproščanje človeške energije in tveganje, ki se mu ni mogoče izogniti, možno pa ga je zmanjšati. Da pa ni le tveganje. Vlada pravi, da prinaša svobodo, da bo slovenski narod sam usmerjal svojo usodo. Posledice? Nekaj težkih let in priznanje, da vsega ni mogoče izmeriti in v celoti predvideti. Dovolj pošteno, s pripisom, da povezuje vlada odgovornost za takšen projekt le v soodgovornosti s skupščino in predsedstvom, saj je lahko da na plebiscitu le skupen projekt državljanov.

Bolj v jasni luči se skupen projekt izkaže tedaj, ko bi morda kakšen nejeverni slovenski Tomaž presodil, da ga argumenti za takojšnji plebiscit niso prepričali. Gotovo ga ni Slovenca, ki si ne bi želel dostojnega, svobodnega in demokratičnega življenja na lastni zemlji in prav tako odločanje o takem življenju. Če pa mu vlada zapiše, da bi NE pomenil, »da slovenski narod ne želi o svoji sedanjosti in o svoji bodočnosti odločati sam in da to temeljno pravico do samoodločbe sedaj zavrača«, »da bo ostal v federaciji, kjer bo večina odločala o njegovi usodi in kjer bodo drugi tudi v njegovem imenu s preglasovanjem odločali o ključnih vprašanjih življenja in dela Slovenije«, za nameček pa še, »da je zamudil ali se odrekel enkratni zgodovinski priložnosti, o kateri so sanjali, zanj delali in se žrtvovali številni rodovi«, izbire pravzaprav nima. Prizna si lahko le, da ga oblast na plebiscitu pravzaprav sprašuje, ali je ali ni Slovenec. Če bi bil proti, ne bi bil Slovenec, ne glede na resnico, da mu je slovenstvo ob rojstvu namenila mati.

Če k temu prištejemo še ugibanja, koliko pozitivnih glasov na plebiscitu bi bilo dovolj, da bi lahko z njimi izmerili voljo slovenskega ljudstva, se je res težko iznebiti občutka, da se na cvetno nedeljo demokratično izvoljeni oblasti hudo mudi in da so argumenti postranska stvar. Narod naj bi ji dal takoj zaupnico še na plebiscitu, četudi jo je pred kratkim dobila na volitvah in zaenkrat ni videti – vsaj doma ne, kjer izvoljena oblast opravlja po svojih močeh naloge, ki jih je prevzela – posebnega nezaupanja vanjo. Nezadovoljstvo morda, pri nekaterih celo zelo močno, toda vlada ima na razpolago vsa sredstva, da ga zmanjšuje. Če je plebiscit ugotavljanje volje ljudstva, vstopnica v novo življenje, ki si ga Slovenci želijo, je trkanje na vest odveč. Strah, da bi ljudstvo reklo ne, da bi plebiscit prespalo, je treba odpraviti z argumenti. Več kot dovolj jih je.

Jelka Zupančič

Petar Brajović

Narodni heroj Milovan Šaranović

V Beogradu je založba Vojaškega založniškega in časopisnega centra v začetku novembra predstavila knjigo Petra Brajovića »Narodni heroj Milovan Šaranović«. Osebnost tega narodnega heroja in njegovo delo sta dobro znana borcev NOV v Sloveniji, zato lahko knjigo o njem pozdravimo kot znamenje priznanja njegovemu sodelovanju v osvobodilnem boju slovenskega naroda. Za predstavitev knjige pa smo iz nje izbrali odlomek iz bojev za Suho krajino.

V bitki za Suho krajino

Spet je začel delovati štab Dolenjske operativne cone s komadantom Milovanom Šaranovićem in političnim komisarjem Viktorjem Avbljem. Že v začetku marca 1943 mu je bilo ukazano naj s svojimi brigadami osvobodi Suho Krajino, območje ki ga je imel glavni štab Slovenije za celo pomembno za nadaljnji razvoj NOG, še toliko bolj, ker je imelo dobro zaledje, Kočevski rog, kamor se je nameravalo preseliti slovensko vojaško in politično vodstvo. Takrat je bilo v Suhi krajini kakšnih sedem italijanskih bataljonov in precej belogardističnih postojank. Na voljo so jim bile šibkejšie oklepne enote in nekaj letal. Zato je bila tudi Šerčerjeva brigada, ki je delovala na območju Notranjske podrejena Dolenjski operativni coni.

Štab cone je na sestanku z brigadnimi štabi izdelal vse podrobnosti za sodelovanje med brigadami. Milovan Šaranović je med dru-

gim govoril tudi o iniciativnosti starešin v enotah, od bataljonskih štabov pa do četnih poveljstev, o tem, da morajo samostojno sprejemati odločitve, če jih ne bi dosegli kurirji z ukazi iz nadrejeni štabov. Viktor Avbelj Rudi je govoril o dolžnostih komunistov, političnih komisarjev in njihovih namestnikov v zvezi z izpolnjevanjem ukazov in o pravičnem odnosu do prebivalcev Suhe krajine, ki imajo možnost, da se bodo odločili za pravo pot, naši ljudje pa jim jo morajo pokazati in jih prepričati zanje.

Tomšičevi brigadi je bilo ukazano, naj naprej uniči sovražnika v Ambrusu. Šerčerjevi naj ga razbije v Korinju, Šerčerjeva v Kočevju, Gubčeva pa bi morala sovražniku preprečiti prodor iz smeri Kočevja in Žužemberka.

Cankarjeva brigada je 13. marca popoldne odšla proti cilju z namenom, da bi opravila ukazano ji nalogo, vendar pa se je njeno prečenje Kolpe zavleklo prek na-

črtovanega časa, zato je zamudila priložnost, da bi napad izvedla v noči med 15. in 16. marcem, zato sovražnika ni bilo več mogoče presenetiti, s tem pa so se zmanjšale tudi možnosti za uspeh.

Šerčerjeva brigada je dosegla začetni uspeh v napadu na posadko v Korinju. Vendar pa se je sovražnik umaknil v utrjeno cerkev in njegovega odpora ni bilo mogoče zlomiti. Drugi bataljon Tomšičeve brigade je ob zori napadel posadko v Ambrusu. Njegovi deli so takoj zasedli vas, vendar pa so se belogardisti in Italijani umaknili v šolo, ki je ni bilo mogoče zasesti brez podpore težke oborožitve.

»Te noči smo bili«, je zapisal Milovan v svoj dnevnik, »s sovražnikom hudo bitko od blizu, sovražnika smo napadali z vseh strani. Bil je močno zmeden in pod močnim pritiskom naših udarnih skupin se je začel umikati s svojih položajev okrog vasi in se zatekel v hiše. Čeprav se je soražnik branil z najbolj močnim ognjem, kar ga je premogel, to ni moglo zavreti poleta naših borcev, ki so zelo pogumno in požrtvovalno jursali na sovražnika. Ta bitka od blizu se je začela ponoči in se nadaljevala v naslednji dan«.

Ko je proti Ambrusu odšla italijanska kolona, da bi pomagala obkoljenim silam, so jo napadli tudi deli Tomšičeve brigade in pri tem ubili 20 črnosrajčnikov, jih več ranili in jim zaplenili 3 težke mitraljeze, 3 puško-

mitraljaze, 20 pušk, lahki minomet in še drugo vojaško opremo.

V noči med 16. in 17. marcem so brigade znova jursale na posadko v Ambrusu in Korinju, pa sta se srdito branili.

Tomšičeva brigada je 17. marca zjutraj znova odločno napadla Ambrus. Toda Italijani so ogroženi posadki poslali pomoč. Novim silam se je posrečilo na skrivaj približati Tomšičevi brigadi za hrbet, pa se je brigada komajda izvlekla iz obkolitve.

Po polovičnem uspehu poskus likvidirati belogardi-

Milovan Šaranović

Milovan Šaranović je prišel v Slovenijo novembra 1942 v skupini 12 vojaških poveljnikov, ki jih je poslal vrhovni štab NOV in POJ, ker ga je tako zaprosilo vodstvo slovenske OF. Njihovo nalogo je vrhovni štab v svojem ukazu označil takole: »Po sklepu CK KPJ in v soglasju z vrhovnim štabom vam pošiljamo 12 tovarišev, da bi izboljšali strukturo komandnega kadra vaših brigad in odre-

dov. Kot izkušeni vojaški funkcionarji bodo lahko veliko prispevali k izboljšanju vodenja vojaških operacij na vašem območju«.

Milovan Šaranović je bil, kot izkušen poveljnik po prihodu v Slovenijo imenovan za poveljnika dolenjske operativne cone. S tega položaja je uspešno vodil vojaške operacije slovenskih partizanskih brigad in divizij, zlasti še spomladi leta 1943 v Suhi krajini, v ribni-

ški dolini in v Jelenovem žlebu, kjer sta Gubčeva in Cankarjeva brigada povsem razbili okrepljen elitni bataljon italijanske divizije Maserati.

V začetku julija 1943, po ustanovitvi 14. in 15. divizije je bil Milovan Šaranović imenovan za načelnika glavnega štaba NOV in PO Slovenije. S tega položaja je pripravil in vodil operacije obeh divizij NOV Slovenije ob napadu na sovražnikovo postojanko v Žužemberku konec julija 1943.

Med to operacijo je 30. julija padel pri vasi Podšumberk, kot žrtev italijanske granate. Takrat sta skupaj z njim padla še Dragan Jeftić, poveljnik 15. divizije, ki je prišel v Slovenijo skupaj z njim, in namestnik politkomisarja glavnega štaba NOV in PO Slovenije Ivan Kavčič Nande. Tako je ista italijanska granata ubila pripadnike treh jugoslovanskih narodov – Črnogorca Šaranovića, Srba Jeftića in Slovenca Kavčiča. To je lep primer bratstva naših narodov v boju proti okupatorjem. Vsi trije so bili pozneje razglašeni za narodne heroje.

Dragan Jeftić, Milovan Šaranović in Ivan Kavčič Nande (z leve na desno)

Odlomek iz knjige, ki bo izšla te dni

Jože Šmit

Pripoved o Brezi

Medtem se je pred sodnim stolom pokazal branilec advokat dr. Petrovič. Po obvestilu, ki ga je prejel od svojih znancev in prijateljev v Komunistični partiji in Osvobodilni fronti, se je takoj odločil, da prevzame obrambo. Vedel je, kaj ga čaka. Očitek okupatorja, da sodeluje z uporniki, nazadnje lahko obtožijo in zaprejo tudi njega. Toda zdaj ni kazal nobenega strahu.

»Visoko sodišče naj upošteva, da je ženska nedolžna. Dokazi, ki so bili predloženi, so dvomljive vrednosti. Pravzaprav so bili podtaknjeni...« Advokat se je skrivoma oziral po obtoženki, ki je strmela v tribunal brez zadrege, trdna in lepa v svoji bolečini.

Branilec je vedel, da ima pred samo zagrizene maščevalce, a tudi ljudi, ki niso neobčutljivi za materin pogum. Spomnil je sodišče na materino ljubezen, na njen boj za hčerke, ki so jih zaprli samo na podlagi suma in jih zdaj v ječi mučijo in jim skušajo delati silo. V imenu človečnosti, v imenu visokih idej, ki so jih razvijali največji italijanski možje ne samo v korist svojega ljudstva, marveč vsega človeštva, vseh narodov, tudi slovenskega, ki se zdaj zvija pod jarmom okupacije in se upravičeno bori za svobodo...

»Predlagam visokemu vojnemu tribunalu, da obtoženo Pepco Žagar in njene hčere, ki še čakajo na proces, oprosti sleherne krivde.«

Mnogi od občinstva so si skrivaj brisali oči. Tudi nekateri od navzočih Italijanov. Toda tisti za sodno mizo so ostali kot kamen. Na poziv predsednika so se umaknili k zadnjemu, odločilnemu posvetu.

Smrtna tišina je vela v dvorani, ko so se vrnili. Predsednik je oznanil odločitev:

»Obtoženka Pepca Žagar se obsodi na 30 let težke ječe. Sklep sodišča je dokončen.«

Ljudje so si oddahnili. Sodišče je smrtno obsodbo omililo na ječo. Vsi so vedeli, da je to pravzaprav pomilostitev. Trideset let, ne, okupacija ne more trajati tako dolgo. Za to skrbe zavezniki, ob njih pa tudi partizani. Do smrti izmučena obsojenka si lahko opomore, ne bo ji lahko, a preživela bo.

Najbolj so si oddahnile hčere. Ob razglasi-

tvi sodbe so planile k materi in jo objele. Poljubljale so jo in ji umivale obraz s solzami. Nekateri v dvorani so zajokali na glas. Ona, mati, ki bi se morala najbolj veseliti, je stiskala hčere k sebi, a obraz ji je ostal negiben, zastrt. Globoko v njenem srcu se je skrivalo tisoč vzrokov za bolečino, ki je ni smela kazati niti svojim najbližjim.

15

Obsodba matere nikakor ni bila edina. Pepca — Josipina Žagar, ki je morala v procesu priznati, da je privzela ilegalno ime, naj bi bila samo organizatorica zarote, vezni člen velike prevratniške verige, ki jo je uspešno okupatorju odkriti. Ilegalnih imen ni bilo mogoče več prikrivati, zato so se obtoženke izgovarjale na nesrečno naključje.

»Zadnje dni decembra, bilo je leto enainštirideset, sem na živilskem trgu srečala neznanca, ki se mi je predstavil kot Gorenc. Rekel je, da me pozna, pozanimal se je za moje zdravje in kako kaj živim. Zdel se mi je prijazen, pa sem mu zaupala, da živim v največji revščini, da sem vedno v skrbah za svoje hčere, ker so sina Iztoka aretirali in obsodili, jutri pa lahko tudi mene. Neznanec mi je nato svetoval, naj zamenjam priimek in se tako zavarujem. Sprva nisem hotela, nato pa sem se le odločila. Odšla sem z njim v bližnjo mlekarino, kjer sem mu dala podatke, ki jih je zahteval. Čez teden dni sva se po dogovoru spet sestala, in tedaj mi je izročil izmišljena imena za vso družino. Meni naj bo ime Ana, Savici Marija, Nadi Iva, Danici pa tudi Ana, stanovale pa naj bi na Gosposki 10 in ne več na Mestnem trgu 17, pri vsaku Ferdinandu. S temi podatki sem odšla na stanovanjski urad. Gorenc mi je pozneje priskrbel tudi osebne izkaznice z novimi imeni in novim bivališčem. Tedaj mi je prinesel tudi zavoj in me prosil, naj ga spravim do večera. Ko sem zavoj odprla, sem se neznansko začudila nad vsebino. Večino letakov sem sežgala, druge pa poskrila v torbe svojih hčere. Že naslednji dan pa je prišla policija...«

»Kajpada,« je dejal zasliševalec, »saj so

torbe imele dvojno dno.«

»Nič ne vem o dvojnem dnu, lahko so bile torbe čisto navadne.«

»Kaj pa torbe Pipan Ernestine, Sitar Ciri- le in Sitar Metode?«

»Poznam samo Žagarjeve in Metodo, ki sem jo spoznala šele v zaporu.«

»In kaj lahko še dodate?«

»Nič drugega, kot da sem hčere vedno vzgajala v poštenju.«

Sledili so meseci negotovosti v preiskovalnem zaporu, dokler ni bilo treba prvega maja dati novo izjavo. In kaj naj bi izjavila mati?

»Poročena sem z Žagar Stanislavom in imam z njim otroke. Stanislava, Iztoka, Savico, Danico in Nadico. Moj mož je lani avgusta zaradi bolezni odšel iz Ljubljane na Dolenjsko. Maja 1941 smo se iz Celja preselili v Ljubljano na Mestni trg 17, od tam pa sem s hčerami, ker se nisva razumeli s svakinjo, odšla stanovat na Gosposko 10, fanta pa sta že lani odšla z očetom na Dolenjsko. Doslej smo živeli s podpore 500-600 lir mesečno, ki nam jih je dajal Rdeči križ. Potem je Savica prinesla domov 400 lir in rekla, da si je našla službo, kakšno, ni povedala. Gradivo, ki ste ga našli, je prinesel Gorenc, tisti, ki sem ga omenila že zadnjič. Gradivo sem uničila in poskrila, ni res, da bi moje hčere ponarejale dokumente, saj tega tudi ne bi znale.«

»Pa drugo ime?« je vzkipe zasliševalec. »Človek imen ne spreminja kar tako!«

»Ime sem spremenila v Žabkar takrat, ko sem zvedela, da policija išče mojega sina Iztoka. Bala sem se, da bodo aretirali vso družino...«

Dekleta so bila zaslišana vsaka posebej. Najprej naj bi Danica kaj več povedala o svoji službi, o kateri so zasliševalci dvomili. Iskali so pač širšo povezavo. Na zaslišanju v začetku maja dvainštiridesetega je Savica povedala:

»Prve dni letos sem prišla v papirnico Bonač v Šelenburgovi ulici in prosila za zaposlitev. Gospodu Ivanu Bonaču sem povedala, kako težko živimo in ga prosila, če me lahko zaposli v pisarni. Razgovor je slišala neka Marija, kako se piše, ne vem, in mi rekla, da lahko zaslužim 400 lir, naj grem samo z njo. Naročila mi je, naj pridem naslednji dan v Židovsko ulico. Ko sem prišla, mi je izročila usnjeno torbo in rekla, naj hodim z njo in jo počakam, če se bo kje

ustavila. To sem delala dva meseca in zaslužila 800 lir. Neznana gospodična mi je tudi naročila, naj spremenim ime in si priskrbim ponarejeno osebno izkaznico in prepustnico. Tako sem postala Majda Vrečar, mati pa mi je pozneje dala ime Marija...«

»Vidiš, kako se to lepo ujema. Mati, Gorenc, ta tvoja gospodična...« zasliševalec je očitno verjel, da je na pravi sledi. Vrtal je naprej, a Savica ga je zavračala:

»Nikdar nisem slišala, da bi mati omenila Gorenc, nikoli nisem videla zaplenjenega gradiva. Pri nas smo imeli samo dve navadni torbi. Nikoli nisem poznala Ernestine Pipan, in če kaj govori, ni resnica...«

In seveda nista večkratnemu zaslišanju in slednjič obsodbi na večletno ječo ušli tudi mladoletni dvojčici. Prvega maja dvainštiridesetega sta bili zaslišani obe dekleti, druga za drugo.

Nada Žagar, hči Stanislava in Josipine, roj. Mikuš, je v tem XX. letu fašistične ere na Kraljevi kvesturi v Ljubljani pred italijanskim zasliševalcem in tolmačem Jožetom Novakom izjavila tole:

»Z družino smo prišli z ozemlja pod nem-

stično postojanko se je štab cone, katerega poveljnik Milovan je imel rad nepričakovane, hitre, vendar dobro pripravljene akcije odločil, da bo vso skupino partizanskih brigad premestil na cesto od Dvora pri Žužemberku proti Kočevju. Med pohodom je Tomšičeva brigada strahovito porazila fašistični bataljon pri Sv. Katarini, bataljon je imel 28 mrtvih in 37 ranjenih (po poročilu sovražnika)

Dvajsetega marca se je bataljon italijanske divizije Masserata prebil na območje Starega Loga v prostor med drugim in tretjim bataljonom Cankarjeve brigade, vendar se je hitro znašel v obkolitvi zato mu je italijanski general Montagna poslal iz Kočevja na pomoč motorizirano kolono v moči bataljona. V predhodnici je bil tank. Kolona se je prebila v Stari Log in napredovala naprej z namenom, da bi napadla brigadne enote, ki so se bojevale z obkoljenim italijanskim bataljonom. Ko je obkoljeni bataljon zvedel, da se mu bliža pomoč, se je odločil za juriš in se začel prebijati iz obroča. Takrat pa so napadle enote prvega bataljona, ki jih je poveljnik Dragan Jevtić poslal nasproti motorizirani koloni. Zasule so jo z najhujšim ognjem.

Operacija v Suhi krajini, ki sta ji neposredno poveljevala Milovan Šaranović in Viktor Avbelj Rudi, je bila polna pogumnih jurišev

borcev na odkritem prostoru, kar je pogosto zasejalo zmedo in povzročilo demoralizacijo med sovražnikovimi silami, ki so izgubile 227 vojakov, medtem ko so imele enote dolenske operativne cone le 12 mrtvih in 10 ranjenih borcev.

Enaindvajsetega marca je štab cone ukazal, naj se vse štiri brigade prestavijo v Ribniško dolino in nade-

ljujejo protiofenzivo. V predhodnici je bila Tomšičeva brigada, ki je že 23. marca zvečer napadla belogardiste in karabinerje v Dolenji vasi, njen namen je bil, da bi skupaj s terenskimi političnimi aktivisti poskrbeli za hrano za brigade, saj je bila prehrana med boji v Suhi krajini bolj skromna.

Med napadom je ogrože-

nim belogardistom in karabinerjem pohitela na pomoč italijanska kolona iz Ribnice. Borci Šerčerjeve brigade so jo prisilili k umiku. Iz Ribnice so se potem odpravile še močnejše italijanke, sile in uspelo jim je prodreti v Dolenja vas.

Brigada pa je vendarle izpolnila glavno nalogo in se vrnila na svoje položaje s kar precej hrane, ki jo je

razdelila med preostale brigade.

Le dva dni pozneje, 25. marca ob 6-ih je okrog 7 bataljonov črnih srac začelo napad na naše brigade, hoteli so jih potisniti proti Veliki Gori, kjer naj bi jih pričakal bataljon divizije Masserata, ki se je iz Kočevja prebil globoko v zaledje gozdnega območja Velike Gore, partizanom za hrbet.

Italijansko poveljstvo je tako nameravalo obkoliti in uničiti naše brigade. Toda zaradi spretnega manevra brigad pod neposrednim poveljstvom Milovana Šaranovića in Viktorja Avblja Rudija, se je bil sovražnik prisiljen umakniti, pri čemer je utrpel občutne izgube, čeprav je bil številčno močnejši in je imel tudi občasno podporo letalstva.

Sedemdeset let Karla Leskovca

Katera sojenica bi ob Korlovi zibki na 25. oktobra 1920. leta, tam v revni domačiji v Rovtah pri Logatcu, napovedala vseh ustvarjalnih desetletij? Bržčas nobena! Saj bi morala napovedati tudi izreden čas v katerem se je uveljavil Korl.

V zgodnji mladosti si je služil briček kruh kot pastir, pri raznih kmetih v Rovtah, nato pa kot priložnostni delavec pri težakih delih; a že takrat je zorel v talent poznejšega opazovalca... Nekaj časa je bil gozdni delavec v Bosni. Pred kapitulacijo stare Jugoslavije je delal v raznih tovarnah in gradbiščih na Gorenjskem, kjer ga je tudi zatekla nemška okupacija. Že v jeseni 1941. leta je prišel v stik s prvimi partizani v okolici Kranja. Konec leta se je vrnil domov v Rovte.

Dandanes se najdejo tribuni, ki govorijo, da predvojni družbeni red ni bil tako slab, da bi sam po sebi izsiljeval odločnejše posege. Karlov oseben primer pa potrjuje, da so bile predružačivne neizbež-

ne, tako zaradi ogroženosti slovenstva kakor socialne stiske. Zato je spomladi 1942 pridružil zgodnim partizanom. Ze sredi poletja je bil formiran prvi dolomitski odred; v 2. bataljonu je bil Leskovec bataljonski obveščevalec. Bataljon se je zadrževal na področju Horjula, Vrhnik, Rovt, Logatca do bivše Jugoslovanske-italijanske meje in na začasno postavljeni nemški »razdelilnici«.

Ob prihodu glavnega poveljstva in vodstva OF v Dolomite, je bil Leskovec kot dober poznavalec tega terena premeščen v glavno poveljstvo za kurirja, kateri je vzdrževal redne veze med Dolomiti in Primorsko. Večkrat je spremljal oziroma vodil člane glavnega poveljstva kakor OF na Primorsko; med njimi tudi Rata Dugonjića. Franca Leskovska-Luko pa je vodil tedaj ko sta prišla v bližino Črnega vrha nad Idrijo in je bil smrtno ranjen Janko Premrl-Vojko v Idrijski Beli. Po odhodu partizanskega vod-

stva iz Dolomitov v Kočevski rog, je Leskovec postal vodja kurirske postaje v Kališah pri Logatcu.

Kapitulacija Italije v septembru 1943 leta je dočakal v okolici Logatca. Takoj po kapitulaciji Italije je iz Logaškega terena odšlo v partizane okrog 200 fantov. Leskovec je zapustil kurirstvo. Po vključitvi v drugi Dolomitski odred je postal namestnik komandanta drugega bataljona

in kot tak tudi ostal, ko se je odred domala zlil v 7 udarno brigado Franceta Prešerna. V začetku 1944 leta je postal komandant 2. bataljona. Spomladi istega leta je odšel za dva meseca v oficirsko šolo pri glavnem štabu. Po vrnitvi konec aprila je bil imenovan za namestnika komandanta brigade. Sredi leta, ko je Prešernova prenašala ranjence iz Primorske na Notranjsko je postal komandant brigade. Vodil je številne hude boje: Pasjo ravan, Mrzli vrh, Križ nad Škofjo Loko in še marsikje. Sredi marca 1945 leta je bil poslan v oficirsko šolo v Beograd od koder se je vrnil šele julija, da bi sodeloval pri zadnjih operacijah Prešernove brigade in pri osvoboditvi Gorice — na praznični 2. maj 1945.

Po vojni je bil na raznih vojaških dolžnostih, ter končal oficirsko šolo. Nazadnje je bil komandant enote v vojašnici Ljube Šerčerja za Bežigradom, kjer je bil 1966. leta upokojen kot polkovnik. Zgodnja upokojitev pa ni mo-

gla osrečiti moža v najboljših letih. Za Korlno se je začelo svojevrstno drugo enainštirideseto! Spet je malo jezno stisnil zobe. V prvi vrsti je bilo treba veliko brati. Na naglo je bilo nujno izpopolniti jezikovno znanje. Bogati spomini in izreden opazovalni dar je bil z njim že od pastirovanja in partizanskih časov. Ni šlo prav lahko, šlo pa je, ker Leskovec zna misliti v živih in nazornih prisposodobah. Vojak je preraščal v pisatelja. Vrstile so se objave: Križpotja kar v treh knjigah; pri tem je važno, da je bil med prvimi, če že ne prvi, ki je pisal kritično o partizanstvu, tako da si po vseh spremembah nima kaj očitati. Sledila so dela: Vesela pomlad, Nevarni koraki, Hudi dol, Tesači, Houdourniki, Trenja, Trnulje, Moj Oro. Vsega enajst knjig. Nekaj tipkopisov pa še čaka na objavo. Tu sta nagradi: Kajuhova, nagrada Vstaje in druga priznanja. Naj jih bo še več! Z malo zamude čestitamo soborci! Komandant Korl Leskovec ostani nam zdrav in ustvarjalen po sedemdesetletnici — tako ti želimo:

PREŠERNOVCI.

ško zasedbo že v maju enainštiridesetega. Najprej smo stanovali pri stricu Ferdinandu, nato v Gosposki 10. Skraja smo dobivali podporo Rdečega križa, zdaj pa za družino služi sestra Savica. Živela sem pod izmišljenim imenom in s ponarejeno izkaznico na ime Žabkar Iva, ker so italijanske oblasti iskale mojega očeta in brata in sem se bala, da bodo namesto njiju aretirale mene. Ničesar ne vem o kakem gradivu in ponarejenih žigih, o katerih pravite, da ste jih našli v našem stanovanju... »

Gimnazijka Nada ni klonila.

»Nikoli se nisem ukvarjala s politiko, v nobeno stranko nisem vpisana. Lahko dokazete kaj drugega?«

Zasliševalcem seveda ni bilo do dokazovanja, saj so tisto, na kar so se opirali, že imeli v rokah. Šlo je samo za to, da odkrijejo še več. Vendar so poskušali zaman. Izjava druge dvojčice Danice, pri kateri so našli osebno izkaznico na ime Žabkar Ana, je bila za las podobna Nadini. Ko so ji pomolili pred oči fotografije, da bi jim pomagala prepoznati druge osumljence, je odločno zardela:

»Ne, ne poznam nobene osebe na teh fotografijah. Sicer pa, kakaj naj bi jih. Nikdar se nisem ukvarjala s politiko.«

Sestri sta svoji izjavi potrdili tudi na zaslišanju konec maja, tokrat na sodišču.

16

Hitler je bil tedaj še tako prepričan o svoji zmagi, da je govoril o tisočletnem nemškem rajhu. Mussolini, njegov pritlikavi zaveznik, pa je tudi sanjal o novem rimskem cesarstvu. Nihče izmed treznih ljudi ni verjel, da bi človeštvo zadelo kaj takega. Vojsa se mora slejkoprej končati v korist zavzetenikov, tirana bosta padla in vse, kar počenjajo njuni hlapci, bo obsojeno in razveljavljeno tisti hip, ko bodo fanfare po vsem svetu oznanile mir. S to vero so se kazni žrtvam, ki so jih obsojala okupatorjeva sodišča na dolga leta ječe, nakatere celo dosmrtno, zdela smešna. Važno je bilo, da nisi bil obsojen na smrt in nisi končal v Gramozni jami ali pa te niso ubili že kar v sodnem ali policijskem zaporu.

Savica, Nada in Nada so si oddahnile, ko je bila njuna mati obsojena samo na trideset let ječe. Torej je ne bodo ubili. Hudo ji bo, ker je bolehnja in ne več tako mlada, a vendar lahko preživi in skupaj z njimi prič-

ka... Trideset let je dolga doba, a tudi one se niso odnesle poceni. Danica 23 let, Nada in Danica vsaka po 13. Če bi morale res sedeti, kako stare bi že bile, ko bi jih izpustili! Vendar jih je sedaj skrbelo še nekaj: Bodo z materjo skupaj v ječi? Jih ne bodo ločili, mučili vsake posebej, da ne bodo vedela druga za drugo, da se ne bodo mogle tolažiti, si pomagati, če je to za rešetakmi sploh mogoče? Sploh pa, kje bodo prestajale kazen? Tu, v Ljubljani so ječe premajhne, saj jih vsak dan privedejo desetine in desetine samo na zaslišanje. Pa naj jih potem odvedejo kam globoko v Italijo ali pa, kar bi bilo še hujše, izroče gestapovcem, da jih pogoltnejo nemški jetniški zidovi, če ne krematoriji!

Obsojenke je reševalo Mussolinijevo baštvost. Ne, Hitlerju že ne bo dajal svojega plena, pokazati ga hoče svojim fašistom. Naj vidijo, da ob njegovi hrabri vojski vneto delajo tudi sodišča, vohuni, domači pomagači. Sicer pa naj italijansko ljudstvo vidi njegove velike napore, da utrdi fašistično oblast na na novo pridobljenih ozemljih, naj vidi, s koliko sovražniki ima opraviti, ko so vmes celo ženske. Na to, da so italijanske ječe že tako prenatrpane, najbrž ni pomislil, sicer pa je to skrb preložil na druge, na ječarje in ječarke — le-te so mu priskrbovali tudi ženski samostani. Veliki hinavec je namreč dopovedoval samemu sebi in še bolj drugim, da pošilja rajo, ki je zašla na kriva pota, pravzaprav v šole, ženske šole pa potrebujejo vzgojiteljice.

In tako se je reka slovenskih jetnic začela stekati proti morju. Spotoma se je delila na rokave, ki so vodili v Koper, Trst in Benetke, tam pa se vendar združevali in se valili naprej, globlje v Italijo, kjer so ponikali v ječah. Mater Pepco so seveda ločili od hčera. Bila je vendar organizatorka upora, velika zločinka, ki ni smela še naprej kvarno vplivati na hčere in druge slovenske jetnice. Nasprotno pa se je bivšim Dobravčankam pridružila še dvojica Žagarjevih, sestrični profesorica Nada in medicinska sestra Dana, hčeri strica Ferdinanda iz Ljubljane, ki sta bili tudi obsojeni na dolgoletno ječo. Vendar so se dekleta znašla skupaj šele na zadnji jetniški postaji, takrat, ko se je bližala kapitulacija Italije in se je kmalu potem začelo novo poglavje te pripovedi.

Mnogo pozneje, ko se je že v nekoliko odmaknjemem času spet obnovila pripoved

o junakinji Nadi in njeni tragični smrti, ko so se je spričo populariziranja herojskih dni narodnoosvobodilnega boja Slovencev začeli dvigati iz pozabe novi in novi liki, so začele prihajati na dan podrobnosti. In tako se je tudi o dobrih Brezi, Nadi torej, začelo izraziteje risati okolje, v katerem je živila, ozračje, iz katerega je črpala nenevadno življenjsko moč, da je postala, kar je bila. Oče, izreden ljudski prosvetitelj, ki je v Partiji videl razrešitev vseh narodnostnih in socialnih problemov Slovencev v jugoslovanski monarhiji in še bolj zunaj nje, na Koroškem in morda še posebej na Primorskem, od koder je izhajal; mati izredna ženska osebnost, ki je lahko vzela učitelja gotovo tudi zato, ker je bila sama izobražena in človeško globoko čuteča; sin Stankič, ki je sledil očetu, vodil mladinsko komunistično organizacijo in se hkrati z očetom, začetnikom vstaje slovenskega ljudstva na Gorenjskem, pridružil boju, v katerem je junaško padel; in naposled sestra Savica, ki se je izpostavljala v podtalnem boju proti sovražniku v Ljubljani, pa še Iztok, drugi sin Staneta in Pepce, ki je že prve dni odšel v partizane in nato ujet junaško prestajal navzkrižno zasliševanje ter brce in klofute zasliševalcev. Dvojčici Nada in Danica, najmlajši v družini, mladi dijakinji, gotovo nista mogli biti drugačni. Lahko bi ju obravnavali enako, obe sta v ilegalnem delu, na sodišču in v ječah nenehno dokazovali, da izhajata iz izredne družine, le da je tragična smrt dala Nadi prednost. Na njej se je bolj kot na drugih pokazala resničnost starodavnega rekla, da »kogar bogovi ljubijo, mlad umre.« Pri tistih, ki že mladi pokažejo izredne zmožnosti telesa in duha, namreč vedno z obžalovanjem in občudovanjem hkrati pomislimo: Kaj vse bi še storil, ko bi še živel! Medtem pa se morajo preživeli nenehno dokazovati na novo, minula dejanja ne štejejo nič ali pa se izgubljajo v množici povprečnejšev in tonejo v pozabo.

Žagarjeve ženske so torej ločeno prestajale svojo kalvarijo v italijanskih ječah. Nektanja šolska mama se je po vijugavih poteh nekega jutra prebudila v ženski kaznilnici v Fossombroneju, blizu znanega turističnega kraja Rimini. Ni bila sama, več kot sto petdeset kaznjenk se je tega jutra oziralo po mračnih stenah plesnive stavbe, ki je že dolgo pred vojno služila svojemu namenu; pokorila naj bi kaznjence, obsojene na dolge

in stroge kazni. Prestajali so jih v samicah, ločeni drug od drugega. Kaznilnica je bila nekoč moška, zdaj so jo spemenili v žensko. Vanjo so pošiljali kaznjence, ki so se huje pregrešile v drugih zaporih, v zadnjem času so pošiljali sem težje kaznjence neposredno.

Pepca se je ozrla po samici, ko je pravkar vstala z železne postelje. Pet korakov po dolgem, štiri počez. Zidovi debeli, strop obokan. Okovano okno, ki daje svetlobo visoko pod stropom. Debela lesena vrata z loputo, znotraj še ena vrata, z železnimi rešetkami. Seveda zaklenjena. Oprema celice jetniška. Polica za leseno žlico, aluminijski kozarec, lončen vrč za vodo, skoričeno kruha, še druga lesena klopca, na njej lončena skleda za umivanje in lončen čeber za stranišče. Zdaj zdaj bodo celico odprli, da bo lahko izpraznila čeber in si prinesla sveže vode.

Oblekla se je. Ko so jo privedli, so ji odvzeli civilna oblačila, kakor tudi vse drugo, kar so našli pri njej. Kaznilniška uniformi, ki jo zdaj nosi, ni spodbudna. Progasta dopetača, predpasnik, ovratna ruta. Kapuca, rumene bombažne nogavice, lesene cikle. Nobenega gumba, vse privezano z vrvičami. Kaznilniško je tudi spodnje perilo. Platno je grobo in reže v meso.

Odškrne se loputa na zunanji vrati. Tuje, hudobno oko poskili noter. Zarožljajo ključji, odpro se lesena zunanja vrata, za njimi notranja mrežasta.

»Gremo!«

Druga za drugo se odpirajo vrata na dolgem, temnem hodniku, po katerem se stopnjevano širi cokljanje. Med jetnicami se je začela tekma, katera bo prej izpraznila čeber, katera si prej napolni vrč.

»Dajte meni, pomagala vam bom,« se je ponudila mlada jetnica, ki se je že tretjič pognala po hodniku.

»Hvala, dekle, bom že sama.«

Dekle, dekle? Je res rekla dekle? Kje pa so zdaj njena dekleta, pomisli mati. Ločili so jih od nje, bodo vsaj one ostale skupaj? Savica je malo starejša, bolj se bo znašla kot dvojčici... Ne, pa saj tudi oni dve, posebno Nada, a z Danico bo težko. Tako nagnjena k prehladam, nežna. Še na pljuča naj kaj dobi. To, misel na hčere pa Staneta in sinova, to bo hujše od vsega, kar bo zdaj morala prestajati.

Konec

Pet minut pred dvanajsto?

Pred volitvami v Srbiji

Quo vadis Srbija... Kdo bi vedel! Morda Slobodan Milošević, ki ima nedvomno največ »zaslug« za misel iz njegovega nedavnega govora v Kragujevcu, kjer je dejal: »Srbija je šele pred dvema letoma vzela zastopanje lastnih interesov v svoje roke, medtem ko je bil ves povojni čas zaznamovan z njenim kolonialnim položajem v Jugoslaviji«. Ali res lahko verjamemo, da kaj bolj jasnega odgovora na vprašanje z začetka tega pisanja ponuja Miloševićev največji opozicijski tekmeč, predsedniški protikandidat in voditelj Srbskega gibanja obnove (SPO) Vuk Drašković? – Ko je pojasnil odločitev o umiku bojkota volitev, potem ko je republiška skupščina vendarle sprejela nekaj zahtev opozicije, je Drašković dejal: »Lahko bi terjali izpolnitev vseh naših zahtev, tudi prestavitev datuma voli-

tev, toda zahtevali smo malo in prav toliko tudi dobili. Če bi zahtevali še več, kar nam sicer gre bi nas obdolžili, da nam sploh ni do volitev; da se jim izogibamo z nenehnim poseganjem po metodah političnega pritiska.«

Ključni trenutek, ki bo odločil vsaj nekaj bojzani in predvsem sumničen glede prihodnosti Srbije (volitve v njej bodo zadnje v Jugoslaviji, zaradi česar je od njihovega izida odvisno marsikaj) bo torej nastopil proti koncu tega leta. Kot pravi Dragan Veselinov, bi bilo najslabše, če se po prvih povojnih večstrankarskih volitvah v Srbiji ne bi nič spremenilo. Čisti mazohizem je zato Miloševićev poudarek iz že omenjenega kragujevskega govora, da volitve 9. decembra pomenijo prvi korak k pozitivnim spremembam, začetim s sprejetjem ustave, ki da so jo ljudje

potrdili z neposrednim izražanjem svoje volje. Zaradi te in njej podobnih izjav Slobodana Miloševića in članov njegove Socialistične partije Srbije (SPS) – v minulih dneh jih ni bilo malo – ki so se vprašali, komu je Opozicija sploh opozicija. Nenehno podarjanje članov enopartijskega establishmenta, da govorijo samo v imenu organov srbske »pravne države«, je med volilce namreč vneslo precej zmede. Skupščinsko zasedanje, na katerem so vendarle sprejeli enkrat že gladko zavrženo zahtevo po večstrankarski sestavi vseh volilnih teles, pa vendarle kaže, da je opozicijska grožnja z bojkotom tudi v vrstah uradnega srbskega režima povzročila zmedo in izzvala nepričakovano reakcijo. Vrag, ki je tudi Miloševićevu štabu (do)končno vzel smisel za poigravanje z drugi-

mi osebkami na političnem prizorišču je brez dvoma precejšnji mednarodni pritisk in popolna samoizolacija Srbije v Jugoslaviji. Bojkotni manever, po katerem je 37, registriranih jih je 54) srbskih strank poseglo v sili, je največ prinesel prav vzpenjajočim se političnim silnicam. Milošević in njegovi so po drugi strani uspeli zadati še en udarec opozicijskemu bloku, ki je nastal ob pozivu k bojkotu decembrskih volitev, saj nekatere stranke ne nameravajo spremeniti odločitve, da na volitvah ne bodo sodelovale. To je konec koncev sprva napovedoval tudi Drašković sam, zato se postavlja predvsem vprašanje, s kom je trgoval, in kaj je dobil za to, da je uradna oblast vendarle dobila še eno priložnost za premislek. Nekateri so prepričani, da je tudi Vukovo SPO pod močnim pritiskom mednarodnih političnih dejavni-

Beograd: pogled na Teražije

kov, ki jim je seveda najmanj do destabilizacije na Balkanu, za katero bi privedel bojkot volitev v Srbiji. Spet drugi so prepričani, da je posredniško vlogo med Draškovićem in Miloševićem odigral večni oponent in književnik Dobrica Ćosić. Kakorkoli že – po zadnjem (?) zapletu pred decembrskimi volitvami v največji jugoslovanski republiki, je več kot na dlani, da se bo bitka bila med največjimi strankami; da Slobodan

Milošević v družini še 29 kandidatov poskuša ostati za krmilom Srbije, čeprav s povsem profiliranim tekmečem Vukom Draškovićem na drugi strani volilne tehtnice in še: v zdajšnjih razmerah je največ, na kar lahko računamo glede medstrankarskega boja to, da bodo v novem enodomnem parlamentu Srbije sedeli nacional(istič)no opredeljeni poslanci različnih strankarskih pripadnosti.

Bojan Veselinović

Začetek miru ali vojne

V Bosni in Hercegovini so zmagale nacionalne stranke

»Tega ne razumem. Kako se je moglo zgoditi, da so zmagale nacionalne stranke. Vsi smo bili za komuniste. Pa jaz nisem komunist,« je hitel zatrjevati taksist, ki naju je s kolegico vozil na sarajevsko letališče. Dva dni po volitvah sicer še ni bilo dokončnih rezultatov, toda bilo je jasno: Srbska demokratska stranka, Hrvatska demokratska skupnost za BiH in še posebej muslimanska Stranka demokratske akcije so bile velike zmagovalke bosansko-hercegovaških volitev, komunisti so se odrezali daleč pod pričakovanji.

Taksistovo razočaranje in zaskrbljenost je seveda mogoče razumeti, če kolikor toliko poznaš nastop Durakovićeve zveze komunistov v zadnjih prevelikih mesecih. Komunisti so namreč zvesto nadaljevali tradicijo svojih bolj trdih predhodnikov mikulčevske usmeritve, ki so celot-

ni položaj stranke utrjevali na enem samem segmentu: prebivalstvu BiH so desetletja zatrjevali, da imajo edini recept za pravilno politiko mednarodnih odnosov v nacionalno mešani republiki. Volilni izid je pokazal, da je bil recept šepav in da je veličastni temelj BiH partije ob prvi možnosti konkurenčne preveritve izpuhtel – model reševanja nacionalnega vprašanja pa se je izkazal za klavirno kuliso, ki je sicer desetletja vzdržala, na praznem odru večstrankarskih volitev pa se izkazala za ničvreden kos lepenke. Zdaj je pravzaprav očitno, da je celotna mednarodna politika v Bosni in Hercegovini ves čas temeljila v bistvu na čim temeljitejšem obrezovanju mednarodnih razlik, na dušenju izražanja nezadovoljstva nad lakiranjem mednarodne podobe in represiji nad tistimi, ki so štrleli prek

dovoljene oblike izražanja nacionalnih čustev. Vse skupaj je vladajoča garnitura stalno belila z grožnjami o krvi, ki jo prinaša vsak mednarodni konflikt in v bistvu vsa ta leta posameznim nacionalistom v republiki odrekala sposobnost odraslega izražanja nacionalne samobitnosti. Nijaz Duraković in njegovi, so torej na večno pesmico o nezrelosti narodov in narodnosti v Bosni in Hercegovini ter njihovi nesposobnosti, da brez tutorstva ZK živijo v miru, pred volitvami ovesili nov okrasek istih barv in stopili v volilni boj. Pri taksistu z začetka zgodbe jim je očitno uspelo, pri večini pa ne. Samozavest, s katero so obljubljali vsaj 30-odstotno volilno podporo, je zdaj le še lužica, zdaj so se pridružili peščici nepomembnih stranic ob vodilnih treh.

Še dva dni po volitvah se je zdelo, da bo razmerje v BiH

parlamentu idealno: od treh vodilnih nacionalnih strank nobena ni imela zadosti podpore, da bi ji povezava samo z eno zadostovala za prevlado v parlamentu. Zdaj je to mogoče in to v skorajda najbolj problematični kombinaciji: zadostuje že koalicija med muslimansko stranko demokratske akcije in HDZ za Bosno in Hercegovino, pa je preglasovanje zagotovljeno. Mladi predsednik Društva novinarjev v tej republiki Željko Vuković pravi: »Če se to zgodi, bodo razmere v Kninski krajini v primerjavi z nami pravi Disneyland.«

Vendar je v možnost dvostranske koalicije mogoče dvomiti – kajti Bosna in Hercegovina zdaj nič ne rabi bolj kot povolilno obdobje miru. Povsem zadosti so ji bili poskusi uvoza mitingaško razporejenih volilcev iz sosednje republike, nobeni od treh vodilnih strank ne ustrezajo kalkulacije o post-jugoslovanskem kosanju Bosne in Hercegovine, torej jim ostaja samo eno: da se razumno dogovorijo o delitvi oblasti v republiki. To pa bi lahko pomeni-

Sarajevo: Baščaršija pa naprej živi svoje življenje

lo tudi, da bo cel kup bistvenih odločitev nastal že pred vrati republiške skupščine. Temeljno odgovornost za tristrankarski sporazum nosi zdaj najmočnejša Stranka demokratske akcije, ki daje tudi predsednika predsedstva. V njenem interesu je, da je nova oblast notranje uravnotežena in da se obe ostali

stranki strinjata z zamisljivo SDA, naj bo nova vlada predvsem tehnomanagerska – takšna, ki ji ob bolečih udarcih gospodarske stremnitve ne bo mogoče očitati, da breme pada na eno nacionalnost bolj kot na drugo. Udarcev pa ravno ne bo manjkalo.

Gojko Bervar

Razpeti med nacionalizmom in gospodarsko uspešnostjo

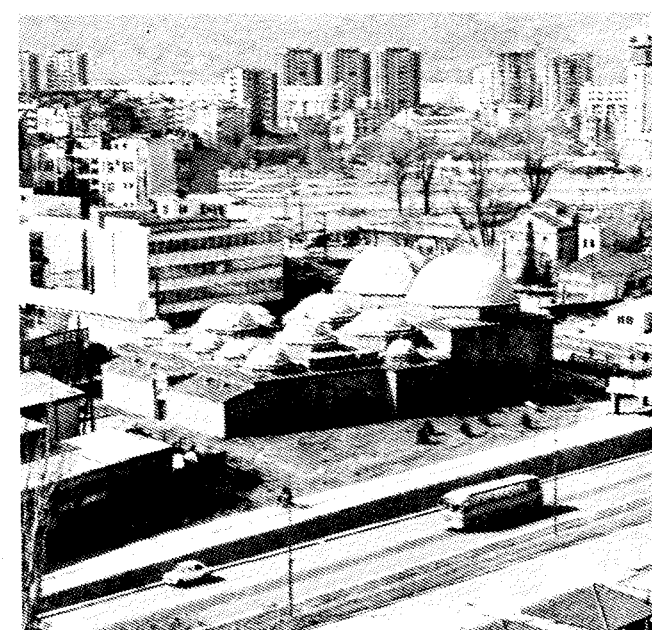
Bodo volitve prinesle Makedoniji demokracijo?

Parlamentarne volitve v Makedoniji pravzaprav še niso končane. V nedeljo, 9. decembra bodo ponovili volitve na 170 voliščih. Za zdaj je izvoljenih 99 poslancev za novi enodomni parlament. Naj spomnimo da je bil prvi krog volitev v tej republiki 11. novembra, na njem pa je sodelovalo 17 političnih strank, ki so predlagale kakšnih 1200 kandidatov. Med kandidati, ki so že izvoljeni jih je največ – 31 iz VMRO – DPMNE (demokratske stranke za makedonsko narodno enotnost), na drugem mestu so reformirani komunisti z 28 kandidati, tretja pa je stranka demokratskega napredka v katero so vključeni pripadniki albanske narodnosti. Slede Markovičevi reformisti, na petem mestu pa so 4 poslanci iz socialistične stranke – nekdanje frontne organizacije.

Čeprav torej volitve še niso končane pa je razmerje sil že zdaj takšno, da v novem makedonskem parlamentu nobena stranka sama ne bo imela več-

ne, se pravi da tudi sama ne bo mogla sestaviti nove vlade. Za zdaj pa še ni mogoče napovedati, kakšna bo prihodnja koalicija – možne so vse opcije – zanesljivo je le, da se v koalicijo ne bodo ne poslanci VMRO – DMNE ne komunistov povezali z albansko stranko. Zakaj? Volitve so tudi v Makedoniji pokazale kako napeti so mednarodni odnosi tudi v tej republiki. Hkrati pa se je pokazale tudi močna homogenizacija albanske narodnosti, ki se je strnila ob stranki demokratskega napredka. Homogenizacija, ki izhaja iz patriarhalno plemenskega načina življenja in razmišljanja albanske narodnosti, ne pa na razviti politični zavesti. Stranka zase trdi, da je meščanska, njen program pa je daleč od tega. V njem med drugim piše, da se bo stranka zavzemala za uvedbo verskega pouka v šole, dobro pa vemo, da vsaka meščanska stranka v svetu jasno poudarja ločenost cerkve od države. Stranka je na volitvah

nastopila z geslom, da Albanci v Makedoniji niso narodnost temveč narod. Vprašamo se

Panorama Skopja

lahko ali to ne pomeni napovedovanja nekakšne velike Albanije, ki se je Makedonci boje kot hudič križa, če pa so Albanci narod v LR Albaniji, kar vsekakor so, če se za narod razglašajo na Kosovu, ker trdi kosovska alternativa, zdaj pa naj bi bili narod tudi v Makedoniji. Takšna stališča so povzročila hudo ogorčenje med Makedonci, ki so to pokazali

s številnimi protestnimi zborovanji pred drugim krogom volitev. Zal pa smo na teh zborovanjih, resda v manjši meri, slišali tudi šovinistične izjave proti Albancem. Morda je bil tudi to eden od razlogov, da je v drugem krogu VMRO – DPMNE dobila toliko glasov. Sicer se ta stranka, za katero mnogi neupravičeno trdijo, da je nacionalistična, bolj prav bi bilo če bi jo označevali za nacionalno že od vsega začetka zavzema za suvereno Makedonijo v konfederalni Jugoslaviji, ali pa tudi za samostojno Makedonijo. Bila je prva, ki je javno podprla ukinitve sklada za nerazvite, zavzema se za samostojno makedonsko mednarodno politiko, za depolitizacijo vojske in za njeno preureditev, pri čemer posebej omenja njeno nacionalno sestavo.

Za preostale stranke velja da ima v Makedoniji posebno mesto Markovičeva reformska stranka. Četudi v Črno gori in Srbiji volitev še ni bilo se nam zdi da bo omenjena stranka le v Makedoniji nekaj pomenila. Že zdaj ima v novem parlamentu 16 poslancev in je tako četrta politična sila v njem. Morda bi bila v drugem krogu še uspešnejša, če ne bi bile prav takrat tudi volitve v Bosni in Hercegovini, kjer so zmagale

nacionalne stranke, svoje pa je storilo tudi zaostrovanje mednarodnih odnosov. To je med drugim dokaz, da se Makedonci še niso otresli stare državopartijske logike. Skozi njene oči iščejo in vidijo rešitve za probleme svoje republike. Ti niso majhni, saj smo že omenili mednarodna trenja, vsekakor še hujši pa so problemi na gospodarskem področju. Teh pa ne bo mogoče rešiti tako hitro in brez težav.

Za reformirane komuniste za zdaj kaže, da bodo tudi po ponovljenih delovnih volitvah 9. decembra ostali druga najmočnejša stranka v makedonskem parlamentu. Nesporo se hoče Gošev otestiti boljševidne preteklosti, ki jo resda neupravičeno pritakajo njemu samemu. Vprašanje pa je koliko teh boljševidnih ostankov je še pri drugih članih te stranke. Vsekakor bodo videli kaj bo po nedelji, ko bodo – če bo vse v redu, izvolili še preostalih 21 poslancev. Sicer pa naj bi se novi makedonski parlament konstituiral še pred koncem leta. Njegova prva naloga bo izvoliti novega predsednika republike. S tem bo Makedonija tudi dejansko vstopila v krog parlamentarnih držav, če pa bo s tem postala tudi res demokratska, bomo še videli.

Todor Pendarov

Ni vprašanje ali jo maramo ali ne

Fotografija živi z nami

Ob 150-letnici fotografije na Slovenskem

Udejanil se je zajeten projekt tridelnega prikaza fotografske ustvarjalnosti na Slovenskem od začetkov fotografije (kot tehničnega in tehnološkega odkritja) do današnjih dni. Trije deli razstave tvorijo skupaj izjemen zgodovinski, estetsko-likovni, kronistični in tudi kritični prikaz fotografskega ustvarjanja v našem prostoru. Kdor redno spremlja slovensko umetnostno-razstavno dejavnost ali pa, če je samo njen občasni obiskovalec, se bo brez dvoma ob treh razstavah takoj vprašal, kam bo vse to bogastvo po končanih razstavnih terminih odšlo? Na to nam ta hip ne znajo odgovoriti niti avtorji razstav, saj si dobera utrujenji od napornih priprav ne morejo predstavljati, da se v slovenski kulturniški birokraciji vendarle ne bo našel vsaj kdo, ki bo s poslušom in tudi finančnim predlogom podprl kakšno pametno akcijo za trajnejše uokvirjenje fotografij – takšno, ki bo omogočilo kroženje vsaj izbora te razstave, morebiti tudi v tujini. Zvedeli smo na primer, da se predvsem za drugi in tretji del te razstave zelo zanima jo na Dunaju, tja pa je brez finančnega krepkega konkretnega blagoslova slovenske vlade ne bomo mogli poslati.

Med obema vojnama

Razstavo v Razstavišču Riharda Jakopiča in osrednje besedilo za spremljajoči katalog je avtorsko pripravil **Stane Bernik**, ki se je moral za to, kar si lahko te dni ogledujemo, prekopati skozi fotografsko zapuščino iz časa med obema vojnama. Ta je obilna, po drugi strani pa spet pomanjkljiva, saj se dediči in hranitelji te zapuščine niso vselej zavedali njene zgodovinske, kaj šele njene umetniške vrednosti.

Težnje izpred prve svetovne vojne se v slovenski fotografiji (tako nas v razstavo uvaja **Stane Bernik**), v prvih letih po vojni glede oblikovalnih načel še nadaljujejo. Nekaj fotografskih primerkov, ki so na ogled na razstavi iz tega obdobja, povezuje Bernikovo postavitev z jesensko razstavo avtorjev **Kambiča**, **Koviča** in **Krečiča**.

Fotografije na, recimo ji kar Bernikovi razstavi, kažejo dovolj natančno razvojno podobo tega »medija«. Skozi časovni pregled lahko sledimo »ustvarjalno napetost in simbolično zgradbo, ki so jo slovenski fotografi izkazovali z zavzetim opredeljevanjem za umetniško fotografijo«. Proces prebijanja fotografije iz obrobja obrtniškega posla prek deminutivnih označb o amaterizmu k dejanski umetnosti, se je dogajal

s prepletanjem mednarodnih izkušenj – mednarodna priznanja slovenski fotografiji pa so bila tudi v predvojnem času kazalci uspešnosti tega prodora.

Fotografi, pravi **Bernik**, so tako šele proti koncu tridesetih let došli »vdor« »uporabne fotografije« – kar je nenazadnje uspešno počel tudi slovenski tisk že od prehoda dvajsetih v trideseta leta.

Šele leta 1931 pa smo dobili v Sloveniji prvo povojno amatersko združenje – Foto klub Ljubljana, ki je postal spodbujevalec sodobne fotografije pa tudi pobudnik ustanavljanja drugih foto klubov po slovenskih me-

še posebno fotografije **Vena Piona** (in **Mihe Maleša**), ki niso le nadvse resne kompozicijske ter svetlobne študije, ampak so tudi prijetno doživetje svetovljanstva, saj so njegovi portretiranci številni umetniki svetovne slave, kot so bili na primer **Giorgio De Chirico**, **A. Loth**, **M. Katz**, **Osip Zadkin** in drugi.

Historično zgoščena podoba časa slovenskega fotografstva med vojnama nas popelje med posnetke **Franca Kraševca**, **Petra Kocjančiča**, **Janka Ravnika**, **Janka Skrlepa**, **Marjana Pfeiferja**, **Anteja Korniča**, **Janka Branca**, **Karla Kocjančiča**, **Slavka Smoleja**, **Lojzeta Pengala**, **Vlada Cizeja**, **Ja-**

poleg že omenjenega članka avtorja razstave, ponuja še dragocena besedila **Primoža Lampiča** o tipih, stilih in motivnih pristopih k slovenski fotografiji med obema vojnama, prispevek **Petra Krečiča** o objavljeni fotografiji v slovenskem periodičnem tisku, **Mirka Kambiča** tekst o treh mednarodnih fotografskih razstavah v letih 1934, 1936 in 1938 v Ljubljani ter **Stojana Kerblerja** zapis o zbiranju in obdelavi fotografskega gradiva za pričujočo razstavo.

O sodobnosti – de gustibus...

Če je za prej omenjeno razstavo značilen temeljni

on Dolinšek (razvojna reporterska fotografija), **Jožo Žnidaršič** (realistični dokumentarizem), **Zmago Jeraj** (prikaz divergentnosti med fotografijo in slikarstvom), **Ivan Dvoršak** (kontemplacija in askeza), **Stojan Kerbler** (»črni« realizem), **Miro Zdovc** (psihološki portreti likovnih ustvarjalcev), **Tihomir Pinter** (ikonografsko pogojene oblikovne študije s številnimi variacijami), **Milan Pajk** (analitični pristop k tematici, vizualizirano idejno izhodišče), **Tone Stojko** (nekonvencionalni pristopi k reporterski in tudi avtorski fotografiji), **Janez Pukšič** (od reporterske k avtorski prepoznavni in uporabni fotografiji), **Miško Kranjec** (od krajinskega lirizma k realistični dokumentarnosti – do govornice simbole), **Dragan Arrigler** (od vprašanja forme in težnje k perfekciji kompozicije do fragmentalizma, izreza in prikazov urbanih ambientov s su-

vojnih fotografov, ki zao- krožajo fotografsko-likovna idejna in funkcionalna raziskovanja vse do sevede osemdesetih let. Seveda ima lahko vsakdo o izboru avtorjev svoje mnenje. **Brane Kovič** se je odločil za te.

Za zadnje desetletje, tako avtor razstave, pa pomeni svojvrsten pečat slovenskega fotografskega dogajanja aktivnosti kroga pri študentskem kulturnem centru (SKUC) s predstavljanjem cele vrste novih, mladih fotografov, pogosto neločljivo povezanih z novodobno sceno »drugačne glasbe«, alternativne mode, gledališča, multimedijskih predstav – skratka, s popolnoma prepoznavno in specifično fotografsko govorico. Iz tega kroga razstava predstavlja dela **Janeta Štravsca**, **Jožeta Suhadolnika**, **Božidarja Dolenca** in **Francija Viranta**. K tem sodijo tudi mladi avtorji, ki so se šolali na znanih šolah v tujini, kot na primer **Tomaž Lauko** in **Sonja Lebanec** – diplomanta znane praške šole ali pa angleški diplomant – Novomeščan **Bojan Radovič**.

Ni povsem jasno zakaj je publicist **Marko Crnkovič** uvedel v obsežen katalog k tej razstavi sodobne slovenske fotografije tekst francoskega pesnika **Charlesa Baudelaireja** iz *La Revue française* – iz leta 1859 – torej z časa začetka fotografije, ko je egocentrični pesniški duši imanentno, da vehementno in ogorčeno trdi, kako je »fotografija pribežališče propadlih, šibko talentiranih ali za študij preveč lenih slikarjev«. Crnkoviča iz tega vidika zaposluje samospraševanje, kako je lahko postalo umetnost nekaj, kar je bilo prej le obrt. Izhaja iz primerjave med jezikom in literaturo in zdi se, da se kar eksibicionistično zavihiti v dvomljivo prekopicovanje o koncu umetnosti na primeru fotografije; poleg tega pa vzporeja pojem fotografije na področju umetnosti s pojmom politike – v življenju!

O pojavnosti in pomen-skosti fotografije, ter o ukvarjanju s fotografijo, pa piše fotograf – umetnik **Milan Pajk**, ki se sprašuje o prisotnosti narcizma v fotografski osebnosti in o številnih mehanizmi, ki fotografu omogočajo kreativnost. Tega početja ne glorificira, vendar ga tudi ne podcenjuje, poskuša le – kot razmišljujoč fotograf – v besedi fiksirati svoja fotografska spoznanja.

Direktor mestne galerije **Aleksander Bassin** je prispeval uvod v fotografski katalog, **Stojan Kerbler** pa je opravil sitno in natančno delo kronologije ter seznama fotografov.

Razstavi sta, kot že rečeno, dogodek za slovensko umetnost, in ju (pripomba velja slovenski kulturni politiki) ne bi smeli obravnavati mimogrede, kot enkratno dejanje.

Bojana Žokalj-Jesih

Tomaž Lunder, Brez naslova, 1990

stih in pobudnik živahne razstavne dejavnosti v slovenskem, jugoslovanskem ter tudi mednarodnem prostoru. Takrat je bil tudi čas, ko so se nekateri danes že legendarno slavni slovenski likovni umetniki nadvse resno ukvarjali s fotografijo.

V spominu na omenjeno razstavo v Jakopičevem razstavišču morda po krivici, vendarle ostajajo v spominu

neza Marenčiča, **Franca Bezelja**, **Iva Freliha**, **Jožeta Kovačiča** in drugih – vse do znane partizanske fotografije (zimskega phoda) partizanskega fotografa **Jožeta Petka** in do posnetkov **Jožeta Kološe**, ki je z avtorji **Kocjančičem** ter **Smoletom** vez med to in tretjo razstavo – o sodobni slovenski fotografiji v Mestni galeriji.

Spremni katalog k razstavi v Jakopičevem paviljonu

historični pristop, pa za to drugo, v Mestni galeriji, katere avtor je **Brane Kovič** in ki zajema čas od druge svetovne vojne do danes velja, da jo označuje kritični avtorski izbor značilno izpostavljenih smeri ter skupin avtorjev. Imena kot **Marjan Smerke** (industrijski pejzaž), **Milenko Pegan** (fotograf »eklektičnih razsežnosti«), **Janez Kalíšnik** (fotografija kot sestavni del arhitekture in oblikovanja), **Le-**

z gledalcem), **Damjan Gale** (med arhitekturo in fotografijo – v povezavi z obema), **Tomaž Lunder** (nevsi-ljiva dokumentarnost s komentarjem realnosti – poetika v segmentu) in **Bran-ko Lenart** (od life fotografije do problematike zrcaljenja ter razmerja med realnostjo in njeno fotografsko transformacijo) – vsi omenjeni imajo na razstavi razstavljenih po več del in sodijo v plejado slovenskih po-

Izjava o državljanski vojni

Že več kot tri leta straši med nami fraza o državljanski vojni, ki naj bi divjala na Slovenskem od leta 1941 do 1945. Izumilo jo je prejšnje opozicijsko jedro okoli Nove revije kot propagandistično sredstvo za spodbijanje legitimnosti komunistične oblasti. Navzlic zmagi Demosa na volitvah se srečujemo z neprestanim poudarjanjem in napihovanjem diletantskih trditev o državljanski vojni. Tisti, ki se z obdobjem 2. svetovne vojne strokovno ukvarjamo (zgodovinarji), čutimo za svojo dolžnost, da slovenski javnosti o tej skonstruirani dilemi nalijemo čistega vina.

Če želimo odgovoriti na vprašanje, ali je v letih od 1941 do 1945 na Slovenskem zares divjala državljanska vojna, moramo najprej poznati definicijo tega pojma. Vsi leksikoni (domači in tuji) za državljansko vojno (nem. Bürgerkrieg, ang. Civil war, fr. guerre civil) pravijo, da je državljanska vojna oborožen boj (obračun) za oblast med antagonističnimi družbenimi skupinami (razrednimi, nacionalnimi, političnimi itd.) znotraj ene države. Pojavlja se kot posledica nagrmađenih socialnih, ekonomskih, političnih in drugih protislovij v družbi, vselej pa poteka tako, da je na eni strani vladajoča državna organizacija s svojimi privrženci ter z vojsko in policijo, ki skuša oblast zadržati, na drugi strani pa so napredne ali nazadnjaške družbene skupine, ki skušajo oblast prevzeti z orožjem na celotnem državnem ozemlju. Na tej podlagi bomo trditev o državljanski vojni zlahka zavrnili, in sicer:

1. Slovenski narod je bil razkosan in že od leta 1918 podrejen trem državam, od katerih je samo v kraljevini Jugoslaviji užival kulturno avtonomijo. Slovenci na italijanski strani rapalske in avstrijski strani karavanske meje pa so bili podvrženi brezobzirnemu nacionalnemu zatiranju. Po razpadu in razkosanju prejšnje Jugoslavije je enaka usoda doletela tudi Slovenec v matični domovini. Nekdanja Dravska banovina je bila razdeljena med tri okupatorje, ki so jim vsak na svoj način pripravljali narod-

nostni pogin. Slovenci, ki tisoč let nismo imeli svoje države, smo bili poleg Židov edini narod v Evropi, ki mu je Hitlerjev novi red namenil takojšnjo narodno smrt. Zato leta 1941 za slovenski narod ni bilo druge izbire kakor boj za osvoboditev in združitev, ki je črpal moralno moč ob naslonitvi na Sovjetsko zvezo in druge države velike protihitlerjevske koalicije.

Slovenci leta 1941 nismo imeli svoje države, še celo okrnjene in kvsilinske ne. Okupatorji nam niso dovolili niti utvar o omejeni državni oblasti, kakršni sta vladali v Nedičevi Srbiji in Paveličevi Hrvaški. Res da je med aprilsko katastrofo prišlo do nekega plahega poskusa osamosvojitve v obliki Natlačenovega narodnega sveta, ki pa je vso oblast takoj izročil italijanski vojski, obenem pa pozdravil priključitev tako imenovane Ljubljanske pokrajine fašistični Italiji, menda v zameno za nekakšne dvomljive obljube o kulturni avtonomiji, ki pa na tako majhnem ozemlju ne bi mogla (tudi če bi bila mišljena iskreno) zagotoviti našega narodnega preživetja. Tistikrat Slovenci torej nismo imeli niti svoje države niti svoje državne oblasti, da bi se ji uprli, temveč smo imeli nad sabo samo oblast italijanskih, nemških in madžarskih okupatorjev, ki smo se jim uprli, tak upor pa se imenuje osvobodilna in ne državljanska vojna.

2. Res je nova slovenska državna oblast začela nastajati že med narodnoosvobodilnim bojem in vsaj od kočevskega zbora odposlancev naprej že lahko govorimo o novi slovenski državi. Ta oblast in ta nastajajoča država je resnično imela svoje ideološke in politične nasprotnike, ki so med Slovenci zares skušali zaneti državljansko vojno, vendar so pri tem storili usodno napako, ker so se zvezali z italijanskimi, potem pa z nemškimi okupatorji. S privrženci OF so začeli obračunavati najprej tako, da so jih ovajali italijanski vojski in policiji, ko pa to ni zaleglo in se je partizanstvo še naprej širilo, so stopili v tako imenovane enote protikomunistične milice (MVAC), ki so jih

ustanovila, oskrbovala, plačevala in jim poveljevala italijanska poveljstva. Po kapitulaciji Italije so se po lastnem priznanju prelevili v nemško pomožno policijo oziroma v nekakšno slovensko domobranstvo, ki je spadalo pod poveljstvo nemške SS, od katere je bilo oboroženo, plačano in oskrbovano. Ti ideološki in politični nasprotniki OF so se proti nastajajoči slovenski državi bojevali kot pripadniki italijanskih in nemških oboroženih sil (saj so celo prisegli Hitlerju, svojci padlih domobrancev pa dobivajo tudi nemško pokojnino), zato jih ni mogoče šteti za stranko v državljanski vojni, ampak samo kot okupatorjeve vojaške in policijske pomagače. Res je sicer, da je šlo tudi njim za prevzem oblasti, ko pa so jo 3. maja 1945 hoteli dobiti iz rok nemških okupatorjev po mirni poti, vendar pa tudi tega niso bili sposobni uresničiti, temveč so morali v skladu s prisego varovati umik nemške SS s slovenskega ozemlja in skupaj z Nemci celiti posledice poraza v 2. svetovni vojni.

3. Boj za svobodno in združeno Slovenijo je zajel vse dele našega narodnostnega ozemlja, pri čemer se Osvobodilna fronta in partizanstvo vsaj na Štajerskem, V Prekmurju, na Koroškem, Primorskem in v Beneški Sloveniji niso srečevali z ideološkimi ali političnimi nasprotniki. Prvine državljanske vojne so bile ozemeljsko in časovno omejene. Značilne so bile samo za Dolenjsko, Notranjsko in za manjši del Gorenjske oziroma za zoženo odmočje ljubljanske škofije, katere vodstvo je videlo hujšo nevarnost od boljševisma kakor od fašističnih okupatorjev, in za čas od 9. do 16. septembra 1943, ko so se skušale dotedanje enote MVAC uveljaviti kot samostojni vojaški činitelj, a so bile povsod hitro in gladko premagane, nato pa so se zatekle pod nemško okrilje (če tega niso storile že takoj).

4. Ob začetku 2. svetovne vojne je večina slovenskega ozemlja po mednarodnem pravu spadala v okvir kraljevine Jugoslavije, ki je bila od 6. aprila 1941 v vojnem stanju s fašistično osjo Rim-Berlin in njenimi sateliti. OF slovenskega naroda ni priznavala razkosanja Jugoslavije, slovenska partizanska vojska pa je bila sestavni del skupne jugoslovanske narodno-

svobodilne vojske, ki jo je s sporazumom Tito-Šubašić 16. julija 1944 med drugimi priznala tudi kraljeva jugoslovanska vlada v Londonu. Potemtakem ne more biti govora, da bi se slovenski partizani upirali in bojevali proti svoji mednarodno pravno priznani oblasti oziroma državi.

5. Ovajanje pripadnikov lastnega naroda okupatorjem ali celo medsebojno pobijanje je vredno vsega obžalovanja. Toda kadar se kaj takega dogaja med tistimi, ki so v službi okupatorja, in tistimi, ki se bojujejo proti okupatorju, takega ravnanja ni mogoče enačiti z državljansko vojno. Ustrelitve izdajalcev in ovađuhov s strani VOS, Narodne zaščite in partizanov od jeseni 1941 do spomladi 1942 so bile večinoma utemeljene in nujne, da se je osvobodilno gibanje zavarovalo pred žrtvami zaradi izdajstva. Ob tem je treba priznati, da je ponekod prihajalo tudi do samovolje in neutemeljenih ustrelitev, vendar je šlo pri takih pojavih za slabosti osvobodilnega gibanja, ki je krivce preganjalo in večinoma najstrožje kaznovalo, zato tudi takih ustrelitev ni mogoče razglašati za državljansko vojno.

Teze in fraze o državljanski vojni na Slovenskem od leta 1941 do 1945 torej nimajo nikakršne opore v zgodovinskih dejstvih. Tudi ni prav, kadar se pojem državljanska vojna uporablja v prenesenem pomenu za dnevne politične potrebe. Še posebej pa si s trditvami o državljanski vojni delamo slabo uslugo pri prizadevanjih za uveljavitev državne samostojnosti slovenskega naroda. Zato naše društvo poziva vse organe Republike Slovenije, politične stranke in posameznike, da narodnoosvobodilni boj priznajo in upoštevajo kot temeljno vrednoto na poti k uresničitvi slovenskih narodnih ciljev.

V Ljubljani, 22. novembra 1990

Predsednik društva:
Franci Strle

Prvi namestnik predsednika:
mag. Marjan Znidarič

Predsednik nadzornega odbora:
Lado Ambrožič-Novljan

Pismo predsedniku slovenske skupščine

Tudi mi člani KO ZB dr. Petra Držaja v Šiški smo se vključili v razpravo k osnutku nove ustave R Slovenije in kot soustvarjalci svobodne Slovenije skušamo k njenemu oblikovanju svoj skromni delež. Veseli smo, da bomo zopet tako kot smo že bili med NOB suveren in svoboden narod, da bomo zopet imeli smed 1941 in 1945 letom, in da bomo res prava demokratična in pluralistična družba, kjer se ne bomo, kot se nismo med NOB ločevali ne po političnem prepričanju, veri in narodnosti. Prav zato večino zamisli iz osnutka nove ustave podpiramo. Moti pa nas nekaj zamisli nove ustave, kjer se v celoti negirajo pridobitve in zasluge nas borcev NOV, saj smo prav mi ustvarili možnost suverenosti naše Slovenije; moti nas zato osnutek, ki niti z besedico ne omenja NOB, katere smo uživali polnih 45 let po vojni.

Zato se obračamo na Vas, kot nekdanjega borca NOV in sedanjega predsednika slovenske skupščine ter predsednika ustavne komisije, da s svojim vplivom in odločno besedo dosežete, da bo nova ustava upoštevala sledeče:

1. Pojem »svetosti« in pojem, ki bi bil odraz svobodnih odločitev slehernega slovenskega državljanca, ker se preveč spominja na vsiljevanje enostranskih svetovno-nazorskih idej in zato ta izraz odločno odklanjamo.

2. Res je, da NOB ni bila edini začetek uveljavljanja ideje o nacionalni in državni suverenosti naše Slovenije; to so bile že ideje marčne revolucije 1848 leta, misli in literatura dela Prešerna in Cankarja ter tudi veliko dejanje prvega slovenskega generala Maistra leta 1918, toda prvi začetek državnosti in nacionalne svobode pa je le bil ustanovni predstavek OF slovenskega naroda aprila 1941, še posebej pa Zbor odposlancev v Kočevju oktobra 1943. Zato zahtevamo, da se v novi ustavi to tudi jasno opredeli, sicer bomo vsi mi borci (živi in tisoče mrtvih) smatrali, da je bila naša borba na strani svobodoljubnih narodov sveta zaman in da bodo tisoči mrtvih v gozdovih, streliščih in taboriščih vrženi v pozabo in bodo njihove kosti pomešane s kostmi slovenskih izdajalcev.

3. Nikdar nismo hoteli borci NOV imeti kakršnihkoli privilegijev, še najmanj pa takih, kakršnih nismo zaslužili. Vse socialno-zdravstvene in pokojninske olajšave so nam kot vsem protifašističnim borcem vsega sveta, dale prejšnje oblasti zato, ker so se zavedale, da vse žrtve, odrekovanje in posledice, ki so pri nas borci nastale, nujno narekujejo nekatere ugodnosti. In sedaj naj nam nova Slovenija vse to vzame? Ali bomo edina država v Evropi, v katero tako »rinemo«, ki bo pozabila na soustvarjalce demokratične družbe? Zato pričakujemo, da se nam ne bo odvzela niti ena sama pravica, ki smo si jo v preteklosti pridobili kot protifašistični borci in apeliramo na Vas, da se kot nekdanji borec NOV in član naše borčevske organizacije za to odločno zavzamete in ne dovolite, da se »pljuje« po nas borci in to ste tudi Vi, kajne?

4. Želeli bi dati svoje pripombe glede spreminjanja slovenske zastave in grba. Zakaj je sploh potrebno razmišljati o eliminiranju peterokrake zvezde? Saj vsak v svetu ve, da ta ne pomeni »boljševizma« pač pa svobodo (imajo jo Italijani, Američani itd.). Pod to zvezdo smo se borili med NOB, predstavljala pa je pri fašistih »zli duh«. Pustijo naj vendar ta simbol svobode v miru, saj ga je večina Slovencev »častila« kot simbol zmage nad fašizmom, kot simbol demokracije in miru.

5. Ustava, ki vseh teh naših drobnih zahtev ne bo upoštevala in tudi vsebovala, ni in ne bo naša ustava ter se zato borci NOV nikdar ne bomo opredelili in jo kot tako spoznali za svojo. Nismo preveč številni, smo pa lahko v ponos slovenskemu narodu, zato je prav, da se nas upošteva.

Zaključujemo to naše pismo in Vas pozdravljamo s partizanskim »Zdravo«.

Borci KO ZB dr. Petra Držaja
Ljubljana-Šiška

Kaj so rekli borci o novi slovenski ustavi?

V minulih dneh so se po Sloveniji zvrstila posvetovanja, na katerih so člani ZZZB NOV Slovenije spregovorili o osnutku nove slovenske ustave. Za »pokušino« objavljamo poročilo o posvetovanju v Mariboru in Posavju.

Maribor:

Na razširjeni seji občinskega odbora ZZZB NOV Maribor so obravnavali osnutek ustave republike Slovenije in v zvezi s tem oblikovali tudi nekatera stališča in predloge. Predsednik pravne komisije pri OO ZB Maribor Albin Šifer je posredoval ugotovitve, do katerih je prišla komisija po poprejšnjem pogovoru s predstavniki krajevnih organizacij ZB. Govoreč o preambuli je dejal, da je njeno besedilo pravno neobvezno in da bi preambulo lahko črtali. V kolikor pa se ta predlog ne sprejme, pa naj izpade iz besedila »svetost življenja« in se naj doda variantni dodatek o tem, da se ob spoštovanju naše dediščine dodajo besede »in narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda.« Po mnenju borcev »svetost življenja« pravno ni definirana, medtem ko je NOB zanesljivo eden od mejnikov zgodovine novejšega slovenskega naroda, v katerem je bila izpričana ideja po samostojnosti in suverenosti slovenskega naroda. K členu 48 bi morali dodati novi člen 49 a, po katerem naj republika Slovenije zagotavlja socialno varnost državljanom, ki zaradi starosti in trajne invalidnosti niso sposobni za delo. Tudi v državnem zboru je z ustreznim volilnim zakonom treba zagotoviti ustrezno regionalno zastopnost po merilu števila prebivalcev. Z ustavo je treba določiti tudi nezdružljivost funkcije poslanca z drugimi funkcijami. Ustavna koncepcija je ločitev zakonodajnih, izvršnih in sodnih organov.

Zato ni združljiva funkcija poslanca s članom vlade, saj bi v tem primeru poslanec bil pobudnik za sprejetje zakona, katerega bi potem sam izvrševal in nadziral njegovo izvajanje. Položaj predsednika državnega zbora je funkcija, za katero

mora imeti predsednik kvalificirano večino državnega zbora. Politično ni sprejemljivo, da bi manjšina celo 16 poslancev podprla kandidaturu predsednika. Tudi položaj predsednika bo avtoritativnejši, v kolikor bo imel podporo kvalificirane večine poslancev.

V zvezi z referendumom je v osnutku predvideno, da bi bil sprejet, če je zanj glasovala večina volilcev od tistih, ki so glasovali. Praktično pa to lahko pomeni, da bi referendumska odločitev po dikciji osnutka bila sprejeta, če zanjo glasuje manj kot 10 odstotkov vpisanih volilcev, kar pa zanesljivo ne more biti narodova odločitev. Predvideni državni svet je treba opustiti, tako pri varianti enodromnega ali dvodromnega državnega zbora. Mandatna doba predsednika republika naj traja pet let in se naj zato variantna črta. V razdelku »sodstvo« manjkajo določbe o posebnih oz. specialnih sodiščih (v osnutku je že institucionalizirano računsko sodišče). Manjkajo določbe o vojaškem sodišču, katerega obstoj ob lastni vojski je nujno potreben. V razmislek dajejo rešitev, ki velja v ZRN, da vojaška sodišča sodijo samo v kazenskem postopku med vojno in da so podrejena ministrstvu za pravosodje. Za sprejetje in spremembo ustave predvideni referendum je pravno vprašljiv. Z referendumom se lahko odloča le o konkretnih vprašanjih, na katera se lahko odgovori z da ali ne.

Ustava, ki vsebuje več kot 150 členov, od katerih je vsak pomemben in vsak vprašanje zase, pa bi težko bila podvržena referendumski odločitvi vseh volilcev. To izhaja tudi iz samega besedila osnutka, saj se avtorji zadovoljujejo z navadno večino oz. »z večino volilcev, ki so oddali veljavne glasovnice«

(lahko bi se zgodilo, da bi ob takih določbah glasovalo samo 30 odstotkov volilcev, od tega pa 16 odstotkov podprlo predlog). Za referendumom je potrebna kvalificirana večina vseh volilcev, saj samo v tem primeru lahko govorimo o večinski potrditvi. Ker je Cerkev ločena od države, tudi ni nobene potrebe, da bi predpisovali pravila obnašanja verskim skupnostim. Izhajati treba namreč iz stališča, da vse, kar ni izrecno prepovedano, je dovoljeno.

V razpravi je Milan Zorec predlagal, naj bi na slovenski zastavi kot simbol slovenstva predvideli Triglav, ker nekateri v sedanjih razpravi nasprotujejo zvezdi kot dosedanjemu simbolu na slovenski zastavi. Na zboru mariborskih borcev je Tone Kropušek, podpredsednik mariborske borčevske organizacije, prečital izjavo slovenskih borcev o aktualnih političnih in gospodarskih dogajanjih pri nas, ki so jo borci potrdili s ploskanjem.

M. K.

Posavje:

V Krškem je bil zbor borcev predstavnikov borčevske organizacije vseh treh organizacij Posavja, Brežice, Krško in Sevnica. Zbora se je udeležilo 120 članov občinskih konferenc. Sodelovali pa so člana predsedstva republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije Tilka Blaha in Tone Gošnik, in gospod Danilo Sitar, predsednik komiteja za družbene dejavnosti in član SO Krško.

Zbor je bil sklican predvsem zaradi razprave o predlogih in pripombah k osnutku ustave republike Slovenije in zavze-manja stališč do aktualnih političnih dogajanj. V živahni umirjeni in strni razpravi vendar vsebinsko bogati je zbor podprl vsa stališča republiškega odbora glede pripomb na osnutek ustave. Podprl je osnovne opredelitve osnutka in izrazil pripravljenost za sodelovanje v razpravi o njenem dokončnem oblikovanju. Soglas-

no je ugotovil, da osnutek ne zagotavlja nujne ustavne podlage za urejanje položaja borcev in žrtev fašističnega preganjanja. Izrazil je tudi zahtevo, da se opredeli odgovornost države za spominjska obeležja in grobove borcev NOV, doma in na tujem.

Razprava je pokazala vso globino doživljanja sodobnih, predvsem političnih delitev znotraj Jugoslavije, pa tudi spoznanja, da ne smemo dovoliti podiranja mostov, ki nas vežejo na ostale narode, s katerimi smo zgodovinsko in ekonomsko vezani ob življenju na istem geografskem prostoru, prav tako je bila jasno izražena misel, da kakršna-koli povezanost v bodočnosti ne sme biti na škodo popolne suverenosti slovenske države.

Razprava je pokazala odklonilen odnos do ponovnih delitev med dvojno sprtima stranema, ki jih je ponesrečen poiskus »sprave« marsikje ponovno oživel. Temu so botrovali mnogi poskusi neargumentiranega in ne dovolj raziskanega povojnega dogajanja in po drugi strani negiranja pomena NOB in vsega povojnega pozitivnega razvoja.

Glede konfliktnih odnosov med vojaškim vrhom in našo vlado je razprava naglašeno pokazala na vso zaskrbljenost, ki nas ob tem preveča in opozorila na nujnost strpnega in nestranskarskega reševanja tako občutljivih in lahko tudi usodnih vprašanj.

Na zboru je poudarjena želja borcev, da v prihodnjem letu vlada zagotovi potrebne pogoje za dostojno počastitev 50-letnice začetka boja slovenskega naroda na strani antifašistične koalicije za preživetje in ohranitev svobode. Če tega boja ne bi zmagovito izbojevali, tega naroda ne bi bilo več.

Ob zaključju je zbor toplo pozdravil besede gospoda Danila Siterja, ki je udeležence pozdravil in pozitivno komentiral vsebino zbora in pripravlenost na ustvarjalno sodelovanje.

Medobčinski svet ZZZB NOV Posavje

Pohod na Triglav buri duhove

Pohod na Triglav katerega ideja je pred petimi leti ali celo več vznikla med borci Prešernove brigade, je bila in je zelo zahtevna reč, pa naj gledamo z organizacijske ali izvedbene plati. Zaradi skrbnih priprav in izvedbe se v petih letih pohodov na Triglav ni zgodila nobena nesreča, čeprav so udeleženci izpostavljeni veliko večjim psihičnim in fizičnim naporom od tistih, kot so vzponi na Porezen, Snežnik ali Stol. Pred samim prvim pohodom, katerega se je udeležilo okoli 180 borcev, so posamezniki namenili nosilec te prireditve nekaj pikrih, med drugim tudi to, naj seboj vzamejo še nekaj krst, v katere bodo spravili ponesrečene, toda organizacijski odbor, krst ni nosil ne gor niti dol, zgodilo pa se tudi ni nič, čeprav je bila povprečna starost pohodnikov 60 do 65 let. In tako vse do letošnjega petega spomin-

skega pohoda ni bilo poškodb, razen utrujenosti in nekaj manjših slabosti, ki pa so prisotne tudi pri manj zahtevnih pohodih. Seveda bi bili krivični, če bi trdili, da zato ima zasluge le organizacijski odbor. Enako zahvalo zaslužijo pripadniki JLA iz Kranja in Bohinjske Bele s posadkami helikopterjev, člani Gorske reševalne službe in zdravniki, ki so pravtako skrbeli za varnost in nenazadnje disciplini samih udeležencev pohoda.

Vse dosedanje spominske pohode borcev in mladih na Triglav so organizirale podtriglavske občine: Radovljica, Jesenice in Tolmin. Predstavniki omenjenih občin so podpisali tudi »sporazum« s katerim se obvezujejo, da bodo nadaljevali s tradicijo. In ker je v zadnjem času kar v modi, da je treba izničiti vse kar je bilo v minulih letih izvedenega, zakaj bi bil tudi

pohod na Triglav izjema? Tako so najbrž tudi mislili veljaki tolminske občine, ki so se, po pisanju Katje Roš (Delo, 11. oktobra 1990) odrekli nadaljnjemu sodelovanju pri izvedbi spominskih pohodov na Triglav.

Kot dolgoletni planinec, udeležencev številnih pohodov pa tudi vseh petih na Triglav (nisem pa borec NOV ker sem se žal pozneje rodil) sem dolžan, da odgovorim na to pisanje, zlasti na trditve »odbornika« v družbenopolitičnem zboru te občine, ki pravi, da so ti spominski pohodi skregani s planinsko etiko. Morda v nekem smislu zaradi množičnosti. Ta odbornik pa ne ve, ali noče vedeti, da je vsaj polovica teh pohodnikov srčnih planincev, da je vseveč mladih med njimi in to prav iz Tolmina, da ti pohodniki niso nikakršna razbijaška horda v planinah, ki za seboj pušča sleđove razbi-

jaštva in kupe odpadkov in da so to planinci-ljudje, ki jih planine združujejo, enak odnos pa imajo tudi do narave.

Če tolminska občina ne želi sodelovati, pohodi bodo kljub temu, kajti tega nobeden »odbornik« ne bo onemogočil. Še več. Kako to da se takšni ne oglašajo tudi takrat, ko vsako leto okoli sto smetarjev pobira s pobočij triglavskega narodnega parka smeti, ki jih niso odvrgli udeleženci spominskega pohoda na Triglav, kako to, da se odbornik ni oglašil takrat ko so se razpiti gasilci z lestvijo junačili na vrhu Triglava in nenazadnje, nič jih ne moti pohod stoterih žensk na Triglav o katerem bi se tudi dalo pisati... »Sedli naj bi za skupno mizo in se pogovarjali o skupnih problemih krajev ob vznožju Triglava. Morda ste mislili na kraje na območju Triglavskega narodnega parka. Za te zadeve pa vemo

kdo je dolžan skrbeti, planinci pa nismo krivi če, želimo, odgovorni za Triglavski narodni park dolino Tamarja samovoljno odstopijo kanadskim ali ameriškim filmarjem, denar namenjen za odškodnino pa gre svojo pot... Ne glede na to ali bo Tolmin prihodnje leto ali čez dve še sodeloval ali ne, pohodi na Triglav bodo še, čeprav z novo obliko in tudi vsebino. Tako je tudi sklenjeno na zadnji seji organizacijskega odbora

katerega člani so ponovno pristali na željo ostalih občin, da z delom kljub temu nadaljujejo in že zdaj pričnejo z nekaterimi aktivnostmi v zvezi 6. pohoda na Triglav prihodnje leto. Na seji organizacijskega odbora, na kateri so tudi izročili priznanja najzaslužnejšim za pripravo dosedanjih pohodov, smo slišali za nekaj novih pa tudi zanimivih pobud, vendar o tem kdaj drugič.

Jože Čurin

Ohraniti priznanje mestu heroju

ZZB NOV se bo morala bolj dejavno vključiti v razpravo o sedanjih zgodovinskih dilemah, ko se odloča o narodovi prihodnosti, ustavi, referendumu – o samostojnosti Republike Slovenije.

Na pobudo medvojnega aktiva OF in komisije za informiranje pri občinskem odboru ZZB NOV Ljubljana-Center, so pred kratkim pripravili pogovor, na katerem so razpravljali o aktualnih družbeno-političnih vprašanjih. Po obravnavi pripravljenega pisma, s katerim se je želela organizacija opredeliti do aktualnih polemik o obdobju NOB, so sprejeli stališča, v katerih poudarjajo, da mora biti v sedanjem času demokratičnih polemik in razprav organizacija ZZB NOV bolj prisotna, in da bo morala začeti delati na bolj ustvarjalen način.

Sprava, ki je, kot vse kaže, samo sprava z mrtvimi, ne more postati rehabilitacija kvizlinštva in domobranstva in s tem alibi za izdajstvo. Hkrati pa pomenijo pobjoi domobrancelv in krivične sodne obsodbe nedopustno in zločinsko dejanje. Ljubljana naj nastopi skupaj in ne po občinah, pri čemer naj se opredeljuje do njenih posebnosti in konkretnjših pojavov. Nekatere pojave registriramo v Ljubljani počasi in prepozno, ohraniti moramo priznanje mesta heroja tudi v javnosti in vsa spominska obeležja NOB v njej.

Za Slovenijo je leta 1941. nedvomno pomenil največje zlo fašizem in njegovo genocidno obnašanje. Našo usodo kaže vidneje povezovati in primerjati s splošno evropsko problematiko. Kot je znano so nemške SS vojaške formacije na nürnberškem procesu proglasile za zločinske, s tem pa tudi njihove sodelavce domobrancelv. Zaradi tega je treba natančneje spoznati in obravnavati kvizlinštva v Evropi in kaj se je zgodilo z njimi takoj po končani vojni. Podatke o tem bo koristno prikazati naši javnosti. Prav tako ugotavljajo, da nimajo temeljitejše strokovne obdelave o tem, kaj je bil in kakšne sile je predstavljal fašizem v Sloveniji. Ni se nam treba bati dokumentov o NOB, zato mora pravosodje braniti zgodovinsko resnico, ker doživljamo namreč fašistično razlago številnih besed in dogodkov.

Dejstva kažejo, da moramo biti pozorni tudi do vseh vrst šolskih programov, kjer so vidne tendence po drugačnem interpretiranju osvobodilnega boja, s čimer je NOB v zgodovinskih prikazih resno ogrožena. Zaradi tega se je borčevska organizacija, kot je povedano na seji, dolžna v sedanjih trenutkih kar najbolj neposredno soočiti z tem, pa tudi z materialno platjo življenja borcev, njihovim socialnim položajem, kot so pokojnine, zdravstveno varstvo itd. Narejena bo nepopravljiva škoda, če ne bo vsaj pri Republiškem odboru ZZB NOV delala strokovna skupina zgodovinarjev, ki bo s tehtnimi podatki pomagala postavljati stvari na pravo mesto.

Čas nam narekuje, da se bo ZZB NOV morala živo in bolj dejavno vključiti v razpravo o sedanjih zgodovinskih dilemah, ko se odloča o narodovi prihodnosti, ustavi, referendumu in s tem o samostojnosti Republike Slovenije. Z lastnim programom in drugačnim načinom dela bomo mogli preseči sedanji zavračajoči odnos mlajših generacij do generacije, ki je bila aktivna udeleženka osvobodilnega boja, so poudarili na koncu pogovora.

Svetislav Nikolić

Srečanje z upokojenci in borci v Ljutomeru

V začetku oktobra so se moravški upokojenci in borci odpeljali v Ljutomer na prvo tovrstno srečanje z upokojenci in borci. V Ljutomeru jih je sprejel predsednik DU Mirko Lebanč in jim predstavil delovanje njihovega društva. Nato so si ogledali razstavo lončarskih izdelkov upokojenega lončarja Karleka Žumana, galerijo Antona Trstenjaka, muzej NOB in prvega slovenskega tabora od 1886. leta naprej. V termalnem kopališču v Banovcih so se okrepčali. Nato so se odpeljali do Verbanjščkovga mlina v Veržetu, kjer so kupili ajdovo in belo moko, v Boreci pa si ogledali novo oljarno Emila Sušca. Od tu so se po vinski cesti odpeljali v Jeruza-

lem, kjer so jim Ljutomerčani pripravili kulturni program. Tudi moravški upokojenci so se vključili v program: nastopila je recitatorka Francka

Kosmač in pevski zbor. V poznih popoldanskih urah so se poslovili z eno samo željo, da so taka srečanja koristna in s povabilom nasvidenje naslednje leto v Moravčah.

Tekst in foto:
Jože Novak

Kako motivirati člane?

V naši organizaciji smo letos skušali program in načrt usposabljanja posodobiti in približati našim članom.

Dolgoletna monotonost v izvajanju usposabljanja RVS je povzročila določeno zasičenost, oziroma padec motiviranosti za usposabljanje. Prav motivacija pa je osnovno gibalno vsakega izobraževanja.

OK ZRVS Trbovlje je organizirana v 5 krajevnih organizacijah, ki pa so se pokazale kot ostanek preživelega sistema organiziranja in delovanja naše organizacije. Kljub večkratnim zahtevam po ukinitvi krajevnih organizacij tega nismo realizirali, čeprav se je celotno naše delo odvijalo na nivoju občinske organizacije, kar velja tudi za usposabljanje. Ukinitvev krajevnih organizacij ostaja naloga, ki jo moramo realizirati v čim krajšem času.

Za uspešno delo rezervnega starešine je nujno osnovno znanje, na katerem bo potem sam dograjeval, oziroma nadaljeval izobraževanje. V naši komisiji za usposabljanje (zabili smo se dolgovnega naslova komisije) smo se odločili, da damo poudarek tistim osnovnim znanjem, za katere menimo, da so osnova za vsako dograjevanje in nadaljevanje izobraževanja. Prav tej zahtevi smo prilagodili celoten sistem izobraževanja v letošnjem letu.

Naše starešine smo v preteklem obdobju pozivali na različne oblike usposabljanja s pozivi Oddelka za ljudsko obrambo. Spremenjene razmere v družbi in demokratične spremembe pa so bili glavni vzrok, da smo letos prešli na vabilo-obvestilo. Odstotek udeležbe je sicer malo manjši, vendar pa smo s tem dobili realno oceno stanja pripravljenosti rezervnih starešin za usposabljanje.

Odločili smo se za dve osnovni obliki usposabljanja, in sicer: za teoretično in praktično. Ves teoretičen del usposabljanja gradimo na individualnem delu starešin, katerim dostavimo pregled tem in virov, ki naj jih predelajo. Praktični del usposabljanja pa temelji na pohodih. Letos smo pripravili tri.

Vsak prijavljeni starešina

je prejel startni karton in karton, na katero je vrisal delovne točke. Na njih se je vodja vpisal v startni karton in vpisal oceno (določeno število točk), če se je delovna točka ocenjevala. Po končanem pohodu smo tako lahko izdelali oceno za vsakega starešino.

Na vsakem pohodu smo organizirali tudi družabne prireditve, tako za starešine kot za njihove družinske člane, ki so se udeležili pohoda. Ker je v naši organizaciji aktivnih še

Takšno sodelovanje je lahko vzor tudi ostalim, obenem pa naša želja, da bi se nadaljevalo tudi v prihodnje, saj imamo skupen cilj – optimalno usposobiti naše rezervne starešine.

Pri takšnem načinu dela, pa so se odprli novi problemi, ki jih zaenkrat še nismo rešili. Osnovni problem je, da pride do neenakomerne obremenitve starešin, saj so izredno obremenjeni tisti, ki sodelujejo v pripravi in izvedbi

Na pohodih so se trboveljski rezervni vojaški starešine pomerili tudi v, za njih nenavadni veščini, streljanju z lokom.

precej članov, ki se zaradi starosti in različnih težav ne morejo udeležiti pohoda, smo zanje organizirali prevoz od starta pa do vsake delovne točke.

Takšna organizacija je zahtevala izjemno angažiranje članov naše komisije za usposabljanje in vodstva Občinske konference ZRVS. Seveda pa kljub tako veliki angažiranosti ne bi mogli izvesti te akcije brez pomoči Občinskega štaba TO Trbovlje in angažiranjem določenega dela njegovih starešin. Uspešno delo, ki smo ga začeli, je vsekako odraz odličnega sodelovanja OK ZRVS, OŠTO in Oddelka za ljudsko obrambo v občini Trbovlje.

Jože Čibej

Po 92 letih cesar spet pri nas

»Knjiga francoskega zgodovinarja Jeana-Paula Bleda je v isti sapi življenjepis Franca Jožefa in zgodovina habsburške monarhije v času njegovega življenja in vladanja. Zivo zarisana podoba osamljenega, v spominu kasnejših generacij sivolasnega in utrujenega vladarja, odpira zanimiv in sugestivni pogled v svet, ki ostaja v zgodovinskih orisih avstrijskega cesarstva običajno prikrit: v miselnost in obzorje, čustvovanje in obnašanje, vrednote in nazore avstrijskega državnega vrha, razpetega med tradicijo in zgodovino, med vse glasnejšo zahtevo po spreminjanju in modernizaciji in lastne ambicije in slabosti.«

S temi besedami je ugledni slovenski zgodovinar dr. Peter Vodopivec pospremil najnovejšo izdajo slovenskega prevoda dela francoskega avtorja Jeana-Paula Bleda – biografije Franca Jožefa, ki jo je bil »68 let naš cesar«, ki jo je pred kratkim izdala Mladinska knjiga. V borih štirinajstih dneh je bila knjiga tako rekoč popolnoma razprodana. Tudi to nekaj pove.

Ali je še vedno uganka, kaj pomeni Slovencem ali kaj jim je pomenil »naš presvitli kajzer«, ostaja seveda še v naprej vprašanje. Toda, kot že omenjeno, prodanih 3500 izvodov je dokaz zase, in nobena dvoma ni, da je zanimanje za cesarja, takega ali dru-

gačnega, prav gotovo veliko (seveda upošteva veliko majhnost slovenskega knjižnega trga).

O biografiji »sivolasega in brkatega cesarja« je na priložnostni novinarski konferenci spregovoril poleg zgodovinarja dr. Petra Vodopivca tudi dr. Vasilij Melik.

Ne gre samo za življenjepis, meni dr. Vodopivec, temveč za biografijo in zgodovino 70-letne vladavine cesarja, ki je v primerjavi s svojimi sodobniki dosegel po dolžini vladanja neomajen »rekord«. Ob bok se mu lahko postavi edinole angleška kraljica Viktorija, ki je nad svojimi podložniki »držala roko« nekaj dlje.

»Brez dvoma sem bil poslednji monarh stare šole«, je dejal sam cesar v pogovoru s Theodorom Rooseveltom. Samokritika je prav gotovo na mestu, a vendar, izhajajoč iz današnjega položaja, lahko rečemo, da je knjiga, ki je pravkar izšla oziroma prevod s triletno zamudo vendarle dobrodošla noviteta za slovensko bralstvo občestvo. Delo namreč prinaša zanimivo novost po 92 letih, odkar je izšla prva knjiga na Slovenskem, ki jo je pod naslovom »Naš cesar« v Mohorjevi družbi (ob 50-letnici monarhove vladavine) spisal Josip Apih.

Gre za kritičen in stvaren opis habsburške monarhije,

za opis njenih notranjih nasprotij in vzrokov za propad, meni dr. Vodopivec, medtem ko je dr. Vasilij Melik mnenja, da knjiga predstavlja »dobro pot« med zgodovino monarhije in osebnostjo Franca Jožefa. Ob tem velja omeniti, kar je povedal dr. Melik, da je Ljubljana dolgo časa imela tudi spomenik cesarju, in sicer pred današnjo sodnijsko palačo na Miklošičevi cesti, le da je glavo spomenika kasneje »zamenjala« glava svetovno znanega slavista Franca Miklošiča.

Povejmo še to, kar pravi prevajalec Bledovega dela Stane Ivanc, da je bil Franc Jožef vladar, ki je prišel na prestol s »konji in kočijo, ko pa je odhajal, je bil že čas telefona, avtomobila, železnice in letal«.

In kaj pravi knjiga sama? Razdeljena je na 13 poglavij, katerih vsako zase govori o mladosti cesarja, o Avstriji pred revolucijo, o prihodu na prestol, o obnovi monarhične oblasti, o novem absolutizmu, o času sprememb, vladarjevih delovnih dneh, vrhuncu vladavine, naraščanju nevarnosti in o Sarajevu ter balkanskih viharah. Na koncu pa teče beseda o prvih cesarjevih neuspehih, odprtju »tretje fronte«, izboljšanju v letu 1915, zadnjih preizkušnjah in kajzerjevi smrti.

Knjiga je opremljena s sklepno besedo, kronologi-

jo, bibliografijo, risbo habsburško-lotarinške dinastije in imenskim kazalom, kar zna biti za nas še zlasti zanimivo. Posebej pa velja omeniti slikovno gradivo, ki je delno preneseno iz izvornika, delno pa je knjiga opremljena s fotografijami, ki marsikaj povedo o dogodkih na slovenskih tleh.

Naj spomnimo še na besede avtorja samega: »Ne glede na obračun po vladavini je Franc Jožef poleg Marije Terezije še vedno najbolj priljubljen avstrijski vladar. Mit, ki se je oblikoval okoli njegove osebnosti, se je pojavil, ko je bil še živ, obdržal pa se je do današnjih dni. Hranil ga je kolektivni spomin, bogatila ga je umetniška ustvarjalnost«, pravi Jean-Paul Bled, mlad francoski zgodovinar, ki je pred osmimi leti doktoriral s temo o avstrijskem konzervativizmu v drugi polovici 19. stoletja in je profesor novejših zgodovine na univerzi Roberta Schumanna v Strassbourgu. Avtor meni, da ima usoda Franca Jožefa tragično razsežnost. Njegov ugled je namreč povezoval 50 milijonov podložnikov, enajst narodov, zbranih pod vladavino Habsburžanov, ki pa so jih prevzemale tudi nasprotni težnje

in so nanje vplivale tudi sredobežne sile.

Zgodovina lahko vedno izbira med več potmi, sklepa Jean-Paul Bled, dodajajoč, da se je v tem spopadu vendarle izpolnila usoda monarhije. V marsičem je mogoče Franc Jožefovo politiko razlagati s »presunljivim spoznanjem, kako ranljivo je njegovo cesarstvo. Toda v tem boj-

nem metežu so se tudi pri pravljali pretresi, ki so pote korenito spremenili podoto Evrope, drame, katere posledice se še niso razblinile. Kakor koli že, knjiga prav gotovo zbuja, če drugega ne vsaj novo zanimanje za preteklo zgodovino in vprašanja usodnih sil za našo zgodovino.

Katarina Nova

Nov kulturnozgodovinski vodnik

Novo mesto skozi čas

Letos, ko Dolenjski muzej praznuje svojo 30-letnico delovanja (1950–1990), smo se odločili da ta jubilej delavno obeležimo z izdajo knjige Novo mesto skozi čas – kulturnozgodovinski vodnik. To delo ni zgolj ponatis prejšnjega kulturnozgodovinskega vodnika po Novem mestu, ki ga je muzej izdal leta 1976, saj so avtorji vse tekste precej popravili in dopolnili. Poleg tega pa smo dodali še poglavja o povojnem razvoju mesta in izbrani bibliografiji o mestu. Izpuščena so poglavja o zgodovini in dejavnosti Dolenjskega muzeja.

Publikacija Novo mesto skozi čas se začne s prepisom in prevodom dela privilegija iz leta 1365, ko je Rudolf IV. Habsburški podelil na novo ustanovljeni mestni naselbini ob reki Krki v Slovenski marki posebne pravice in postave ter s portretom Rudolfa IV. Vsebinska knjiga je nato razdeljena na devet poglavij: Novo mesto danes (Ludvik Tončič), Arheološka preteklost Novega mesta (Tone Knez), Iz preteklih stoletij Novega mesta (Janko Jarc), Iz novejših zgodovine Novega mesta (Anton Štampohar), Novo mesto po osvoboditvi (Ludvik Tončič), Sprehod po mestu (Jovo Grobovšek, Jože Mlinarič), Pomniki revolucionarni preteklosti v Novem mestu (Anton Štampohar), Kronika Novega mesta (Ludvik Tončič) Izbrana bibliografija o Novem mestu (Ivana Tanko).

V poglavju Novo mesto danes bo bralec dobil osnovne informacije o mestu, poleg tega pa še statistične podatke tako za mesto samo kot tudi za občino Novo mesto. V naslednjih štirih poglavjih je predstavljena zgodovina mesta od arheološke preteklosti do danes.

Zgodovinskemu delu pa

sledi poglavje Sprehod po mestu, ki bralec omogoča, da se seznani z vso pomembno kulturno dediščino v mestu. Tu je predstavljeno staro mestno jedro, mestno obzidje, kapiteljska cerkev, proštija, frančiškanska cerkev in samostan, stara gimnazija, Glavni trg, Novomeški Breg, Muzejska ulica, Trg Borisa Kidriča, Prešernov trg, Novi trg in Študijska knjižnica Mirana Jarca. V poglavju Pomniki revolucionarni preteklosti Novega mesta pa je predstavljeno nad 50 spomenikov, kipov in spominskih plošč po območjih krajevnih skupnosti. Pri vsaki krajevni skupnosti pa je predstavljen še njen praznik. V Kroniki mesta so na kratko zabeleženi pomembnejši dogodki v zgodovini mesta od leta 1365 do leta 1990. V poglavju Izbrana bibliografija Novega mesta

pa je še serija črno-belih fotografij, katerih podpisi prav tako prevedeni v omenjeno tujo jezika. Fotografije so izbrane in razporejene tako, da se bralec lahko tudi preko njih seznani z zgodovino mesta, ki je n. pr. pred drugo svetovno vojno imelo svoj mestni park in kopalnice na Loki, danes pa tega ni več niti sledov. V fotografije so iz fototeke Dolenjskega muzeja, originala pa poleg muzeja hranijo Arhiv Republike Slovenije, Študijska knjižnica Mirana Jarca v Novem mestu. Publikacija pa se zaključuje z abecednim kazalom osebnih imen.

Knjigo bomo lahko uporabljali kot vodnik, učbeni strokovno literaturo ali plemenito darilo. Prepričani smo, da bo zapolnila nastalo vrzel v domoznanski literat

pa je narejen izbor pomembnejše bibliografije o mestu. To so predvsem samostojne publikacije in pa članki objavljeni v strokovnem časopisu.

Za vsebinskim delom publikacije sledijo še prevodi povzetkov v nemškem in francoskem jeziku. Na koncu

ri in našla mesto v vseh knjižnicah, javnih ustanovah, v djetjih in šolah. Prav tako tudi, da bo omogočila vsakomur, ki se bo lotil branja, da najde iskanja podatkov, govore na zastavljena vprašanja, mnogim pa bo lahko tudi napotilo za nadaljnji poglobljen študij.

Zdenko Pič

**Podjetje za PTT
promet Koper
n. sol. o.**

**Azienda PTT
Capodistria
n. sol. o.**

**Poštni predal 146 – teleks
34213 – telefon 33-112**

Korl Štrifot

Po daljši bolezni je v začetku julija umrl Korl Štrifot, dolgoletni član ZK, ZB in SZDL pri KS Cajnarje Žilce. Rodil se je leta 1912 v vasi Ponikva. Leta 1939 je bil vpoklican v vojsko. Napad na Jugoslavijo je dočkal v Makedoniji. Bil je zajet in odpeljan na prisilno delo v Nemčijo. Nato je bil zaprt po raznih taboriščih v Italiji, Švici in Nemčiji. Po vojni se je vrnil domov in se takoj vključil v obnovo domovine. Nato se je zaposlil pri GG Postojna v obratu Čerknica, kjer je delal kot logar vse do upokojitve. Pokopan je pri Sv. Vidu v Žilcch.

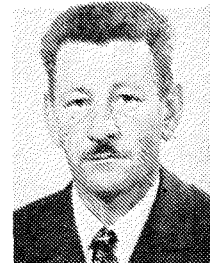
Jože Klinar

Aprila smo se na Planini pod Golico poslovili od Jožeta Klinarja rojenega leta 1923. Bil je soustanovitelj 1. brigade NOV v Sovjetski zvezi. V enoti vezistov je sodeloval na Sremski fronti. Po vojni je prevzel doma hribovito kmetijo in jo med prvimi preusmeril v kmečki turizem. Prejel je več vojnih in mirnodobskih odlikovanj.

Marija Šorli

Pred dnevom mrtvih smo se na tolminskem pokopališču poslovili od Marije Šorli, rojene leta 1900 na Mostu na Soči. Leta 1935 se je družina preselila v Tolmin, kjer sta si z možem uredila čevljarstvo in trgovino. Šorlijeva družina je med prvimi začela delati za OF. V njihovi hiši je bil februarja 1942. ustanovljen odbor OF za Tolmin, v katerem je bil mož tajnik. Tudi materialno sta pomagala OF, zato so moža spomladi 1943 aretirali Italijani, naslednje leto pa so ga Nemci odpeljali v Mauthausen, kjer je oktobra 1944 umrl. Marija je v tem času in kasneje preživljala hude čase. Pogumno je prenašala vse težave in skrbela za vzgojo in šolanje otrok.

Peter Praper

Član krajevne organizacije ZB Leše. Peter Praper, rojen leta 1926 v Mežici, je umrl konec junija. Bil je bорец Koroškega odreda od leta 1943, marca 1944 je bil na avstrijskem Koroškem ranjen, ujet in zaprt v taboriščih Mauthausen in Dachau. Pokopan je na Prevaljah.

Marija Mitnjak

Julija smo se v Dolu pri Hrastniku poslovili od Marije Mitnjak, rojene v rudarski družini. Voja je krato posegla v družino Mitnjak. Mož in sin sta odšla decembra 1941. leta v 1. revirsko četo, oba sta padla že leta 1942.

Jože Černelič

Rodil se je leta 1923 v Pavlovi vasi pri Piščah ob obronkih Kozjanskega. Nemška okupacija ga je zatekla na domačiji in od vsega začetka so se pri njih oglašali aktivisti NOV, katerim se je tudi sam pridružil. Aprila 1944 se je pridružil borcev Kozjanskega odreda.

Fortunat Hudej

Na Razboru smo se poslovili od enega najstarejšega aktivista Fortunata Hudeja-Cirila. Rojen je bil leta 1902. Na njegovi samotni kmetiji so se zadrževali borci, aktivisti in kurirji, v njeni bližini je bila tudi javka 34. Po vojni je bil aktiven pri raznih delih za obnovo domovine.

Neža Keše

Avgusta smo na dolsko pokopališču spremili na zadnjo pot Nežo Keše iz Hrastnika. Poročila se je z rudarjem in se družila z naprednimi rudarskimi ženami. Bila je članica društva Slovenska družina in z drugimi ženami sodelovala pri rudarskih stankah. Okupator jo je aretiriral in zaprl. Ker ni bilo dokazov jo je izpustil, toda Neža je najprej delala za OF. Leta 1944 je bila ponovno aretirana in zaradi nosečnosti izpuščena. Po porodu je bila tretjič aretirana in odpeljana v Ravensbrück. Najhuje ji je bilo, ker ni vedela, kaj je z njenimi štirimi otroki. Po vojni se je vrnila domov k svojim trem otrokom, najstarejši sin je padel, mož pa je umrl v Dachauu.

Marija Triplat

V Razboru pri Slovenj Gradcu smo se poslovili od aktivistke Marije Triplat, rojene leta 1920. Med NOB je veliko pomagala začasnimi bolnicami, ki je bila v Postavkovem. Bila je tudi obveščevalka, zbirala je hrano in drugo. Po vojni se je vključila v obnovo domovine.

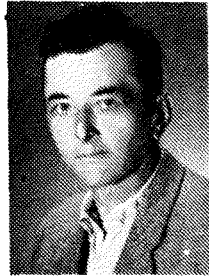
Anton Petrič

Na borovniškem pokopališču smo se poslovili od najstarejšega člana Antona Petriča, rojenega leta 1893 na Dražici pri Borovnici. Izučil se je za tesarja in končal obrtno šolo v Ljubljani. Že prva vojna mu ni prizanesla. Ranjen se je vrnil domov iz Galicije in ostal invalid. Po okupaciji leta 1941 je zbiral orožje in ga izročil prvim partizanom. Italijani so ga dvakrat aretirali, Nemci so ga aretirali in zaprli v Dresden in kasneje v Eriks. odkoder je pobegnil in se prebil do Kranja, kjer je dočkal svobodo. Odlikovan je bil z državnim odlikovanjem in prejel več priznanj.

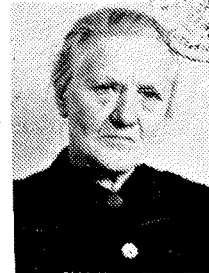
Štefanija Žakelj

Krajani in člani ZB Žiri smo se avgusta poslovili od devetdesetletne Štefanije Žakelj. Imela je šest otrok. V NOB se je vključila skupaj s starejšimi otroci. Aprila 1943 je njen sin-borec Poljanske čete padel, njen dom pa je ostal odprt njegovim soborcem-partizanom. Vojna ji je vzela tudi mlajšega sina.

Anton Debevc

Septembra smo se poslovili od Antona Debevca, rojenega leta 1910 iz Dola pri Borovnici. Leta 1937 je postal član DPD Vzajemnost v Borovnici in nastopal kot igralec v raznih igrah. Ob prihodu okupatorja se je aktivno vključil v NOV. Zaradi tega je bil avgusta 1942 aretiran in odpeljan v Padovo. Po vrnitvi domov se je zaposlil na železnici, a je kmalu moral na prisilno delo na Jesenice od koder je odšel v partizane. Po vojni se je vključil v družbenopolitične organizacije in društva. Za delo med NOV in po njej je bil odlikovan.

Emilija Frank

Krajani in člani ZB Čelje pri Il. Bistrici smo se julija poslovili od Emilije Frank, rojene leta 1899 v Celjah. Se zelo mlada je okusila prvo vojno, med drugo pa se je leta 1942 vključila v NOG in aktivno delala do konca vojne. Bila je članica AFŽ in Rdečega križa.

UMRLI ČLANI ZZZB NOV IZ OBČINE PTUJ

Vodstvo občinske organizacije ZZZB NOV Ptuj sporoča, da so v času od 1. januarja do konca septembra 1990 umrli naslednji člani ZZZB NOV, povezani v sledečih krajevnih organizacijah. (Umrle navajamo po abecednem redu)

Anton BLAŽEK, roj. 26. 7. 1913, Ptujška Gora, Jože CAFUTA, roj. 2. 3. 1913, KS Bratov Reš Ptuj, Borut CARLI, roj. 14. 7. 1914, KS Franc Osojnik Ptuj, Ivanka ČEH, roj. 27. 4. 1904, Trnovska vas, Jože DONAJ, roj. 19. 2. 1910, Gorišnica, Ivanka DUCMAN, roj. 23. 4. 1904, Cirkovce, Alojz FEGUŠ, roj. 4. 6. 1926, Gorišnica, Simon GORUP, roj. 1. 4. 1904, Jelovice-Majšperk, Ignac JUHNER, roj. 9. 7. 1924, Markovci, Vera KACJAN, roj. 28. 4. 1913, Majšperk, Ivan KOZINA, roj. 17. 5. 1927, KS I. Spolenak Ptuj, Janez LESJAK, roj. 1. 6. 1924, Rogoznica, Vlado MARTINKOVIČ, roj. 24. 4. 1925, KS Bratje Reš Ptuj, Friderik MODIC, roj. 17. 7. 1908, Videm pri Ptuj, Jože PETROVIČ, roj. 25. 1. 1908, Cirkulane, Franc RAJH, roj. 4. 10. 1916, KS F. Osojnik Ptuj, Ana RAMŠAK, roj. 10. 6. 1905, Cirkulane, Ignac REBERNAK, roj. 3. 7. 1917, KS B. Zihert Ptuj, Jakob STRASEK, roj. 25. 7. 1910, Ptujška Gora, Bogdan STRUNA, roj. 15. 4. 1921, nosilec Spomenice 1941, KS I. Spolenak Ptuj, Marija SVRŽNJAK, roj. 7. 12. 1911, Rogoznica, Viktor ŠPRAJČ, roj. 28. 7. 1919, Gorišnica, Marija TUŠEK, roj. 10. 9. 1904, KS O. Meglič Ptuj, Jožef VODUŠEK, roj. 7. 8. 1920, KS Bratje Reš Ptuj, Stanko ŽUMBAR, roj. 30. 10. 1918, Markovci, in Štefan ŽUNIC, roj. 2. 8. 1931, KS T. Žnidarič Ptuj.

Krajevna organizacija ZZZB NOV Silvira Tomasini iz Maribora sporoča, da je v letu 1989 umrl član Janko Šeruga, rojen leta 1913, oskrbovanec doma Danice Vogrinec v Mariboru.

Mihael Mirkac

Na Prevaljah smo se borci in krajani Leš poslovili od svojega člana in aktivnega borca NOV Mihaela Mirkaca, rojenega leta 1924 v Razboru pri Slovenj Gradcu. Kot borec NOV se je od avgusta 1944 pa do konca vojne bojeval v zapadno-koroškem odredu.

Obvestilo o uskladitvi invalidskih prejemkov vojaških invalidov po zveznih predpisih in invalidskih prejemkov civilnih invalidov vojne po republiških predpisih od 1. 9. 1990 ter še nekatere druge odredbe, ki določajo višine posameznih prejemkov od 1. 9. 1990.

1. Z odredbo sekretarja Zveznega sekretariata za delo, zdravstvo, vprašanja borcev in socialno politiko se zneski osebnih invalidnine vojaških invalidov, družinske invalidnine in povečane družinske invalidnine, dodatka za postrežbo in tujo pomoč ter ortopedskega dodatka povečajo za 8,6% in veljajo od 1. 9. 1990.

Glede na uskladitev invalidskih prejemkov po predpisih o vojaških invalidih od 1. 9. 1990 so se zvišali tudi invalidski prejemki civilnih invalidov vojne in sicer osebna in družinska invalidnina in dodatek za postrežbo in tujo pomoč.

PREJEMKI VOJAŠKIH INVALIDOV

1) OSEBNA INVALIDNINA: SKUPINA	Mes. zneski od 1. 9. 1990 din
I.	8.282,60
II.	6.002,30
III.	4.541,30
IV.	3.353,70
V.	2.387,80
VI.	1.480,10
VII.	1.077,40
VIII.	482,90
IX.	360,20
X.	243,50

2) DRUŽINSKA INVALIDNINA IN POVEČANA DRUŽINSKA INVALIDNINA

— za enega uživalca družinske invalidnine (drugi odstavek 36. člena zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev)

Mes. zneski od 1. 9. 1990 din
539,20

— za enega uživalca družinske invalidnine, ki to pravico uveljavlja kot družinski član padlega borca (tretji odstavek 36. člena zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev)

2.484,90

— povečana družinska invalidnina (39. člen zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev)

2.875,70

3) DODATEK ZA POSTREŽBO IN TUJO POMOČ

— za prvo stopnjo 8.282,60
— za drugo stopnjo 5.462,50
— za tretjo stopnjo 3.824,10

4) ORTOPEDSKI DODATEK

— za prvo stopnjo 2.396,20
— za drugo stopnjo 1.828,80
— za tretjo stopnjo 1.178,80
— za četrto stopnjo 569,80

Sprejete so še naslednje odredbe, ki določajo višine posameznih prejemkov s področja zveznih predpisov in veljajo od 1. 9. 1990 in sicer:

— Stalni mesečni denarni prejemek po zakonu o temeljnih pravicah odlikovancev z redom narodnega heroja znaša od 1. 9. 1990 981,90 din

5.981,90 din

— Osnova za odmero stalnega mesečnega denarnega prejemka po zakonu o temeljnih pravicah borcev španske narodnoosvobodilne in revolucionarne vojne 1936–1939 znaša od 1. 9. 1990 5.981,90 din

— Osnova za odmero dodatka za borce znaša od 1. 9. 1990 5.981,90 din

PREJEMKI CIVILNIH INVALIDOV VOJNE

Na podlagi zvezne odredbe, ki določa denarne prejemke vojaškim invalidom in je objavljena v Uradnem listu SFRJ, št. 73/90 znašajo denarni prejemki civilnih invalidov vojne od 1. 9. 1990 v naslednjih višinah:

1. OSEBNA INVALIDNINA CIVILNIH INVALIDOV VOJNE SKUPINA

I.
II.
III.
IV.
V.
VI.

Mes. zneski od 1. 9. 1990
4.141,30
3.001,10
2.270,60
1.676,80
1.193,90
740,00

2. OSEBNA INVALIDNINA ŽRTEV FAŠISTIČNEGA NASILJA: SKUPINA

I.
II.
III.
IV.
V.
VI.

Mes. zneski od 1. 9. 1990
5.176,60
3.751,40
2.838,20
2.096,00
1.492,40
925,00

3. CIVILNA INVALIDNINA DRUŽINSKIH ČLANOV CIVILNIH INVALIDOV VOJNE (za enega družinskega člana) po invalidu skupine

I.
II.
III.
IV.
V.
VI.

Mes. zneski od 1. 9. 1990
2.898,90
2.100,80
1.589,40
1.173,80
835,70
518,00

4. CIVILNA INVALIDNINA DRUŽINSKIH ČLANOV ŽFN skupina skupina

I.
II.
III.
IV.
V.
VI.

Mes. zneski od 1. 9. 1990
3.623,60
2.626,00
1.986,70
1.467,20
1.044,70
647,50

6. DODATEK ZA POSTREŽBO IN TUJO POMOČ CIVILNIH INVALIDOV VOJNE

za prvo stopnjo 7.040,20
za drugo stopnjo 4.643,10
za žrtve fašističnega nasilja, ki obdržijo 15 odstotno povečanje dodatka v skladu z določili 12. člena zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o civilnih invalidih vojne (Ur. l. SRS, št. 11/88)

Mes. zneski od 1. 9. 1990
7.040,20
4.643,10
5.339,60

Srečali sta se delegaciji ZZB NOV Slovenije in SKD

Zakaj obstaja možnost, da borci ne pridejo na plebiscit

V okviru pogovorov s stranikami, ki so zastopane v slovenskem parlamentu in drugimi, so se predstavniki ZZB NOV Slovenije konec prejšnjega meseca sestali s predstavniki Slovenskih krščanskih demokratov. V dvehurnem pogovoru sta delegaciji izmenjali mnenja in stališča o večini problemov, ki danes bremenijo našo sedanost. Tako so spregovorili o ustavi, plebiscitu, spravi...

Če se izrazimo z glasbenim žargonom je dajala »intonacijo« vsemu pogovoru izjava predstavnikov borčevske organizacije, da jim s terena posamezni člani in celotne organizacije napovedujejo možnost neudeležbe na plebiscitu, oziroma glasovanje proti odepitvi. Vzrok za to je sedanja gonja proti NOB, njegovim pridobitvam in borbem nasploh. Ta je v borčevskih vrstah povzročila veliko prizadetosti. Borci so prepričani, da je boljše življenje v Jugoslaviji, kot pa da bi v Sloveniji prevzela oblast desničarska diktatura. Stvari so šle že tako daleč, da nekaterim borcem že odkrito grozijo s smrtjo.

Predstavniki borčevske organizacije so opozorili, da bi neudeležba oziroma glasovanje proti ogrozilo izid plebiscita. Poudarili so tudi, da je vodstvo borčevske organizacije pod močnim udarom kritik, češ da je kompromisarsko in kapitulansko. Zato se bojijo, da bo radikalizem v borčevskih vrstah še naraščal, če se gonja ne bo umirila. Predvsem pa je borčevska delegacija – v kateri so bili Ivan Dolničar, Lado Pohar, Bojan Škrk in Marjan Osolnik – poudarila, da borci niso pripravljeni sprejeti krivde za dogodke po vojni. Menili so tudi,

da slovenski narod še ni bil nikoli v svoji zgodovini tako razdvojen kot je danes, napovedana in izpeljana sprava pa je to še poglobila. Pred časom se je borčevska delegacija o spravi ločeno pogovarjala z nadškofo Alojzijem Suštarjem in Spomenko Hribar, vendar se o njej ni nobeden izrazil tako, kot se je zasakala zdaj.

Predstavniki slovenskih krščanskih demokratov (France Miklavčič, Viktor Blažič, Jože Bizjak in Peter Reberc) so izrazili osuplost zaradi možnosti, da bi borci na plebiscitu glasovali proti odepitvi Slovenije. Poudarili so, da se na dan plebiscita volilno telo samo izreče za samostojno Slovenijo. S tem pa še ni bil storjen noben pravi korak k suverenosti. Šele na podlagi plebiscita bosta začeli zakonodajna in izvršna oblast izvajati konkretne korake. Po njihovem mnenju bi bilo zelo narobe, če bi člani borčevske organizacije zaradi sedanjih bolečin nasprotovali prvemu koraku na poti k suverenosti. Borčevski organizaciji so izrekli vse priznanje, da se je v trenutku, ko je Beograd pričakoval nastop »zdravih sil«, postavila na slovenska stališča.

Viktor Blažič in France Miklavčič, oba partizana, sta dejala, da ne gre pozabiti dejstva, da so prizadeta in ranjena generacija. Pri spravi pa je treba vedeti, da do srčne sprave v tej generaciji ne more priti, saj je na obeh straneh preveč ran. Spravo razumeta bolj kot pomiritev. Menita pa, da bi politična emigracija morala izraziti svoje obžalovanje zaradi svojega delovanja med vojno. Prav tako sta menila, da pravna slovesnost v Rogu ni bila najbolj posrečena.

na. Vprašala sta se, zakaj sta katoliška cerkev in država predstavljali nasprotni strani. Menita, da bi bil bolj primeren zakonski akt, ki bi uzakonil pomiritev in ne bi mogli izvajati nobenega preganjanja več, vsakemu človeku pa bi priznali pravico do spomina. Predstavniki krščanskih demokratov so bili tudi mnenja, da ima sedanja gonja proti NOB in borbem nekatere objektivne vzroke, to pa so množični poveljni poboji. Zveza borcev bi veliko prispevala, so dejali, k procesu pomiritve, če bi se javno diferencirala od tistih, ki so vedeli za poboje, ne pa da izjavlja, da je šlo za posamezne izpade. Takšno dejanje lahko po mnenju predstavnikov Slovenskih krščanskih demokratov ohrani NOB čist.

Krščanski demokrati so bili tudi mnenja, da imajo borci prav ko zahtevajo, da morajo biti njihove socialne in zdravstvene pravice zapisane v ustavi. To ni nikakršen privilegij, ampak pravica. Povedali so tudi, da je na javnih razpravah

prisotna težnja, da bi v ustavi na kratko povzeli zgodovinske korenine slovenske državnosti vendar ne bi bilo dobro, če bi se v preambuli pojavil samo NOB. Ta bi moral biti zajet v širšem zgodovinskem kontekstu. Dejali so tudi, da je zveza borcev prava zakladnica zgodovinskega spomina in storiti je treba vse, da bo prišla na dan vsa zgodovinska resnica.

Po besedah predstavnikov slovenskih krščanskih demokratov njihova stranka obsoja različna skrunjenja spomenikov in jih ne podpira. Hkrati pa je zaskrbljena zaradi različnih groženj borcem in borčevskim organizacijam. Zatrtili so, da bo tudi njihova stranka po svojih močeh mirila duhove in strasti. Menili so, da se niso nikoli zavzemali, oziroma zagovarjali stvari, ki bi bile neposredno upirjene proti borcem.

Ob koncu pogovora so predstavniki krščanskih demokratov pozvali borce naj imajo pozitiven odnos do plebiscita.

Bojan Kuntarič

Borčevska organizacija na Hrvaškem

Borci se združujejo

Na Hrvaškem se je v novih družbenih razmerah tudi borčevska organizacija nekako razdelila in se v začetku ni znašla. Med borci je bilo nekaj nesoglasij, potem pa se je kot nevtralna skupina izoblikovala skupina 44 podpisnikov poziva za mir. S tem pozivom so spodbudili razprave o vlogi in nalogah borčevske organizacije in navsezadnje dosegli tudi to, da so vsi prizadeti sedli skupaj in se začeli dogovarjati. Kot kažejo zadnji podatki, ne zmanjka.

Pred dnevi so namreč sedli skupaj predstavniki združenja hrvaških vojni veteranov, organizacije, ki je nastala kot vzporedna organizacija ZZB NOV, podpisniki poziva štiriinštiridesetih za mir in ZZB NOV Hrvaške. Pogovori so bili sicer zaprti za javnost, vendar lahko na podlagi nekaterih podatkov in izjav nekaj le povemo o njih.

Skupnega sestanka v prostorih ZZB NOV Hrvaške se je udeležilo 15 ljudi. Iz združenja hrvaških vojni veteranov so prišli predsednik Ivan Denac, podpredsednika Josip Prevendar in Zvonimir Komarica, tajnik Rikard Pavelić in član Mato Ivanišević. Od štiriinštiridesetih podpisnikov poziva za mir so bili na sestanku Janko Bobetko, dr. Slavko Rukavina in Slobodan Budak ter še dva predstavnika. Iz ZZB NOV Hrvaške pa so prišli Ivica Gretič, Borka Korać, Kemal Buzaljko in Slavko Andrijašević, predsednik Rade Bulat pa se je opravičil, ker je bil bolan.

Prevladal je razum

Vsi skupaj so ugotovili, da se na Hrvaškem na veliko strelja, pobija, da tam rovari Simo Dubajić s teroristi, zato pa se borci čutijo poklicane, da poskušajo zaustaviti nadaljnje spore na nacionalni podlagi. Skupna izhodišča za delovanje so našli v pozivu 44 za mir – podpisali so ga generali, borci in ugledne osebe. Podprli so ga v združenju hrvaških vojni veteranov, pa tudi predstavniki ZZB NOV so bili zdaj zanj.

Nesoglasja

Kljub načelnemu dogovoru o sodelovanju in poenotenju pa obstaja še precej zadev nedorečenih in neusklajenih, zlasti so si nasprotna stališča združenja hrvaških vojni veteranov in ZZB NOV. Zato so imenovali tričlansko komisijo, ki naj bi izdelala za vse udeležence protifašističnega boja sprejemljiv program. Strinjali so se, da bo imel osrednji organ enotne organizacije po sedemnajst predstavnikov iz vseh treh skupin. Dogovorili so se tudi o programu aktivnosti, tako da bi lahko novo organizacijo ustanovili že do sredine prihodnjega lega.

Domobranci

Nesoglasja so se pokazala tudi v zvezi s statusom domobranov v minuli vojni (hrvaških domobranov ne gre zamenjati s slovenskimi domobranci, op. pis.). V združenju hrvaških vojni veteranov predlagajo, naj bi domobranom kot legitimno z naborom zbrani vojski priznali vse pravice iz invalidskega varstva, pa tudi iz socialnega in zdravstvenega zavarovanja, kot jih imajo tudi drugi udeleženci NOB. Predlagajo tudi, naj bi vse ugodnosti, ki gredo borcem, priznali tudi civilnim žrtvam vojne. V ZZB NOV se za zdaj upirajo obema možnostima.

Skupno stališče borcev je bilo, da se mora JLA depolitizirati. Obsodili so tudi ustanavljanje nove, kot so dejali, »vojaške« partije. Zanj so menili, da vnaša nemir in razdor med udeležence NOB. Zavzeli so se še za tesnejše sodelovanje s protifašističnimi organizacijami v državah in regijah članic delovne skupnosti Alpe-Jadran.

Prvi korak k spravi med hrvaškimi borci je bil tako storjen. Zato lahko pričakujemo, da se bodo kmalu tudi dejansko in formalno združili.

R. Z.

Vabilo in obvestilo

Spominska svečanost ob 47. obletnici boja 3. bataljona Prešernove brigade bo v soboto, 15. decembra 1990 ob 11. uri na Goreljku na Pokljuki. Vabljeni borci, aktivisti in svojci padlih. Še posebej vabljeni svojci padlih z Unca, Planine in Logatca. Redni avtobus pelje z Bleda na Pokljuko ob 8.20 uri.

Odbor skupnosti borcev Prešernove brigade

Ljubljanski sekciji borcev in aktivistov BBO in pripadnikov odreda za Slovensko Primorje. Trst in Istro, obveščata članstvo, da tradicionalna srečanja nadaljujemo vsak prvi četrtek v mesecu v Domu JLA v Ljubljani z začetkom ob 17. uri. Na srečanja vabimo tudi druge borce in aktiviste NOB 30. in 31. divizije 9. korpusa.

Odbori ljubljanskih sekcij BBO in Odreda JLA za SPTI

Vabilo na poključke partizanske smučine

Kot smo že najavili v zadnji številki TV-15, bodo v počastitev spomina na zmago Mrtvega bataljona na Pokljuki v soboto, 15. decembra 1990, takoj po slovesnosti, ki bo ob 11. uri pri spomeniku, še spominski teki na smučeh Po smučinah partizanske Pokljuke za borce in člane ZB. Po tekih borcev bo še odprti spominski tek za medalje Skupnosti borcev VII. SNOUB Franceta Prešerna.

Prijave bo organizator sprejemal v soboto, 15. 12. 1990 med 10. in 11. uro v Sport hotelu (kavarna). Vabimo borce-tekače, da se spominskega teka udeležijo v čim večjem številu. Snežne razmere na Pokljuki so ugodne.

Za organizatorja: Franc Šmit

Tekaški smučarski trening na Pokljuki

Letošnja zima bo snežna. Pripravljalni odbori so že pripravili koledarje smučarskih prireditvev. Poskrbljeno je za trening smučarjev-tekačev, ki bo na Pokljuki v dneh od 17. do 20. decembra 1990, ki ga bodo vodili prireditelji in vaditelji teka na smučeh. Cena treninga (Celotna oskrbnina) je 900,00 din, predujem 300,00 din. Prijave sprejema Stane Bobek, Titov trg 16. Kranj (pismeno) ali na telefon (062) 35-717. Informacije so na voljo pri Bobeku ali Sava Kranj, telefon 25-461, interna 612.

Stane Bobek

Zahvali

Oktober meseca tega leta so predstavniki mestne organizacije Zveze borcev Črnomelj obiskali DSO ČRNOVELJ in nekatere svoje člane. Ob obisku so ugotovili, da je v domu veliko ostarelih težko bolnih in da je za njihovo nego potrebna posebna medicinska oprema, ki si jo dom v celoti ne more nabaviti. Zaradi tega so priskočili na pomoč in še isti mesec darovali napravo za zdravljenje in preprečevanje preležanin. V imenu stanovalcev Doma starejših občanov Črnomelj in njegovih delavcev se mestnemu odboru ZB Črnomelj iskreno zahvaljujem.

direktor DSO Črnomelj: Milan Krajnc, dipl. psih.

Ob svoji 80. letnici sem prejel veliko pisnih čestitk od svojih soborcev in prijateljev. Med njimi tudi od republiškega sekretarja za zadeve borcev in invalidov, Franca Godeše in akademika, profesorja dr. Janeza Milčinskega-Petra. Zaradi bolezni se ne morem vsem zahvaliti, pa jim zato preko našega časopisa izrekam zahvalo in želim vse najboljše.

Franc Taurer-Plahun

Pomoč poplavlencem

Kod povsod po Sloveniji in širše je stekla humana akcija za pomoč poplavljenim področjem tudi v krajevni skupnosti Brinje. V občini Ljubljana-Bežigrad. Aktivistke Rdečega križa so v krajevni skupnosti zbrale od občanov 100.775,00 din prostovoljnih prispevkov, krajevna organizacija RK Brinje je prispevala 10.000,000 din, krajevni odbor ZB NOV pa 2.000,00 din. Prizadene aktivistke krajevne organizacije RK so obiskale prizadete kraje in ljudi ter izročile družinam Zinke Pavlič iz Okroglega 9.500,00 din in Ivane Zlatnar iz Bistrice 23.627,500 din. Družini sta se zahvalili za humano pomoč.

Reševalcem križanke:

V uredništvo je prispelo 213 rešitev. Žreb je določil, da bodo knjižne nagrade iz programa založbe Borec-Mladika prejeli trije reševalci:

Ivo Simetinger, Prežihova 14, 62392 Mežica, Franjo Štruc, Vas 37/B, 62360 Radlje ob Dravi in Vasja Kogej, Maurerjeva 29, 61000 Ljubljana.

Nagrajencem čestitamo.

Knjižne nagrade bodo prejeli po pošti.

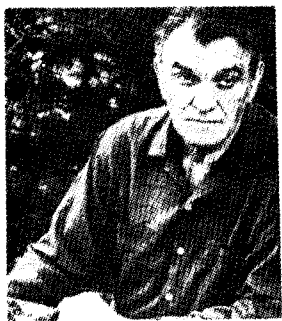
Rešite nagradne križanke:

Sova, Tarim, Erato, Nanos, Osim, Racin, pakt, pojava, talar, vinar, umovanje, Kalahari, Lesnina, Soller, Mig, triolet, ala, otonel, PJ, amid, namera, pivska klobasa, Ezav, olikanost, krsta, ledosek, navada, gams, Kosovel, marof, anapest, sari, vata, rorog, transistor, ris, arktika, Podonavje, nart, očala, revma, Aoni, Goli, Atičani, Lvov, otelitev, nuna, cena, Lotofagi, Shaw, ica.

Umrli je Vladimir Dedijer

V soboto, 1. decembra 1990 je v Bostonu v Združenih državah Amerike v šestinsedemdesetem letu starosti zaradi srčnega infarkta umrl jugoslovanski zgodovinar, književnik in publicist, član srbske akademije znanosti ter umetnosti in predsednik Russellovega razsodišča Vladimir Dedijer.

Pred vojno je bil Vladimir Dedijer vojni dopisnik Politike iz Španije, v NOB pa je sodeloval od leta 1941. Po vojni je delal v agtropu CK KPJ, bil pa je tudi član jugoslovanske delegacije na zasedanjih generalne skupščine OZN in mirovni konferenci v Parizu leta 1946. Nekaj časa je bil direktor beograjske Borbe, leta 1952 pa je bil izvoljen za člana CK ZKJ. Kasneje so ga kot somišljenika Milo-

vana Djilasa suspendirali iz centralnega komiteja in izključili iz ZKJ.

Vladimir Dedijer je bil predavatelj na več univerzah v ZDA, Veliki Britaniji in v Kanadi. Njegovo pisateljsko in publicistično delo je precej obširno, predvsem pa je bil znan kot raziskovalec Titovega življenja. Z delom Prispevki za življenjepis J. B. Tita je postal ena najbolj kontroverznih osebnosti našega povojnega zgodovinskega in tudi o njem in njegovem delu bo morala svojo sodbo povedati zgodovina.

Priljubljena transverzala

V prostorih združenih PTT organizacij Slovenije v Ljubljani je bila v ponedeljek, 26. novembra priložnostna slovesnost na kateri je Jože Novak, predsednik domicilnega odbora kurirjev in vezistov narodnoosvobodilne voje Slovenije izročil 28-tim posameznikom posebne značke kot znak priznanja in zahvale za uspešno prehojeno pot celotne planinske transverzale nekdanjih kurirjev in vezistov ki poteka na celotnem področju naše republike.

Domicilni odbor, ki deluje

pri združenih organizacijah PTT, in odbor za transverzalo kurirjev in vezistov NOV sta zadovoljna, da je zamisel tako lepo uspela, kar potrjuje, da je to transverzalo, sicer dokaj zahtevno pot opravilo že 564 pohodnikov ter drugih ljubiteljev gora in narave. Povejmo še to, da je rekorder te transverzale Slavko Krušnik, sicer stari znanec planin, ki je to pot opravil že petnajstič za kar je na ponedeljkovi slovesnosti prejel posebno značko in pa knjigo Toma Česna – Sam.

Jože Čurin